

LYUKAS LŐRÁ

XIII. ÉVFOLYAM V.

2024/5. SZÁM

VENI AD TVAM PRAE
STANTISSIMAM MA
IESTATEM MATHIA
HVNGARORVM POTETIS
X ATQVE AD TE
MNI VIRTVTVM
ORNATISSIA REGINA

MEGELEVENÍTETT
TÖRTÉNELMÜNK

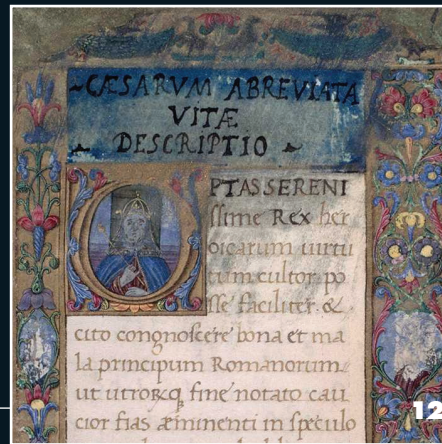
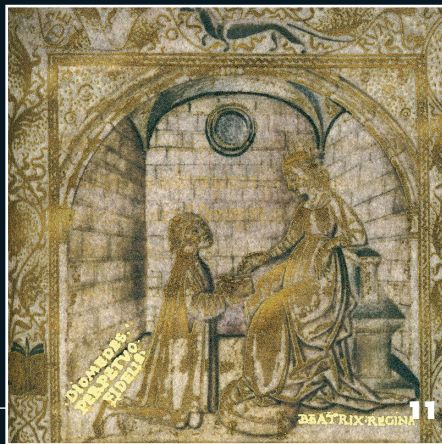
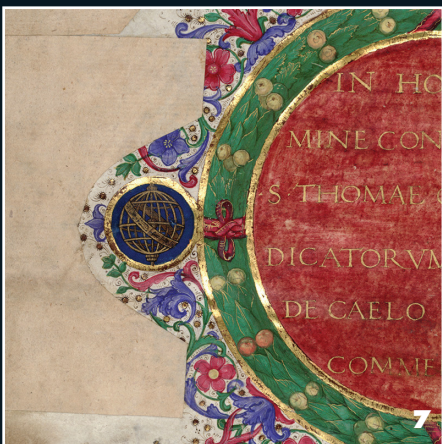
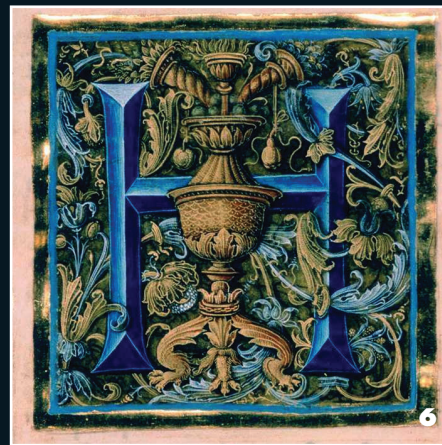
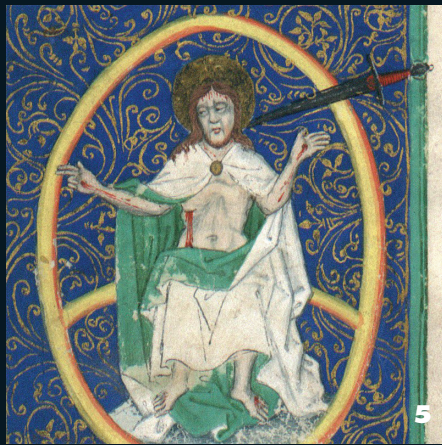
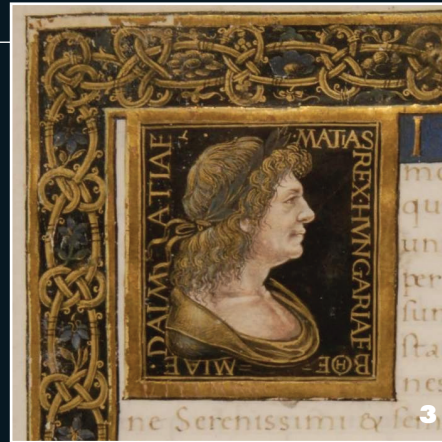

TUSVÁNYOS
2024

Mátys király Corvina könyvtára: Pietro Ransano történelmíró a magyar királyi pár előtt Magyarországról szóló történeti műve erekeit kéziratának címlapján.

MÁTYÁS KIRÁLY CORVINA KÖNYVTÁRA

Újabb 28 corvina hazatalált Cikkünk a 10. oldalon

1. Averlinus: De architectura libri XXV.
2. Miscellanea
3. Marlianus Mediolanensis: Epithalamium
4. Hieronymus: Breviarium in Psalmos David
5. Orationale Wladislaw II. regis
6. Cassianus: De institutis coenobiorum
7. Thomas Aquinas: Commentarium in librum De coelo et mundo Aristotelis
8. Evangelitarium secundum ritum tramontanorum
9. Ambrosius: Sermones
10. Marlianus Capella: De nuptiis philologiae et Mercurii libri II
11. Carafa: De institutione vivendi
12. Benvenutus de Rambaldi de Imola: Libellus augustalis

SZAKONYI KÁROLY VOJNA I MIR*

A mikor 1945 augusztusában megérkeztek az első képek Hirosimáról és Nagaszakiról, az eladdig a legnagyobb pusztítást végző fegyver, az atombomba áldozatairól, a szörnyű égési sebekkel a tengerbe menekülő szerencsétlenekről, a romokról, az ártatlan áldozatokról, emberekről, akik ellobbant testének csak a pokoli fénytől a falra vetült árnyéka maradt meg, a világ döbbenet láthatta, mire képes a háború.

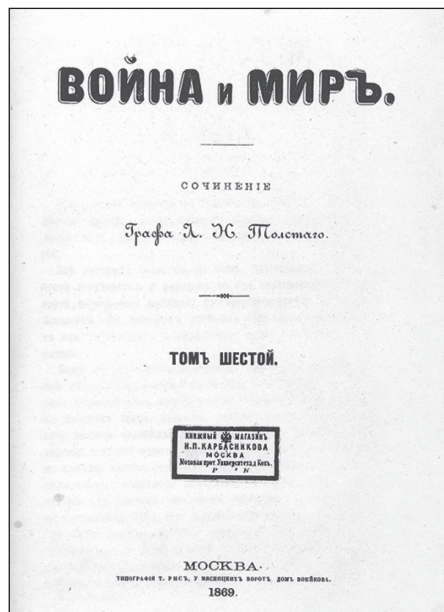
A Háború és béke film képei Szergej Bondarcsuk rendezésében

A rémület óráiban azt hittük, hogy ez az emberek, a hatalmakat is örökre elriasztja az öldökléstől. Tévedtünk. A háború szelleme a földnek hol ebben, hol abban a szegletében újra és újra feltámad. Itt tombol már harmadik éve keleti szomszédunkban is.

Háború és béke. Tolsztoj jut eszembe, Lev Nyikolajevics klasszikus remekéből Napóleon az égő Moszkva romjai között és Kutuzov, aki képes volt visszaverni a Grande Armée-t. És a

A Háború és béke, Lev Nyikolajevics Tolsztoj világhírű regénye első kiadásának címlapja, 1869

borogyinói csatamezőn az egyszerű katona hősiességére vágyó Pierre Bezuhov, Andrej herceg sebesülése és halálának megrázó jelenete.

Tolsztoj ifjan maga is katona volt, Nyikolaj bátyja kaukázusi hadtestében tüzerítstként harcolt a csecsenek ellen. A krimi háború idején pedig Szevasztopolt védte a franciákkal szemben, s megírta a *Háború és béke* előképét, a *Szevasztopolt*, ezt a katonák hősiességét bemutató „hadjelentést” (eredetileg a *Szovremennyik*** szerkesztősége kért tőle harctéri beszámolókat, azok helyett született ez a fiatalkori remeklés), és megírta későbbi világraszóló művét, a haza védelmének eposzát. Mégis, időskorára utálattal és megvetéssel beszélt a háborúkról.

A *Ne ölj!* (Mózes II. könyve) és az *Eszmélyetek* című esszéiben megmutatkozó indulatában, ha túlzásokba esik is, de megrendítő és megszívlelendő igazságokat vág a világ szemébe: „... bár megértené minden ember, hogy az adók fizetése, amiből a hadsereget fenntartják és felfegyverzik (...) rossz és szegyenletes cselekedet, s nemcsak megengedése a gyilkolásnak, hanem részvétel benne – akkor magától eltűnne a királyok, császárok, elnökök felháborító hatalma...” (Institoris Irén ford.)

A másik esszéjében neves gondolkodókat, írókat idéz, a háborúk feleslegességét és iszonyatát bizonyítva. Megjegyzi: mintha soha nem élt volna sem Voltaire, sem Pascal, sem Kant, sem Spinoza, sem pedig száz meg száz nagy elme, aki oly megrázóan ábrázolta a háború erkölcstelenségét, barbárságát. Vagy mintha

sohasem élt volna a testvériséget, szeretetet hirdető Krisztus, s nem létezne az evangélium.

Tolsztoj a maga mély vallásosságával és erkölcsi meggyőződésével szigorúan ítél, elképzeléseiben szent naivitás is van, de igazsága mégiscsak a legigazabb igazság. „*Ha (...) látjuk, mi történik ma körülöttünk, már nem is a háború rémségei töltenek el bennünket iszonyattal, hanem az, ami a minden rémségnél iszonyúbb: az emberi értelem tehetetlenségének tudata*” – írja. Majd odább: „*Hogyan ragadhat puskát egy ember, hogyan állhat oda az ágyúhoz, hogy felebarátainak tömegei közé célozzon, s igyekezen minél többet megölni közülük?!*”

Ifjan a szevasztopoli négyes bástyán vezényelt kartácstűzet a franciákra. Tolsztoj jól tudta, mi a háború. Fiatalsága éveit örökösen vezekelt. Intelmeinek megvolt az erkölcsi alapja. Gorkij azt mondta: amikor Tolsztojjal beszélt, ateista léte mindig úgy érezte, mintha az Istennel beszélne.

Vojna i mir. Szándékosan írom így, a szomszédunkban dúló öldöklés miatt! Ezen a nyelven jajonganak most a gyermeküket veszített anyák, a földönfutóvá vált családok, a romba dőlő városok lakói, a sebesültek és haldoklók, ezen a nyelven küldik gyilkolni és a halálba a katonákat. Az ukrán Sevensenko és Gogol, az orosz Csehov és Turgenyev nyelven. Tolsztoj nyelven. ♦♦

*Война и мир – Lev Tolsztoj *Háború és béke* című regényének eredeti címe.

**A *Szovremennyik* orosz irodalmi folyóirat volt a XIX. században. A cím jelentése magyarul: Kortárs. 1836–1866 között adták ki Szentpéterváron, a lapot Alekszandr Szergejevics Puskin alapította.

BENKŐ ATTILA KIS ELŐSZÓ

Hajnali kerékpározás
a füstölgő tavakhoz
Átkelés a tőzegfekete árok
kövein A bugyborékoló
miazmás mezőkön –
Micsoda képaláírások
lehetnének, ha történetesen
nem a szomszéd határból
tolnám haza
a világbiciklőt.
Érkeztem volna csak
egy távoli zászló alatt,
nyolccsal végződő
felfedező utamról
most mennyit mesélhetnék.

DUNA

Volt egy folyó,
elkísértem egy darabig, ballagtunk.

Mindig messziről jött,
azt mondta, hogy a tengerig meg sem áll,
mert a vándormadarak barátja,
de ne búsuljak, ha ős, ha tél,
itt marad akkor is.

Csak átölelt egy-két
hajdani szigetet, ha megáradt.
Hogy miről mesélt nekik, nem tudom.
vénebb volt, mint ma, csodáltam,
nem fáradt el soha.

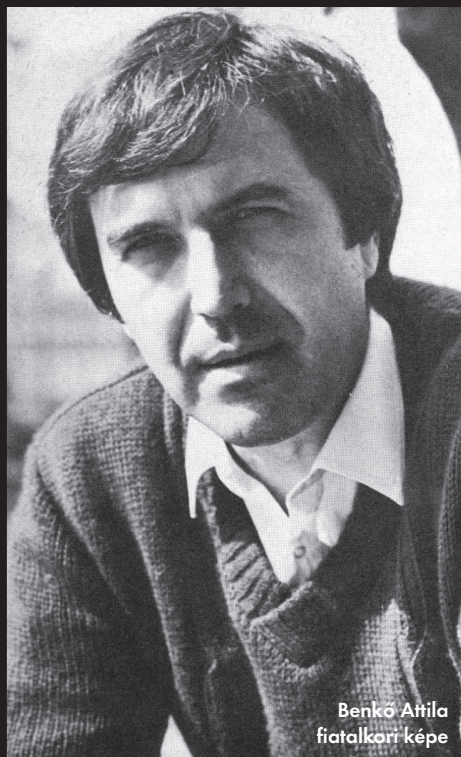
Volt egy folyó,
erdők-mezők, országok öregapja,
még nem koldus,
hát dolgoztatni akarják.
Már a neve is mást jelent, mióta
nem adhat inni kulacsából,
hiába szomjazom.

LÁTOGATÁS

Illik, hogy a föld alatt
ez-az megmaradjon
az elsüllyedt országokból,
és holt királyok uralkodjanak
az altemplomokban.
Tetszik nekünk, hogy miután
a bamba csoport kitérdült,
Istvánnal, Bélával beszélgethetünk
az eklektikus romok
alatt a jövődőről.
Mert valami azért megmarad
a régi országokból;
ha több nem is: néhány csont és cserép.

NYARAK

Megállt az elkanyarodó töltésen.
Akár egy földvár, gondolta.
Éles szabályakat villogtat a víz.
Fübe döntve a kerékpárt,
lábával kitapogatta, hova bújít
a ferde ösvény, majd óvatosan,
mint valami vén gátőr, lebotorkált.
A térség pereméig
tíz-hús lépés; fékeznie
kellett futását, ha nem akart ugrani.
Túl sok volt túl kevésből.
Napjait mintha egymásra fényképezte volna:
nincsenek nyarok, csak ez a nyári vidék.

Benkő Attila
fiatalkori képe

CSÜTÖRTÖK, PÉNTEK

Mindegy, hogy mikor lépek ki a kapun,
szövegező vagyok, akitől bizonyos
jellegű szöveget és nem pontosságot
követelnek, tehát mindegy, hogy mikor
lépek be a kapun a hivatalos időben.
Így történhetett, hogy két egymás utáni
napon merő véletlenségből,
de pontosan délben léptem ki a kapun
(a rádióban delet harangoztak), és ugyanannál
a kereszteződésnél ugyanazzal
a szembejövő lánnyal találkoztam.
Láthatólag közömbösen, ugyanazt
a könnyű táskát szorítva magához,
ugyanúgy ment el mellettem (mintha
visszajátszották volna egy film jelenetét).
Nyilván természetesnek vélné, ha ezentúl
mindig ugyanott bukkannék fel, mint ahogy
természetes
a lámpaoszlopok, a házak ismétlődése is,
jövet és menet, naponta.

CSONTVÁRY-FRESKÓ

A kontinens első földalattija
vakond-vasút, nem ünnep, csak üres technika.

Szemfényvesztő a tükrös kocsi,
egymást bámulják benne korcs napok szellemei.

Én, Kosztka Tivadar, hét kilométeren
Hunnia teljes horizontját megfestem odalenn.

Érzések távlata nyílik, sokan
feltámadnak, ahol most piszkos fal suhan.

Szórjátok át a glóbuszt, kíváncsi fajzatok,
foltnyi óceán a ti országotok.

Cédrus-cölöpök tartják a Keletit,
a mindenség mint sápadt gyermek bóbiskol itt.

Messzeségbe nyújtva nyakukat
versenyre kelnek ritka mennybéli madarak.

Szózat nem roppan össze, orvosságot ezért
sosem szedek, ki voltam patikus-segéd.

Csökken vagy növekszik a sebesség, de áll
az örökké sugárzó Névtelen király.

Ez lesz a világ leghosszabb eleven igazi
villany-napút-vasútja, nem ócska mozi.

Induljon hát dübörögve különjáratom,
ma éjjel a Gizella tér alatt dolgozom.

Benkő Attila

Itt messze

RÉGEN ÉS MOST

Hitted volna, hogy egyszer majd fel-alá
járálsz piszkos falak közt, füstöt fújva, hol
vízszagú szél tépázta a szederfát
és nagyfejű virágok hajbókoltak
örökké szomjasan? Állj a közönyös
vén tükrös szekrény elé, hajolj közelebb hozzá,
nézz vele farkasszemet, csak nehogy vigyorgj,
mert még megrémülsz, mint amaz asztalkától,
melyet a korhadt padló táncoltat időnként.
Hol a lány, ki beszökött és ágyadba bújít,
míg te a lányomait kerested a vízparton?
Ugye, jól megijesztett? Hitted volna, hogy
felfedező útra indulhatsz visszafelé is?
Mondd a nagy hírt: itt folyik a Duna –
minden évszak egyszerre kavargó
a földgolyónak e viharos pontján.

MEGÁLLÓ

Itt
fejezte be sokszor
az öltözködést.
Itt izgult, hogy jön-e
a tegnapi asszony.
Innen kergette vissza
a kóbor kutyát.
Itt várt egy ritka járatra,
amely zörgött ugyan, de
dugig tele volt.

ÁLLVA ALVÓ UTAS

Ruganyos meleg idomok
érzékeny pontok könyökök
lábszárok kényes csomagok
közé szorulva szunnyadok

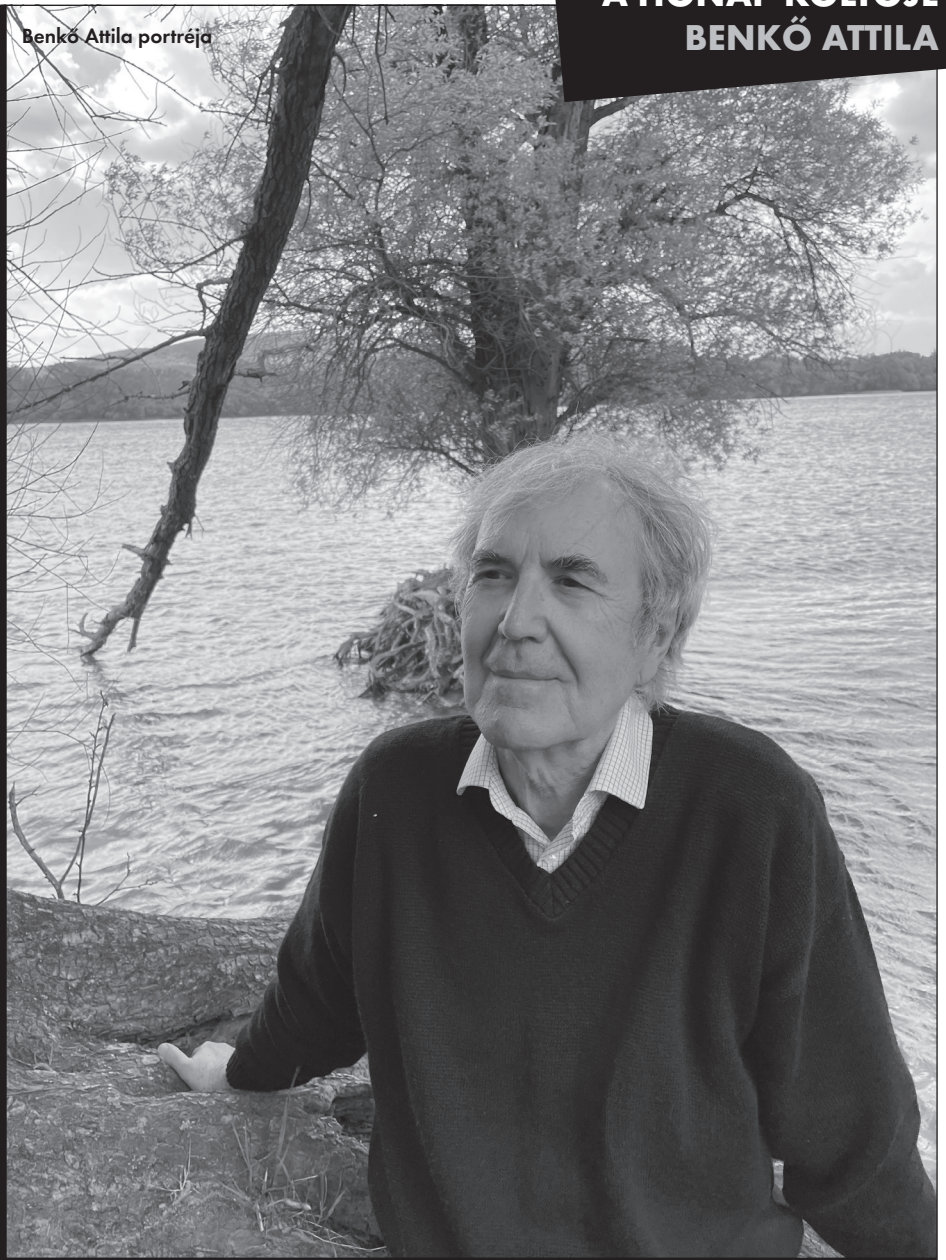
Nadrágom lassan lecsuszik
ingem zakóm foszlani kezd
potyognak gombok csavarok
a rázkódás is szétrezeg

Híd és folyó elpárolog
háttal szállok az égen át
íme lássatok csodát
felébreszt a végállomás

GELLÉRT TÉR, 1956

Egy tank állt
a Szabadság hídon,
mellette szuronyos puskás
orosz katona.
Mi meg a rakparti
korlátot szorongatva hallgattuk,
távolról is közelről,
az utcai harcok zaját.
De jött onnan egy teherautó,
lepedőkkel letakart platóján
vérző sebesültekkel.
Fütyülve-fújolva
mentünk a tank felé,
csak lépésről lépésre mertük megközelíteni.
Már ott álltunk előtte,
mikor a katona beszállt.
Félrehúzódva,
parancsot szegve
átengedték a magyar teherautót.
Egy rövid sorozat
végzett volna velünk,
de akkor ott mindenki
legyőzte a félelmet,
azt hittem, hogy örökre.

Benkő Attila portréja

INFARKTUS

Már átmentem a hídon,
mikor megállított.
Most olyan mély
mellkasi fájdalommal,
hogy vissza kellett fordulnom.
Tíz-húsz évet öregedve
vánszorogtam hazafelé.
autók között is,
mert a felüljáró ilyenkor túl magas.
Nincs menedék,
hiába nyitottam ki az ajtót,
ezzel feküdni nem,
ülni is csak előre-hátra lehet.
Kár, hogy elvitt a mentő,
sosem hiányozna senki,
ha kibírtam volna még
pár órát valahogy.

FELSZABADULÁS ÚTJA

Álom helyett ólom. Bátrabb volna, nem mondom,
egy puska golyóval, mint annyi kipufogócsövet
szagolgatni. Ám velem, aki ostromgyerek vagyok,
nem a tragacsok büze végez. Hát mi? Egy mentő,
mikor elkezd a fülemnél szirénázni. Ronggyá té-
pett énekem után az lesz csak a finálé, robbanó-
motorok! Mert nem nyugszik addig a bomba,
melynek súlyos repeszét a kutyánk ma megmo-
rogta.

NINCS LEVÉL

Nem csalódás.
Köszönöm a cinkéknek,
hogy már nem kell a kapuhoz kimennem.
„Madárfészek van a postaládámban.
Ne dobjanak bele semmit!”
Így lesz jó.
Járna érte most egy hosszú csengetés.

ALFÖLDY JENŐ

„...EGYSZERRE KINT S BENT”

Itt messze – Régi és új versek 1972–2022

A 2022-ben, nyolcvanadik életévében lezárt, *Itt messze* című válogatott verskötete *Benkő Attila* következetes ön- és világszemléletéről tanuskodik. A versek hangoltsága általában kiegyensúlyozott és derűs léletszemléltre vall. Kitűnik belőlük a világ dolgainak játékos megfordítása, a szabálytalanságok megértő kezelése a költő szerint túlszabályozott életünkben. A mások által érdektelennek tartott jelenségekben is megtalálja az érdekességet. A magány gyakran témája verseinek, de az élet folyását egyhangúságában sem tartja unalmasnak. Weöres Sándor jegyezte meg Kálnoky László első kötétéről szólva, hogy alig van érdekesebb költői tárgy, mint „a kisvárosi tengés-lengés”. Benkő is „kisvárosi” költőnek tetszik, noha Budapest a szülővárosa. Ő sem a „nagy eseményeket” keresi a történelmi hagyományokban vagy a technikai újításokban, de a kultúra bensőséges köz- és magánügyeinek részleteiben, a „kismesteri” kultúrában, régiben és modernben egyaránt észreveszi a szépséget, amennyiben hozzájárul a tartalmas élethez. Kritikai érzéke ironikus és groteszk minőséggel párosul. A rútságot nem ítéli meg ellenségesen, inkább csak a megmosolyogtató oldalukról szemléli az esztétikai és a morális szempontból kifogásolható, talmi dolgokat. Elveti a vallomásos költészet érzelmességét, s kerül a pátoszt, a nagyképszerűséget. Az ironia részben lelkialkati sajátossága, de önvédelmi eszköze is. Személyes dolgait, saját magát is mintegy kívülről szemléli. Ahogy mestere, Weöres Sándor jegyezte föl róla 1973-ban: „Objektív líra az övé, az »én« is tárgyként jelenik meg a többi tárgy között.” Témáit az életből meríti, de nem az életét, hanem az emlékeihez érdekesen illeszkedő gondolat- és képzetársításait rögzíti. A vers tárgyával olykor spirituális kapcsolatot teremt (pl. *Csontváry-freskó; Rég-új szeretők; Átváltozás egy irodában*). Ilyenkor a legfilozofikusabb, de szinte mellékesen, a műveltségi vagy a szerelmi szál gombolyítása közben.

Ideológiákon kívül áll és épül ez az életmű. Világnézetét illetően – Weöres önvallomásával mondva – nem a humanista, hanem a *humánus* jelzőt vélem hozzá illőnek. Benkő irodalmi körökön kívül, divatoktól távol tartja magát, ez azonban költői szemléletében nyilvánul meg, s nem köthető össze a fanyar elmagányosodással,

az emberi életnek e negatív állapotával. Inkább a naponta kiharcolt szabadság ajándéka, melyet szívesen megoszt másokkal. Magánakvaló alkat, ám ennek az élőlőzobban közlékeny, verseiben szófukar költőnek semmi köze az énkultuszhoz vagy a kiválasztottságtudathoz. Az irodalmi véd- és dacsözvétségektől függetlenül építi költői világát, ahogy azt Lator László állapította meg róla 2019-ben, de nem azért, mert emberkerülő vagy elidegenült, hanem mert féltve őrzi lelki függetlenségét.

A gyermeki gondolkodás tiszta lapját igyekszik átmenteni ama „túlsó partra”: *Sehol* című képversében kölcsönveszi Nagy László „túlsó part” metaforáját, de nemcsak rájátszik, hanem tovább is gondolja: „Bárcsak / visszamehetnék / veled / a túlsó partra” – mondja kedvesének. Míg Nagy László ’túlsó partja’ a távoli jövőbe helyezi a beteljesedést, addig Benkő az ’innenső partra’, a jelenbe szeretné a gyerekkori teljeséget visszahozni. Különböző más csapáson, az objektív líra ösvényén halad, mint a nagy formátumú lírai hőst elődeitől átvállaló Nagy László és követői.

Műveinek legfőbb értékhordozói: a szilárd érzelmi alapot jelentő szülőföld, a család az öregekkel és a gyerekekkel, valamint a természet lényei, állatok, növények, régészeti leletek és történelmi emléktárgyak. A kisgyerekkori, Gellért-hegyi otthonát és a gödi, Duna-melléki tájat, Lator Lászlóval mondva, „kísértetiesen pontos” képekben idézi föl. Emberi és természeti környezetét a szociográfiai hitelességigényével szemléli.

Nem talált ki magának semmilyen reprezentációs alapot: költői „szerepe” a kötetlenség és az értéktudat megőrzésében rejlik. Babitscsal szólva, nem akar versének hőse lenni, de *zsáneralakjainak* gyakran ő maga a modellje. Céljai, ideái súlyukban nem térnek el a mindennapi közemberétől, de átszínezésükben, életbölcséletükben és játékoságukban nagyon is egyéniek. Személytelennek éppúgy nem nevezem, mint énközpontú, alanyi lírikusnak. Verseinek absztrakciós foka magas, de nem haladja meg az érthetőség szintjét akkor sem, ha gyakran játékosan bujkál témáiban, és némi fejtörést okoz az olvasónak, például az életidőt labirintusként keze-

ló verseiben. Gyakran szólal meg egyes szám első személyben, de így is rengeteg közvetítő elemet használ. Művének sokszor szereplője, hol mint „én”, hol mint egy „illető”; egy angliai városban járva „Mr. Benko”-ként nevezi meg magát – tekintettel a szigetországban élő unokájára. Ottlik Gézával szívesen mondanám róla: egy „ürge” – de ha valaki nem önmagáról állítja ezt, akkor sértő lehet. Inkább illik reá Jékely *Futballisták* című verséből a „dérütött pasas”. A pasas azért is találó, mert a szó tudtommal az *utasból* ered, s érzésem szerint ’az életen átutazót’ értjük rajta. Benkő állandóan úton van verseiben, kerékpáron, vonaton, HÉV-en, távolsági buszon, villamoson. Legfőbb útítársa az érdeklődés, a kíváncsiság, főként a szebbik nem iránt, olykor önironikusan kezelt felsülése árán is (lásd *Az elmaradt megszólítás* című versét!).

Emlékképeket, kis novellákat rögzít (néha prózavers formában), ahogy Kosztolányi írta rövidke tárcáit, riportjait. Mindnyájunknak vannak többé-kevésbé érdekes történeteink az életünkben, de alig vesszük észre, hogy csattanós novellákat élünk meg. Benkő hű krónikása életének, de nem a folyamatos históriának, hanem a részben mulatságos, részben tanulságos mozzanatoknak.

A versben dől el, hogy mikor milyen besorolást kap a beszélő. Ennek megfelelően hol egy magánvilágot kereső „szőkevény”, hol „egy öreg biciklista”, hol „valaki”, sőt másoknál „senkibb”. Nagy elődei közül Arany Jánost és Weörest folytatja ebben az önminősítésben: (Arany: „Senki Pál, amint pipál”, Weöres: „Doktor Senky”) Benkő ’senkije’ városnéző utas, munkába járó hivatalnok, illetve fogalmazó, régi nyarain kölcsönoszobában légyotkozó gavallér, nemegyszer idényzárás utáni üdülőhelyeken. Külön érzéke van a kiürült strandok, vízparti nyarok, sportpályák hangulatához, Jékely, Kálnoky követőjeként. Éles szemű megfigyelő. Sokféle jelzővel jellemezhető még: kalandkereső kamasz gyerek; szegénylős udvarló; kiránduló ifjú apa, nyakában két-három éves kislányával; édesanyjához járó jófiú az öregek otthonában; távolsági buszon, vonaton naponta Pestre, majd Gödre dőcögő utas; kölcsönkönyvtárak látogatója; történelmi romok nézegetője; műemlék romokban és

múzeumokban törzsvendég. Verseit olvasva ráébredt minket, hogy a legérdekesebb életet nem kaszkadőrök s más, extravagáns halandók élik – hanem olyanok, mint ő maga.

Csodálkozásra készen figyeli meg a tárgyi, társadalmi élet s a kulturális világ kisebb-nagyobb szépségeit és komiszságait. Az ellenséges arculatát feléje fordító külvilág „itt”, ahol ő tartózkodik, csakugyan úgy tetszik, „messze” van; az ártók támadásait bölcs derúval hárítja el. Szemlélődése részben figyelem-összpontosítás, részben gondolat-, illetve képzetársítás. Humora és iróniája gátat vet annak, hogy felkorbácsolt indulatok zavarják meg tűnődéseit. Békésen szemlélődő alkat, ami egyáltalán nem egyértelmű a szenvtelenséggel, a közönnnyel vagy a költői indulat hiányával. Nem szenvedélye az újságolvasás, de mélyen megrendül, ha híre kel, hogy ledőlt egy-két égisz erő bankház. Szerelmes versei viselkedési tanulmányok. Ahogy a halálról, úgy a szerelemről is tárgyilagosan, de szorongásait nem titkolva közli megfigyeléseit. Az aggodásról éppúgy vannak intenzív jeladásai, mint az erotikáról. Fejlett kritikai érzékkel kezeli a szűkebb és tágabb környezetében tapasztalt agresszivitást és izléstelenséget. A nagy elődök közül főként azok állnak közel szívéhez, akik a bennük megőrzött gyerek nevében szólaltatnak meg mély igazságokat, mint József Attila, másképpen Weöres Sándor, és megint másképpen Tandori Dezső. Pilinszky János sem maradhat ki a felsorolásból. Az ő *Egy szenvedély margójára* című, világot átfogó miniatűrjében Benkő Attila a saját lélektani előképét láthatja.

A kötet cím – *Itt messze* – nem pusztán térbeli kettőséget jelent. A beszélőről, a vers szerzőjéről is elárul valamit: egyszerre két dimenzióban helyez el magát. Az első, az *itt* a költői ének a világban betöltött, pillanatnyi pozíciójára értve konkrétan meghatározott: azonos a költő helyzetével. A második dimenzió, a *messze* viszont végtelenül sok helyet foglalhat el a szemlélődés síkján. Az *Itt messze* című vers – mint még sok más – ugyancsak a költői én helyét szeretné rögzíteni, de erre nincs mód, mert csak önmagának hűlt helyét találja. Benkő Attila alapképlete, megkockáztatom: a mindenség, mínusz a költői én, egyenlő a vers alanyával. Eljutottunk a létezés paradoxonjához: az vagyok, aki mostanáig voltam, de aki ezt tudomásul veszi, nincsen már, csak a saját emlékeként létezik. Észjárása emlékeztet a szofistákéra. Az *ósi* és az *örök* az ő relativizmusukban lett létező.

Költői logikája sokszor a kétértelmű szavak jótékony megforgatásán alapszik. Egy

példa a kötet élére helyezett *Kis előszóból*: „(...) Micsoda képalírások / lehetnének, ha történetesen / nem a szomszéd határból / tolnám haza / a vilájáró biciklit. / Érkeztem volna csak / egy távoli zászló alatt, / nyolcassal végződő / felfedező utamról / most mennyit mesélhetnék.” A néhány kilométerre elkalandozó kerékpáros fiúgyerek gondolkozhat így. A regényesen elképzelt „vilájáró” belső monológia szerint, ha néhány órással felfedező útjait összeadná, már megkerülhetné volna a Földet. Hírnév és dicsőség övezné vállalkozását, ha ezt megtehetné, de be kell érnie azzal a fektetett nyolcassal, amelyenné görbült a „vilájáró bicikli”, melyet a „szomszéd határból” tolt haza.

A *Kis előszóra* visszautal a húsz oldallal későbbi *Régen és mostnak* ez a részlete: „Hol a lány, ki beszékött és ágyadba bújt, / míg te a lábnyomait kerested a vízparton? / Ugye, jól megijesztetted? Hitted volna, hogy / felfedező útra indulhatsz visszafelé is? / Mondd a nagy hírt: itt folyik a Duna – minden évszak egyszerre kavargó / a földgolyónak e viharos pontján.” Nem akármilyen döntés a „nagy hír”: *visszafelé is felfedezni* az önmagába visszagörbülő világot *Messziről Ide* haladva. Az előbb idézett versben azt is olvashattuk, hogy „minden évszak egyszerre kavargó / a földgolyónak e viharos pontján”. Ez a felfedezés eszembe juttatja Babits versét, a *Mint különös hírmondót*. Ott olvas-

hatjuk a „nagy hírt”, a szenzációt, melyet a „különös hírmondó”, a próféta kiált a sokaságnak: „Ősz van!” Benkő Attila, az antipróféta szerint pedig annál sincs nagyobb hír, mint hogy hazánkban, a viharos Dunatájon egyszerre négy évszak kavargó. Gondolhatunk az egymás sarkára lépő évszakokra, májusi fagyra, ingujjas januárra, márciusi villámlásra-dörgésre. Sajnos, „emberi” csatazajra is.

Kifogyhatatlanul mesél kudarcos kalandjairól, egy derűs szemléletű Don Quijote módján asszociálva az alantast a felséggel, vagy a történetke szereplőjét – aki mellelleg önmaga is lehet – az önteltek és hatalmasok színlelt hódolójának állítva be. Költői fogásai közé tartozik a dolgok viszonylagosságának megállapítása, az észlelt vagy leleplezett relativitás fölötti vigasz, s indokolt esetben némi káröröm érzetése.

Az *Itt messze* verscímnek lehetséges egy spirituális értelmezése is. Mindentől eltávolodtam, kívül vagyok mindenben, amin belül voltam vagy lehettem, és most már csak egyetlen, kiterjedéstelen „helyen” vagyok, úgy valahogy, mint egy kozmikus fekete lyuk. Ez a hely már azáltal önellentmondás, hogy az első és a második dimenzió (az *itt* és a *messze*) csak a gondolatban létezik; a szó konkrét és

elvont (fizikai és filozófiai) értelmében egyaránt *paradox*. A beszélő is önmagán kívülre került. A *messze* sem nyer konkrét értelmet azzal, hogy egyetlen pont „útjának” végtelen pontsorából áll, hiszen a rajzasztalon sincs abszolút értelemben vett egyenes. A léniával, tussal vagy graffittal meghúzott vonal csupán utalás az eszményinek elképzelt egyenesre.

A kötet verseit olvasva nő a gyanúnk, hogy itt nemcsak a köznapi, hanem bölcséleti értelemben is az elidegenedés metafizikai állapotának tanúi vagyunk, amennyiben elfogadjuk azt az arisztotelészi tételt, hogy a metafizika a tapasztalaton túli dolgokat kutatja. Az egzisztencialista lételmélet alapján a költő helyzete a könyvcím alapján meghatározhatatlan, csupán szeszélyesen összekevert mozgóképek módján sejlik föl a dolgok hátterében. Az egzisztencia így a személyiség ’sehol létének’ fogalma felé mutat. Érzelm szempontból kettőséget jelez ez az állapot: érzeteti, hogy mindentől, minden kötöttségtől ’szabad vagyok’; de jelentheti azt is, hogy mindentől ’idegen vagyok’, saját magamtól is. Az emberi létezés ebben a költői viszonyrendszerben problematikusává vált. Ez méltán lehet a huszadik-huszonegyedik század értelmiségi emberének rossz közérzetét kifejező ítélet. Bizonyos szempontból mégis pozitív állapot: létének bármely tartományában kivonhatja magát az eszmélkedő mindazon konvenció alól, amelyet a rajta kívüli világ előír.

A hagyományos versformálásból a költő szinte a technikai minimumot alkalmazza. A poétikai szabályokat jól ismeri, de formabontásról szó sincs költészetében – formateremtésről annál inkább. Nyelve maga teremtette versnyelv. Lépten-nyomon találkozunk a klasszikus versidomok valamely figurájával. Antik ritmusú részletekkel éppúgy találkozhatunk a versekben, mint ütemhangsúlyos sorokkal. Gnóma- és epigrammaszerű rövidkékre is gyakran ráakadunk. Mondatai általában hűen követik a lélegzetvételt, kivéve szótördelő nyelvi játékaikat (pl.: *Körforgalom*). A képversek fejezetében vizuális eszközökkel él, de ezek az eszközök főként betűkből összeállított ábrái egy-egy gondolatnak. Ebben az életműválogatásban egy-két kivétellel mellőzi régebbi, rajzos képverseit. Talán ez is jelzi, hogy egyre inkább illik rá a *gondolati költészet* megnevezés. Akkor is, ha karinthys humoreszket ír (*Páternosztér*). A képverset ritkán mozdítja el a grafika irányába. Irodalomtörténeti példaképei közül alighanem a görög epigrammák állnak az első helyen, nem pedig a Kassák-féle montázs, rajzzal vagy fotóval kombinálva.

A *Kis előszóból* idézett részletben több helyen is él a kettős értelmű szavak elcsúsztatásának nyelvi-poétikai trükkjével. A morfondírozó kamasz a „nyolcassal végződő felfedező úton” arra utal a kerékpározók rétegnyelvén, hogy a járgány már nem olyan hibátlan keréken

ANDRÉ KERTÉSZ 130

gurul, mint új korában, hanem – bevett túlzással mondva – olyan szabálytalan idomná vált, mint egy fektetett nyolcas. Az pedig nem más, mint a végtelen jele. Így teszi lehetővé, hogy a „világjárás” fogalmát kis méretek közé szorítva újraértelmezze. A vers a parányi és a végtelen között egyensúlyoz. A fektetett nyolcas olyasféle szerepet tölt be, mint Tandori valamelyik versében a Lánchíd budai tövében elhelyezett nulla kilométerkő, melynek segítségével meghatározható, hogy egy másik település centruma milyen távolságra esik Budapest központjától.

Érdekesnek találom viszonyulását az időhöz és a térhez. A múltban otthonosabban mozog, mint a jelenben. Ismeri a „minden relatív” régi igazságát, tudja, mennyire eltér egymástól az objektív és a szubjektív idő. Tisztában van azzal, hogy egy jól pergő film ugyanannyi ideig tarthat, mint egy kiadós szívroham az életmentő tüszúrásig, de az infarktus fájdalma, a kórházi váróban úgy érezzük, hetvenhét-szer hosszabb ideig tart. Az élettények e derűs hangú kötetben is sorskérdésekké válnak. Ezt történelmi tárgyú versei is szavatolják (*Gellért tér, 1956*).

A kötetben olvasható versek arányosan rövidiek, tömörek, a hang könnyed, s a fő megjelenítési eszköz a költői kép. A műfaji besorolhatóság változatos: kis terjedelmű verse gyakran *helyzetdal*, amely hol a szerzőről önmagáról, hol másról szól. A múltidőbeliség azonban közelít az elégiához, és bármily furcsa, az antiintellektualitást színelve is gondolati költészet az, ami feltárul számunkra. Ezt pedig sokszor a közhelyszerű fordulatokkal, sztereotípiákkal éri el. A *Ma jó napunk volt* szólásgyűjteményében vagy a *Krajcáros dalban* egy hajszálnyit csavarint rajtuk, s úgy mindjárt életre kelnek. Nemegyszer úgy érzem, a népköltészet csalimeséire emlékeztetően járhatja versének mechanizmusát. A talányosság áramköre nála nem a minél nagyobb nagy feszültség érdekében működik, inkább a fölviillanyozó meglepetést szolgálja.

A banális, de megkerülhetetlen dolgok elfogadására való készség az első versektől az utolsókig, s a hagyományos rimeléstől, gondolatrítustól a prózai versalakzatokig és a képversekig van egy megvesztegetően gyakori, a befogadást élvezetessé tevő sajátossága: a *kedély*. Iróniája tudomásul vétele annak, hogy a nehezen kiismerhető világban, netán a társadalomban tapasztalt jelenségek, jók és rosszak, barátságosak és veszélyesek egyaránt megfejtethők. S bár örvendezni ritkán van okunk – a létezés tragikus és taszító dolgai nagyrészt „messze” zajlanak tőlünk, legyen szó a különféle hatalmak vetélkedéséről vagy karkai hivatalnokrendszerük kicsinyes trükkjeiről. S hogy a szerző életérzéséről még valamit eláruljak: bőven van ebben az életművé terebélyesedett, ám így is karcsú verseskönyvben szeretet – a szebbik nem iránt *általában*, a fölmenő és a leszármazott családtagok iránt *különösen*. ◆◆

A világhírű fotóművész, André Kertész születésének 130. évfordulója alkalmából a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításorozatot rendezett 2024-ben március 23. és szeptember 22. között. A tárlatokon a 2021-ben New Yorkból vásárolt Kertész-képekből válogattak, sosem látott alkotásokat mutattak, illetve mutatnak be három helyszínen: Esztergomban a Balassa Múzeumban, Budapesten a Magyar Nemzeti Múzeumban és a Robert Capa Központban. Az André Kertész Esztergomban című első tárlatról, amelyet június 23-áig láthattak az érdeklődők, a Lyukasóra előző számában már beszámoltunk. A második, amely világpremiernek számít a fotográfiában, június 22-én nyílt meg Kertész / Kópiák címmel a fővárosban, a Nemzeti Múzeumban a fiatal Kertész ritkaságszámba menő képeiből. A kiállításorozat a Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központban zárul, ahol 2024. július 2-ától A felejtés csele – Válogatás André Kertész polaroidjaiból címmel az idős Kertész polaroidjait tárták a közönség elé.

Kertész / Kópiák kiállítás

A New Yorkból Budapestre érkezett fotók zöme a fotóművész kivándorlása előtt készült, megjelenik rajtuk André Kertész családja, baráti kapcsolatai, illetve Budapest és környéke számos helyszíne is. A kiállítás azonban nemcsak kordokumentum, hanem a művész fejlődéstörténetének és magára találásának lenyomata, miközben a fotográfia számos alapkérdését is feszegeti. Milyen terek, milyen emberi és szakmai kapcsolatok formálták az ifjú Kertészt? Mire és miért használhatta a kamerát? Hogyan változtatta meg érzékelésének határait a háború, a természetben töltött idő, végül a fényképezés? Milyen gondolatokat indítanak el bennünk egyes képpárok? Hányféle jelentése van az intimitásnak? A Magyar Nemzeti Múzeumban ezekre a kérdésekre kaphatunk válaszokat, amikor a fiatal André Kertész nyomába szegődünk Fisli Éva kurátor vezetésével a *Kertész / Kópiák* című kiállításon.

A 2021-es vásárlást követően a Nemzeti Múzeumban elvégezték a fotográfiák állapotfelmérését. A Történelmi Fényképtár muzeológusa, Fisli Éva történész a fényképek nyilvántartásba vételével foglalkozott. Az elmúlt évtizedben többször is kutathatott a franciaországi Kertész-archívumban, és az ott megismert iratanyag segítette a Kertész ifjúkorával kapcsolatos pontatlanságok tisztázásában. A cél az volt, hogy több hely-

színen kisebb kiállításokon és könyveken keresztül bemutassák az életmű kezdő- és végpontját is, mintegy keretbe foglalva az életművet. Hogyan jutott el Kertész az amatőr fotózástól a profizmusig, miként kapcsolódott Esztergomhoz, illetve a 70-es, 80-as években készült polaroid képei hogyan támogatták gyászának feldolgozását felesége, Salamon Erzsébet elvesztése után. Izgalmas tehát a három kiállítást egymás mellett és egymást kiegészítve is látni.

A Nemzeti Múzeum kiállításának fókuszában nem a pályája csúcán lévő művész áll, hanem a sokáig még útját kereső fiatalember, aki a Teleki téren, majd a Népszínház utcában töltötte gyermekkorát, és sokat időzött szigetbecsei és tiszaszalkai rokonainál is, katonaként pedig bejárhatta az Osztrák–Magyar Monarchia szinte minden szegletét. Szerelmek, háború és a hivatalnoki lét egyaránt meghatározta ezt a korszakát, akárcsak a családi és baráti kapcsolatai.

Kertésznek az 1910-es évek Budapestjéről készült fotói személyes hangvételűek, az akkor még amatőr fotós szívesen sétálgatott a városban, és örökölte meg az ott-hona közelében lévő Teleki teret, a Kálvin teret, a Népszínház utcát és a Tabán környékét. Gyakran kiruccant a belvárosból, és szívesen fényképezte a Budai-hegyeket vagy éppen a Csepel-sziget környékét is. Szoros kapcsolatot ápol a vízzel és a Dunával, ame-

A felejtés csele
kiállításbólA hajólánccnál: lent maga Kertész,
ismeretlen fotós felvétele, Braila, 1918

Képek a Kertész / Kópiák című kiállításból

Montázs a Kertész / Kópiákból

A felejtés csele című kiállítás megnyitóján

A képen a három Kertész
fésztvér, Kertész / Kópiák

lyet számos ponton megőrkített Nagymarostól Esztergomig. Jenő öccsével gyakori vendége volt a budapesti Duna-fürdőknek, gyakran fotózta az úszást, a vízben való mozgást, és a fényeket és árnyékokat.

A kiállítás két nagyobb egységre osztható, amit a színek és fények is jeleznek. A világosból a sötét felé vezető, sötétkamrába megérkező egyik fele jelképezi a fiatal Kertész „megérkezését” a fotóművészet világába. A tárlat legértékesebb darabja Kertész montáza, amelyet párizsi emigrációja előtt, 1913–23 között készült képeiből válogatott. Elgondolkodtató, hogy miért épp ezeket a képeket tekintette tíz év mérföldköveinek. A *Kertész / Kópiák* című kiállítás a Nemzeti Múzeumban szeptember 22-éig látogatható.

A felejtés csele

A *Válogatás André Kertész polaroidjairól* című tárlat, amely az idős Kertész polaroidjait tárta a közönség elé, éppen a mester születésnapján, július 2-án nyílt meg a Robert Capa Központban. Mit mondott polaroid alkotásairól maga Kertész? „Lassan-lassan fényképezni kezdtem, de hamarosan belebolondultam. Reggelente és késő délután dolgoztam. Szép az ég a reggeli fényben, és késő délután nagyon változatos. Reggelente nekiláttam, és csak fotóztam, fotóztam, enni se volt időm. Azt vettem észre, hogy eltelt az idő és nem is reggeliztem. Délután ugyanígy. A gyógyszeremet is elfelejttem. Egyszer csak magamat is elfelejttem, a fájdalmat, az éhséget, és igen, a szomorúságot is...”

Kertész a kései polaroidjai készítése alkalmával saját lakását alakította át műteremmé, ahol könyvek, fotók, tárgyak és az ablak kínálta perspektívák adták a nyersanyagot, amivel alkotni kezdett. Gyakran elővette korábbi felvételeit, amelyek köré új kontextust épített, újraértelmezve múltjának egy-egy darabját. A halott feleségének ajánlott polaroid képei a tárlat legmegrendítőbb darabjai.

Technikailag több fontos fogalom is előkerül a szeptember 1-jéig látogatható kiállításon. Az egyik a vintázkópia, hiszen az itt kiállított képek az eredeti negatívról készített pozitív másolatok. Kontaktok és nagyítások, amelyek a felvétellel nagyjából egy időben készültek, és a szerzőhöz köthetők. Ezek mára komoly értéket képviselnek a műtárgypiacon.

*

A kiállítássorozat kapcsán három kötet is megjelent az MNM gondozásában Fisli Évának, a kiállítások kurátorának tollából, melyeknek a címe: *André Kertész Esztergomban*, *A lélegző archívum* és *A felejtés csele*. A három új kiadvány a múzeum boltjában elérhető.

„HA MÁR ITT VAGYUNK, ZENÉLJÜNK EGYET!”

A Budapesti Vonósok Kamarazenekarnak ítélte a Balassa Sándor-díjat a Zeneakadémia Alapítvány kuratóriuma – jelentette be Balassa Mariann, a zeneszerző özvegye 2024. június 29-én a zeneművészeti egyetem tanévzáró ünnepségén. Budapesten, a Zeneakadémia nagytermében rendezett ünnepségen a kitüntetésről Balassa Mariann elmondta: a néhai zeneszerző évtizedeken át figyelemmel kísérte és segítette a fiatal tehetségek pályáját, ezért is hozta létre 1996-ban a Zeneakadémia Alapítványt, amely számos programmal, valamint ösztöndíjakkal és külföldi turnék szervezésével támogatja a diákokat.

Balassa Sándort a kortárs magyar zene sokoldalú alakjaként tartják számon. Az Erkel Ferenc- és Kossuth-díjas zeneszerző, a Magyar Művészeti Akadémia egyik alapítója, a nemzet művésze, zenei rendező és pedagógus tizenhat éven át tanított a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zeneszerzés Tanszékén.

A 2021-ben elhunyt Balassa Sándor emlékére alapított díjat első alkalommal – éppen egy éve – Medveczky Ádám vette át, aki a komponista számos zenekari művének és utolsó, *Földindulás* című operájának koncertszerű bemutatóját vezényelte. A Balassa Sándor-díj bronzplakettjét – Madarassy István Kossuth-díjas érem- és szobrászművész munkáját – idén a Budapesti Vonósok Kamarazenekarnak ítélte oda a Zeneakadémia Alapítvány kuratóriuma. A méltatás szerint: „A formáció 1977-ben alakult Botvay Károly Kossuth-díjas gordonkaművész vezetésével, a koncertmester 1986-tól huszonöt éven keresztül *Bánfalvi Béla* Liszt-díjas hegedűművész volt, 2012-től pedig *Pilz János* Liszt-díjas hegedűművész tölti be ezt a tiszteket. A zenekar rendszeresen koncertezik itthon és külföldön, több önálló bérlet- és koncertsorozata van a fővárosban és vidéki nagyvárosokban egyaránt.”

Botvay Károly Kossuth-díjas gordonkaművész, az együttes alapító művészeti vezetője így emlékezik vissza a kezdetekre:

– Az 1970-es évek végén egy operaelőadás szünetében megkeresett öt zeneakadémista fiatalember az Erkel Színházban, hogy segítsék nekik karmester nélküli vonós kamarazenekarra bővíteni az együttesüket – elevenítette fel az indulást a kilencvenegy esztendő Botvay Károly, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. – Akkoriban egyáltalán nem volt magától értetődő egy ilyen elhatározás, sokaknak nem is tetszett, hogy zenekart alapítunk, ezért fűrták-faragták a formációt *földről* rendezés. Így maradtunk le a kamarazenekarok nemzetközi versenyéről Bécsben. Pedig nagy reményekkel indulunk a megméretésre, egy kopott kis-

Botvay Károly
gordonkaművész
portréja

busszal utazott a zenekar, és csak akkor derült ki, hogy le sem adták a Budapesti Vonósok nevezését, amikor már odaértünk. Nem is indulhattunk a versenyen. Elkéseredve álltunk a szálloda melletti Judenplatz téren, amely a szabadtéri koncertek kedvelt helyszíne. Annyi munkát beleöltünk a felkészülésbe, és most semmi eredmény! Szép idő volt, az emberek sétáltak, élvezték a napsütést körülöttünk, és akkor én úgy éreztem, nem mehetünk el muzsikálás nélkül Bécsből! Ha már itt vagyunk, zenéljünk egyet! – javasoltam társaimnak. Ahogy elkezdtünk játszani, szapora léptekkel átvágtam a téren egy londoni impresszárió, úton a verseny zsűrijébe. Felismert – nem sokkal a londoni koncertem után történt ez eset –, és megállt. Nem is ment el a versenyre, ehelyett végighallgatta a műsorunkat, és annyira megtetszett neki a zenekar játéka, hogy meghívott bennünket turnéra. Így végül a szerencse is hozzánk szegődött.

A nemzetközi karriert az 1982-es Belgrádi Nemzetközi Kamarazenekari Verseny győ-

zelme hozta el a Budapesti Vonósoknak. Az együttes 1995-től kezdve – neves hazai és külföldi művészek közreműködésével – évente megrendezi a Nemzetközi Haydn-fesztivált, és hanglemezeken is megörökítette repertoárját. 2001-ben megkapta Magyarország legrangosabb szakmai elismerését, a Bartók-Pásztory-díjat, 2006-ban pedig a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Díját. Botvay Károly alapító művészeti vezető nyolcvan éves koráig a Budapesti Vonósokkal muzsikált, s ha tetheti, a mai napig ott ül a próbákon. Balassa Sándorral évtizedeken át munkakapcsolatban állt – barátok voltak.

– Ismeretségem Balassa Sándorral a Budapesti Vonósoknál régebbi, hiszen már a korábbi kvartettjeimmel, a Bartók Vonósnegyessel és az Új Budapest Vonósnegyessel is készítettünk lemezt a szerzeményeiből. Balassa Sándor zenei rendezőként végig ott volt ezeken a lemezfelvételeken, így bátran mondhatom: autentikus albumok születtek. Londonban, a kortárs magyar szerzők szőlőcellőrá írott műveiből összeállított koncertemen *Kodály Zoltán* és *Bozay Attila* alkotásai mellett Balassa *Az utolsó pásztor* című darabját is eljátszottam. Az pedig már a Budapesti Vonósok próbáján történt, hogy egyszer csak benyitott Lencsés Lajos oboaművész. „Ki írta ezt a szép zenét?” – kérdezte. Balassa *Csaba királyfi* című művét próbáltuk éppen. Ekkor körvonalazódott bennünk az ötlet, hogy megrendeljük Balassa Sándornál a Kettősversenyt (*Kettősverseny oboára, kürtre és vonósenekarra*), amelyet nem sokkal később a Zeneakadémián mutattunk be nagy sikerrel. Az Óbudai Társaskörben is rendeztünk neki szerzői estet. Inspiráltuk egymást, az egyik ötlet vonzotta a másikat. Balassa Sándor utánanézett még annak is, hogy kaphat-e zenekar Liszt Ferenc-díjat. Volt rá példa: az Omega rockegyüttes is kapott, meg a Capella Savaria a rendszerváltást követően, ezért Balassa felterjesztette, majd a szakmai grémium a legmagasabb pontszámmal megszavazta a Budapesti Vonósok kitüntetését. Még a minisztériumba

**Botvay Károly
gyakorol**

**A Budapesti Vonósok
Kamarazenekara
Erdélyben,
koncertkörúton**

♣ **Tóth Ida**

is be kellett mennünk, és egyenként aláírtatták velünk, hogy elfogadjuk a díjat. Mindezek után nagy hallgatás: nem kaptunk semmit. Ilyen idők voltak! Azóta sem kaptunk erre semmiféle magyarázatot. A szakmai elismerések persze kárpótlóak, és most itt van ez a Balassa Sándor-díj!

A kitüntetett kamaragyűttes ez évben 27. alkalommal rendezte meg a Haydn-fesztivált, amelynek negyedik éve Pápa városa és az Esterházy-kastély ad otthont történelmi környezetben. Pápa után a zenekar Zágrábba utazik, és koncertet ad abból az alkalomból, hogy Magyarország átvette az Európai Unió soros elnökségét Belgiumtól. Botvay Károly megemlíti: Magyarország 2004-es EU-csatlakozásának pillanatában, a déli harangszó után az együttes hangversenye keretében a köztársasági elnöki beszédet Budapesten, a Sándor-palotában. Két nap múlva, csatlakozásunk nemzetközi ünnepségén köszöntőt mondtak a kulturális miniszterek Stuttgartban, a Weisser Saalban, ahol szintén a Budapesti Vonósok Kamarazenekar adott ünnepi hangversenyt. Nincsenek véletlenek...

LEXIKON: Botvay Károly Kossuth-díjas gondokaművész, egyetemi tanár Sopronban született 1932. december 29-én. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán tanult csellót 1950 és 1959 között Weiner Leó tanítványaként. 1948-ban elnyerte az országos centenáriumi versenyt, 1950-ben pedig az országos verseny első díját (mindkettőt csellistaként). 1957-től a Magyar Állami Operaház gondokaművésze, 1963-tól szólógondokaművésze volt. A Bartók vonós-négyeshez 1960-ban csatlakozott Mező László helyére, és 1977-ig volt a kvartett tagja. Ebben az évben hozta létre a Budapesti Vonósokat, amelynek művészeti vezetője lett. 1983-ban alapító tagja volt a Budapesti Fesztiválzenekarnak, és 1992-ig szólamvezetője is. 1994-ben Fertődön elindította a Budapesti Vonósok Haydn-fesztiválját. 1983-ban a Zeneakadémia oktatója lett, 1997-től 2002-ig egyetemi tanárként tevékenykedett. Számos hazai és külföldi intézményben volt vendégoktató, illetve tartott mesterkurzust (Anglia, Svájc, Olaszország, Horvátország, USA, Kanada, Ausztrália, Japán, Hongkong, Szombathelyi Nemzetközi Bartók Szeminárium, Pécs, Tata). Főbb díjai: 1964 – Liszt Ferenc-díj (Bartók Vonós-négyes); 1970 – Kossuth-díj (Bartók Vonós-négyes); 1997 – Liszt Ferenc-díj (Új Budapesti Vonós-négyes); 2007 – Magyar Tudományos Akadémia művészeti díja; 2023 – A Magyar Érdemrend parancsnoki keresztje, polgári tagozat.

A Balassa Péter-díj bronzplakettje

**Felvételek a Balassa-díj átadásáról
a Zeneakadémián**

Mátyás király Corvina könyvtára

Újabb 28 corvina hazatalált

Öröndetes hírt tett közzé május 16-án az Országos Széchényi Könyvtár az alapítói terében tartott sajtótájékoztatón, ahol egyúttal be is mutatták a Bibliotheca Corvina Virtualis oldalon közzétett, legújabb hazatalált 28 corvinát. Az OSZK mint a magyar írott kulturális örökség őrzője nagy figyelmet fordít Hunyadi Mátyás király (1458–1490) szellemi örökségére, a Corvina könyvtár kódexeire és ősnymtatványaira, fontos feladatának tekinti a híres reneszánsz uralkodói gyűjtemény emlékezetének ápolását. Több mint húsz évvel ezelőtt indult meg a fennmaradt és a világ könyvtáraiban szétszórva őrzött kódexek szisztematikus újrafeldolgozása, ami azóta már sok új eredményt hozott. A projekt új lendületet kapott 2022 tavaszán, amikor az OSZK a teljesség igényével fordult az érintett külföldi gyűjteményekhez, és azóta folyamatosan gyarapítja a hiányzó corvinák digitális másolatait.

Nagy János
államtitkár
beszédet tart

Zsupán Edina
kutató az új
corvinákról

Rózsa Dávid
főigazgató
köszönti
a vendégeket

Az OSZK célja a Corvina könyvtár virtuális újraegyesítése. 2022 májusától 2024 májusáig összesen negyvenhat corvina digitális másolatát sikerült megszereznie, valamint tizenkilenc, már korábban beszerzett tétel közzétételéhez kapott engedélyt. A gyarapodó állományból az eddigi publikált corvinák mellé ma újabb huszonnyolc corvinát tehetek közzé jó minőségű képekkel, magyar és angol nyelvű adattartalommal a corvinákat bemutató honlapon. A latin és görög nyelvű kódexeket nyolc ország (az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Németország, Ausztria, Csehország és Lengyelország) intézményei bocsátották a nemzeti könyvtár rendelkezésére.

A sajtótájékoztatót Rózsa Dávid, az OSZK főigazgatója mondott köszöntőt. Kiemelte: „A Corvina könyvtár kódexei olyan tanúi és tanúságtételei a magyar kultúrának, amelyek ugyanúgy rezonálnak hazai és nemzetközi kontextusban. Ez a töredékeiben is fontos gyűjtemény nem

csak a magyar, hanem a nemzetközi humanizmus- és reneszánsz-kutatás egyik állandó, jelentős forráscsoportja, valamint Magyarország egyik kulturális jelölője a világban. A Bibliotheca Corvina Virtualist böngészve biztonsággal állíthatjuk, hogy sikerült a corvinák tartalmi és vizuális gazdagságához méltó virtuális teret alkotni, amelyben mindenki hozzáfér az érdeklődésének megfelelő információkhoz.”

A köszöntő után Nagy János Miniszterelnöki Irodát vezető államtitkár tartott beszédet, amelyben hangsúlyozta: „A corvinák összegyűjtése és a digitalizáció révén teljesül a több évszázados álom, hogy Mátyás király Corvina könyvtára újra Budán legyen. Köszönjük mindenkinek, akik a szétszóródott kódexeket felkutatták, feldolgozták, a digitalizációt végezték és közzétették.”

Az esemény Zsupán Edina, a nemzeti könyvtár vezető kutatója előadásával folytatódott, amelyben bemutatott néhányat a Bibliotheca Corvina Virtualis oldalon közzétett legújabb corvinákból.

Averulinus: De architectura libri XXV.

Az Averulinus-corvina a XV. század legfontosabb építészeti traktátusa. Az olasz nyelvű eredeti szöveget Francesco Bandini firenzei humanista, a Firenze és Buda közötti kapcsolatok kulcsfigurája hozta a királyi udvarba. Csakúgy, mint a Philostratus-corvinát, ezt is Bonfini fordította latinra és látta el Mátyáshoz írott előszóval. A kódex scriptora és a díszesen illuminált két kezdőlap miniátora is a budai műhely munkatársa volt. A kézirat ugyan Hunyadi Mátyás király könyvtára számára készült 1487–1489 között, ám a király halála után még a XV. század utolsó éveiben Itáliában cserélt gazdát, a Domonkos-rend generálisa, Gioachino Torriano vásárolta meg. A kötet a legfontosabb velencei domonkos konvent, a Santi Giovanni e Paolo könyvtárának állományához tartozott, melynek nagy része, köztük ez a corvina is, a Szent Márk-székesegyház könyvtárába került 1789-ben. A címer Hunyadi Mátyás magyar és cseh király címere, az alábbi elemekkel vegyítve: az Árpád-sáv, a kettős kereszt, a cseh oroszlán, az osztrák címer, Morvaország címere és a Hunyadi-holló.

Suetonius: De XII caesaribus

A cím magyarul: Gaius Suetonius Tranquillus: *Caesarok élete* (életrajzi adalékok, Róma rövid története, megjegyzések a római császárokról...) A latin nyelvű kézirat Francesco Sasseti firenzei bankár számára készült. Az 1480-as években anyagi nehézségei támadtak, és kénytelen volt eladni a könyvet Hunyadi Mátyásnak. Susy Marcon kutató szerint kérdéses, hogy a kötet ténylegesen megérkezett-e Budára, ugyanis nagyon hamar, valamikor 1487–1500 között a Domonkos-rend generálisa, Gioachino Torriano tulajdonába került. Csapodi Csaba irodalomtörténész ellenben hiteles corvinának fogadta el a kéziratot azon az alapon, hogy Mátyás címerét kitörölték belőle. Torriano könyvei az 1510–1520-as években a velencei Santi Giovanni e Paolo konvent könyvtárába kerültek, majd 1789-ben könyveinek többsége átkerült a Szent Márk-székesegyház könyvtárába.

Benvenutus de Rambaldis de Imola:**Libellus augustalis**

A cím magyarul: *Könyvecske a császárokról*. Az olasz irodalomtörténet a XIV. századi szerzőt a legkiválóbb Dante-kommentátorok között tartja nyilván, nagyon jelentős a latin nyelvű, klasszikus és kortárs irodalom terén kifejtett kommentátori

tevékenysége, a következő humanista nemzedékek pedig nagyra értékelték történeti munkáit. A könyvecske 1488–1489 körül, latin nyelven íródott. Korábban a kutatás a kódex kifestését észak-itáliai vagy firenzei miniátornak tulajdonította, a legújabb eredmények az „első címerfestő” személyében azonosították a miniátort. Nem kizárt, hogy a másolat is Budán készült, ugyanis scriptora, Antonio Tebaldeo ferrarai költő megfordult Mátyás udvarában, és Mátyás kifejezett kérésére készítette el a mű javított változatát. A kézirat Antonio Tebaldeo ferrarai költő Hunyadi Mátyás királynak szóló dedikációjával kezdődik, melyben a költő állítja, hogy ő maga írta le a szöveget (valószínűleg Budán). A kódex feltehetően a budai várat 1526-ban kifosztó török sereg zsákmányaként került Isztambulba, onnan a XVI. században juthatott el Velencébe.

Martianus Capella: De nuptiis philologiae et Mercurii libri II

A cím magyarul: Martianus Capella: *A Filológia és Mercurius házassága*. 1485–1490 között, Firenzében készült, latin nyelven. A kéziratot Hunyadi Mátyás rendelte meg, de az uralkodó 1490. április 6-án bekövetkezett halála miatt már nem hagyta el Firenzét. A Domonkos-rend generálisa, Gioachino Torriano vásárolta meg, aki egyben a velencei Santi Giovanni e Paolo domonkos konvent előjárója volt, így a kötet annak a könyvtárába került. A Tízek Tanácsának 1789. szeptemberi rendelkezése értelmében a Santi Giovanni e Paolo könyvtárának a legértékesebb része, köztük ez a corvina is, biztonsági okokból a Szent Márk-székesegyház könyvtárába került.

Ambrosius: Sermones

A cím magyarul: *Szentbeszéd*. Firenzében, latin nyelven, 1488-ban íródott. A szöveg az első között készülhetett el azon másoltatási kampány során, amely az 1480-as évek végén a magyar király megrendelésére vette kezdetét Firenzében. Hogy Budára szánták, jelzi a scriptor megjegyzése a szöveg végén: „*Re de Ungaria*”, azaz *Magyarország királya*. A ritka szerző, Maximus torinói püspök művei a kódexben Szent Ambrus neve alatt szerepelnek. Mátyás halála után I. Aragón Ferdinánd nápolyi király könyvtárába került. Az ő utódjától vásárolta meg Georges d'Amboise roueni érsek a XVI. század elején. A corvina sokáig az egymást váltó roueni érsek birtokában maradt, később a

Louvre-beli könyvgyűjteményébe vitték át, onnan 1726-ban került a francia királyi könyvtárába.

Cassianus: De institutis coenobiorum

A cím magyarul: Johannes Cassianus: *A cönobita szerzetesek szabályai*. Nápolyban, vagy lehetséges, hogy Budán íródott, 1481–1485 körül, latin nyelven. Eredetileg Hunyadi Mátyásnak készült, a hozzá és feleségéhez, Beatrixhoz kapcsolódó címerek nemcsak a kötet címlapját, hanem az egyes fejezetek címlapjait is nagy számban díszítették. A kéziratot már Mátyás halála után fejezték be, ezért a címereket részben átfestették. A kézirat jelen állapotában tartalmazza a magyar és a cseh királyi címet, esetenként a dalmát címerrel és a morva sással vagy az osztrák címerrel és a morva sással kiegészítve, a szív pajzson rendszerint a Jagelló-sással, ezenkívül az aragóniai címet. A kézirat Raphaël Trichet du Fresne könyvgyűjteményének részeként került a francia királyi könyvtárba 1662-ben. A corvinát a Klemens von Metternich kancellár által küldött corvinakutató expedíció „fedezte fel” Párizsban, 1846-ban.

Ptolemaeus: Geographiae libri VIII

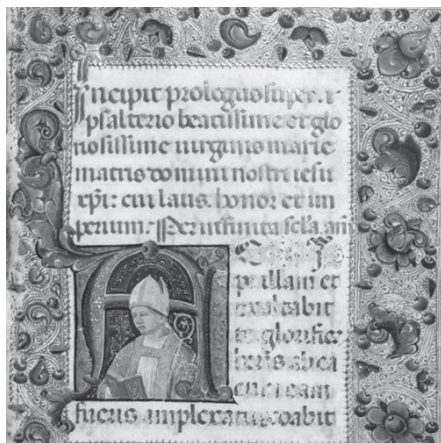
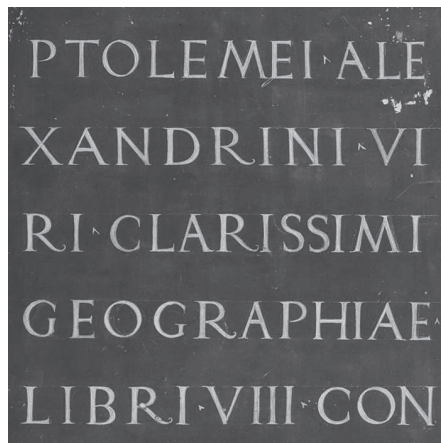
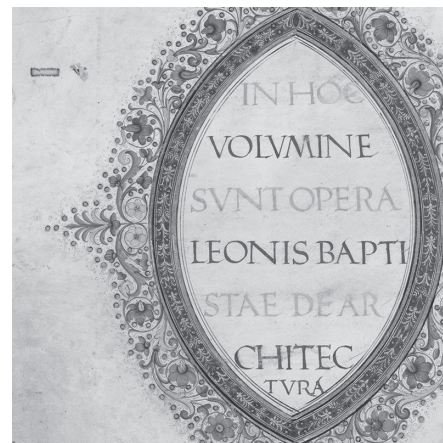
A földrajzi traktátus Firenzében, 1474–1475 körül íródott, latin nyelven. Mátyás király rendelte meg kedvenc firenzei könyvkereskedőjétől, Vespasiano da Bisticciótól. Valószínűleg a Budát kifosztó törökök vitték Konstantinápolyba 1526-ban. Ott vásárolta meg François de Tott báró, magyar származású francia katonatiszt és diplomata, a francia királyi keleti képviselője 1757 és 1776 között a királyi könyvtár számára, és küldte el Charles Graviernek, Vergennes grófjának. A kézirat 1794-ben érkezett a Bibliothèque nationale-ba, de feltehetőleg csak 1855-ben került a kéziratárba.

Hieronymus: Breviarium in Psalmos David

A cím magyarul: *Kommentár a Zsoltárok Könyvéhez*. Firenzében készült, 1488-ban, latin nyelven, Mátyás király számára. Louis-César de La Baume Le Blanc de La Vallière hagyatékából került a francia királyi könyvtárba 1783-ban.

Evangelistarium secundum ritum tramontanorum

A cím magyarul: *Evangéliumos könyv az ultramontán rítus szerint*. A liturgikus kódex Budán készült, 1490 körül, talán a várkapolna használatára. A litur-

Horae Beatae Mariae Virginis**Ptolemaeus: Geographiae libri VIII****Leon Battista Alberti: De re aedificatoria**

gikus kódexek formai elemének tekinthető, hogy írása nem reneszánsz, hanem gótikus könyvirás, díszes kezdőlapja a Cassianus-csoport kódexei- nek körébe vonja. Mint ennek a corvinacsoporthnak több darabja esetében, a címlapon található legfontosabb tulajdonosjegyet itt is átfestették Mátyás halála után: a királyi címer második mezőjében a Hunyadi-hollóra II. Ulászló lengyel királyi jele, a fehér sas került. Már a XVIII. század közepén jelenlegi őrzőhelyén, a Leicester-könyvtárban volt.

Biblia

A latin nyelvű kéziratban címer nem található, corvina voltát a kötésen látható Mátyás-ábrázolás bizonyítja – ez az egyetlen corvina, melynek a kötésén Mátyás-ábrázolás szerepel. A kódex különleges, családi darab lehetett, ugyanis Corvin János örökölte. Az ő özvegyén, Frangepán Beatrixon keresztül került annak második férjéhez, Brandenburgi Györgyhöz. A kézirat Brandenburgi György ansbachi könyvtárából került jelenlegi őrzési helyére, a németországi erlangeni egyetemi könyvtárba.

Xenophon: Kyroupaideia

A cím magyarul: *Kürosz nevelkedése*. Xenophon görög nemzetiségű római történetíró Kr. e. 434–355 körül élt. A görög nyelvű kéziratot nagy valószínűséggel Battista Guarino adta Janus Pannoniusnak, hogy pécsi könyvtárát gazdagítsa vele. A kézirat a XVI. század elején Vincentius Opsopoeus német humanista tulajdonába került. A mű 1572-es, latin nyelvű kiadásának előszava azt írja, hogy Opsopoeus példánya a budai várból származott. Opsopoeus 1529-től a Brandenburgi György által alapított gimnázium igazgatója volt, nem kizárt tehát, hogy az őrgóftól kapta a kódexet.

Guarino: Libellus

A *könyvecskét* Németországban, Jéna városának egyetemi könyvtárában őrzik.

Thomas Aquinas: Commentarium in librum De coelo et mundo Aristotelis

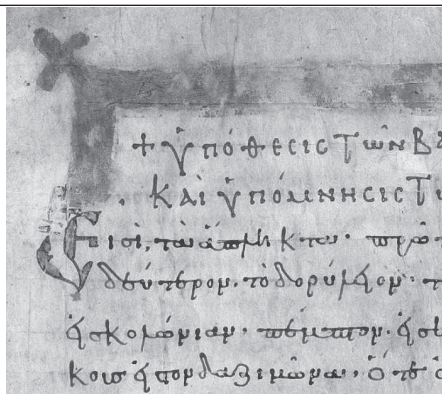
Csehországban, Prágában, a Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtárában őrzik.

Nagonius: Ad divum Wladislaum regem pronostichon et panegyrichon

Csehországban, Prágában, a Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtárában őrzik.

Marlianus Mediolanensis: Epithalamium

A cím magyarul: *Epithalamium Bianca Maria Sforza és Corvin János eljegyzésére*. A Hunyadi

Mátyásnak ajánlott latin nyelvű kézirat Giovanni Francesco Marliano milánói szenátor és jogtudós beszédét tartalmazza, mely Corvin János és Bianca Maria Sforza per procuram (képviselő általi) esküvéje alkalmából hangzott el, 1487. november 25-én. Hogy a kézirat mikor és hogyan került el Budáról, nem tudjuk. 1592-ben a voltterrai Pirro Lisci tulajdonában volt.

Orationale Wladislai II. regis

Lengyelországban, Krakóban, a Jagelló Könyvtárban őrzik.

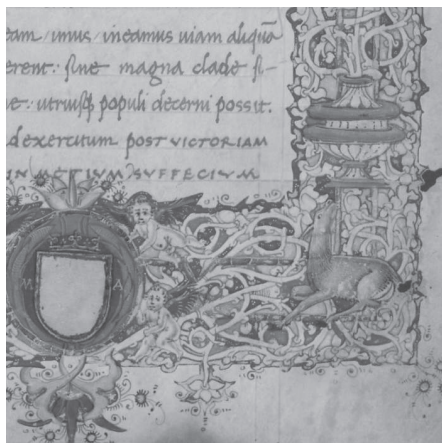
Konstantinos Porphyrogenetos: Hypothesis

A cím magyarul: *Ceremoniák könyve*. Bíborban született Konstantin császárnak (905–959) tulajdonítja a kutatás a művet, amelyet latinul *De ceremoniis*ként szokás megnevezni. A szöveg a bizánci egyházi ünnepek rituáléit írja le, valamint a világi ünnepek megtartásának módját, továbbá a császári udvar működését kísérő hivatali eseményeket, mindezt a császár szemszögéből. A történetileg fontos szövegek nagy részét csupán ez a kódex őrizte meg, így bármelyik itáliai fejedelmi könyvtár méltán tartotta volna számon legértékesebb kincsei között. A Corvina könyvtárba érkezésének útját nem ismerjük, valószínűleg itáliai beszerzés. Budán ugyancsak nagy megbecsülésnek örvendett, azon két görög nyelvű fennmaradt corvina egyike, amelyek úgynevezett görögös jellegű corvinabörkötést kaptak. Németországban, a lipcei egyetemi könyvtárban őrzik.

Leon Battista Alberti: De re aedificatoria

A cím magyarul: *Építészet*. A kódexet II. Ulászló királyi tanácsosa, majd Csehország alkancellárja, az 1496–1511 között Budán élő Olmützi Ágoston kérte el a királytól, majd vitte magával Olmützbe, ahol két évvel később elhunyt. Halála után a latin

Orationes ex historia Titi Livii, Sallustii, Curtii

nyelvű kötet az olmützi székeskáptalan könyvtárba került.

Carafa: De institutione vivendi

A cím magyarul: *Tanítás az életvezetés szabályairól*, 1476-ban íródott. A műben Aragóniai Beatrix kérésére nevelője, Diomede Carafa foglalja össze tanácsait arra vonatkozóan, hogy Beatrix hogyan viselkedjen Magyarországra utazása során és a magyar udvarban. Az eredetileg olasz nyelvű művet az indulásakor nyújtották át Beatrixnak latin fordításban, minden bizonnyal azért, hogy a magyar udvarban is el tudják majd olvasni. A kötet későbbi sorsa ismeretlen, valószínűleg 1780–1785 között került be a pármái könyvtárba.

Horologion

Lengyelországban, Wrocław városának egyetemi könyvtárában őrzik.

Tacitus: Annalium libri XI–XVII.

Az Egyesült Államokban, New Haven városának egyetemi könyvtárában őrzik.

Miscellanea

A latin nyelvű a kötet az 1470-as évek végén készült, Bartolomeo Fonzio személyes irányítása mellett, hogy megfeleljen a firenzei bankár, Francesco Sassetti kívánságainak. Később, mikor anyagi nehézségei támadtak, Sassetti eladta a könyvet Hunyadi Mátyásnak. Nem tudjuk, hogy a kötet Mátyás halála után mikor és hogyan hagyta el a budai udvart. A kézirat valamikor a XVIII. század végén került a milánói Trivulzio családhoz. Jelen kéziratot Luigi Alberico Trivulzio adta el Milánó városának, 1935-ben.

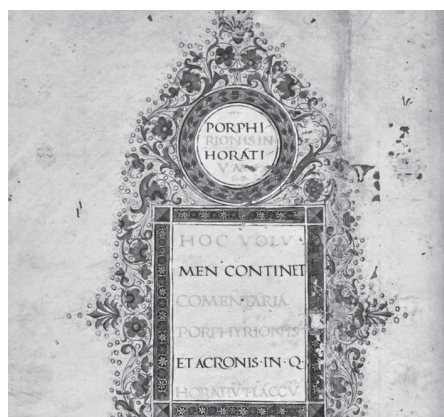
Porphyrio: Commentaria et interpretationes in opera Horatii

A cím magyarul: *Kommentár Horatius műveihez*. A latin nyelvű könyvet Hunyadi Mátyás király rendelte meg, valószínűleg élete utolsó két-három évében. Nem tudjuk, hogy a kötet Mátyás halála után mikor és hogyan hagyta el a budai udvart. A kézirat valamikor a XVIII. század végén került a milánói Trivulzio családhoz. Jelen kéziratot Luigi Alberico Trivulzio adta el Milánó városának, 1935-ben.

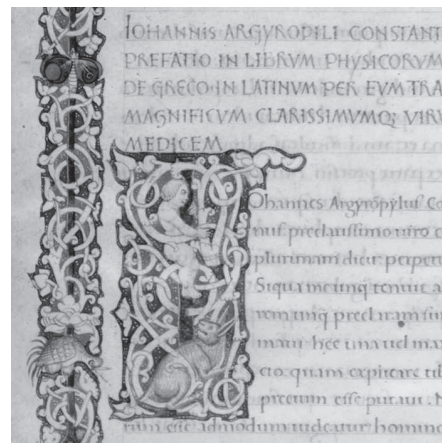
Horae Beatae Mariae Virginis

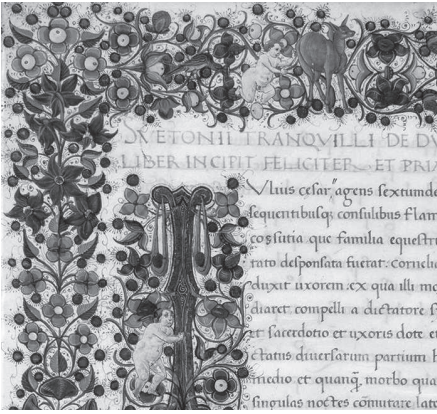
A cím magyarul: *Szűz Máriához és Krisztushoz szóló imádságok és könyörgések zsoltáridézetekkel*. A latin nyelvű a kézirat egy női imádságkönyv. A címoldalt díszítő címer alapján egy

Porphyrio: Commentaria et interpretationes in opera Horatii

Aristoteles: Libri physicorum VIII

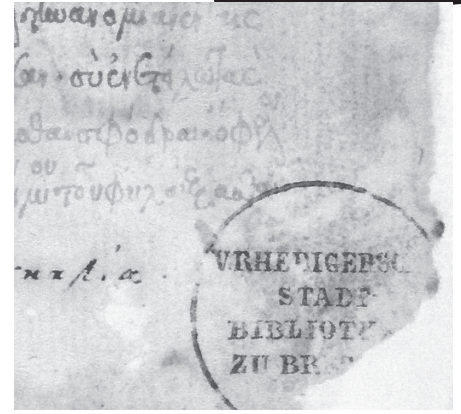

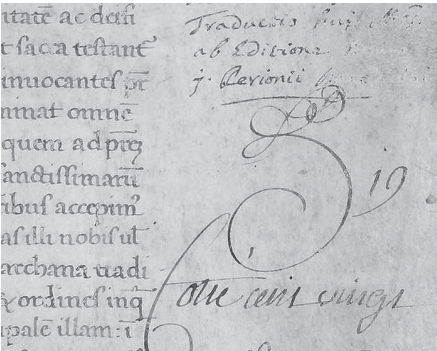
Suetonius De XII caesaribus

Biblia

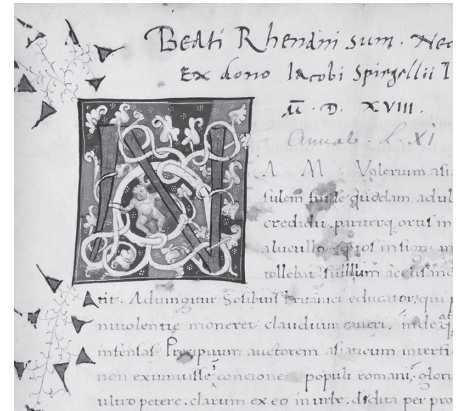
Horológion

[Pseudo] Dionysius Areopagita: Opera e Graeco in Latinum traducta per Ambrosium Traversarii

Tractatus de herbis

Tacitus: Annalium libri XI-XVII.

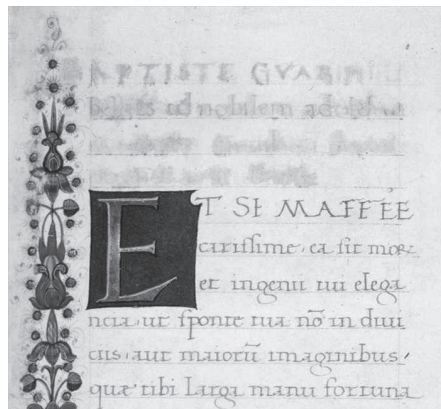

Nagonius: Ad divum Wladislaum regem pronostichon et panegyrichon

aragón hercegnő számára készült 1465–1470 között, aki Beatrix királyné is lehetett, ám ez nem bizonyos. Az utolsó oldalon található possessorbejegyzés szerint a könyvet Pálffy Miklós ajándékozta Koháry Péternek, de mindez nehezen egyeztethető össze a bejegyzésben olvasható 1605-ös évszámmal, ugyanis a hadvezér Pálffy 1600-ban meghalt. Ausztriában, Melk városának könyvtárában őrzik.

Aristoteles: Libri physicorum VIII

Jóannész Argüropolosz híres görög humanista két fordítást készített Arisztotelész *A természet* című művéről. A kézirat az első tartalmazza, így 1469 előttre datálható. A kódexet 1526-ban I. Szulejmán szultán vitte magával Konstantinápolyba. A 201. lapon olvasható, 1568-as dátumot viselő vers tanúsága szerint egy bizonyos Eliseus Infirmarius vásárolta meg Drinápolyban, majd elajándékozta Georg von Haym zu Reichensteinnek... A latin nyelvű kódex 1781-től Georg zu Waldeck her-

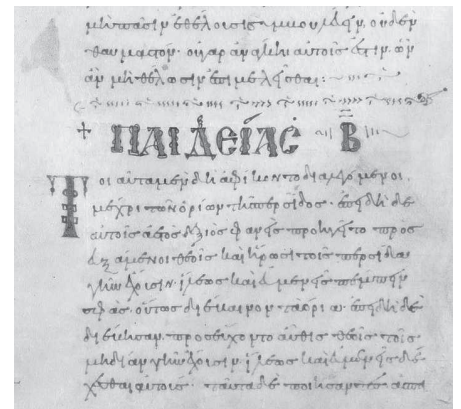

Guarino: Libellus

ceg birtokában volt, aki 1794-ben a németországi göttingeni egyetem könyvtárának adományozta.

Tractatus de herbis

Schönherr Gyula történész figyelt fel a kódexre 1903-ban, egy Rómában rendezett kiállításon, és 1904-ben megjelent tanulmányában corvinaként azonosította a címoldalon látható Mátyás-címer alapján. 1397 áprilisa és decembere közé datálta a kézirat keletkezését. Kérdéses, hogy az ábrázolások lehetővé tesznek-e ilyen pontos datálást; mindenesetre a Vencelt ábrázoló címoldal minden bizonnyal a XIV. század legvégén keletkezett. A szöveg többségében növényeket, állatokat és fémeket, illetve azok orvosi felhasználását tárgyalja abécérendben. A kutatásnak sokáig gondot okozott a mű pontos azonosítása... Jelen kézirat különös érdekessége, hogy nyolcvanhét lap tetején is magyar nyelvű bejegyzés olvasható, az ábrázolt növények, állatok magyar nevei. Ezenkívül két, latin nyelvű recept is bejegyzésre került a kéz-

Xenophon: Kyroupaideia

iratba, melyek egyike szintén tartalmaz magyar szavakat. A kézirat növényábrázolásai botanikai pontosságúak, a növényábrázolások forrásértékét a botanikai szakirodalom is felismerte. A latin nyelvű kézirat Milánóban készült, Gian Galeazzo Visconti milánói herceg (1395–1402) környezetében. Göttingenben, az Alsó-Szászországi Állami és Egyetemi Könyvtárban őrzik.

Orationes ex historia Titi Livii, Sallustii, Curtii

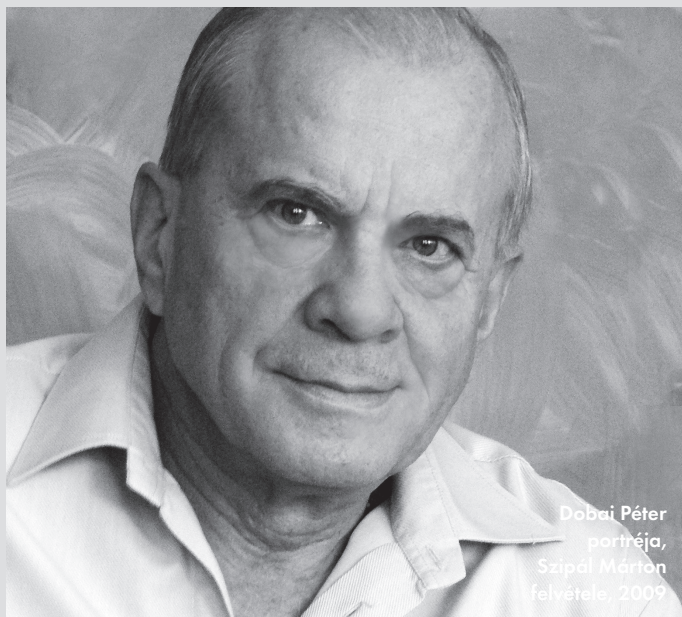
A cím magyarul: *Szónoklatok Titus Livius, Curtius Rufus és Sallustius Crispus történeti műveiből*. Az 1450-es években, Firenzében készült. A latin nyelvű kódex Vitéz János váradi püspök, majd esztergomi érsek tulajdonában volt, utána a Corvina könyvtárba került.

[Pseudo] Dionysius Areopagita: Opera e Graeco in Latinum traducta per Ambrosium Traversarii

Franciaországban, Besançon városának könyvtárában őrzik. ➡

Az emlék fegyver, védelem a halállal szemben

Dobai Péter 80. születésnapjára

Dobai Péter
portréja,
Szipál Márton
felvétele, 2009

érzelmileg felkavaró anyaverseit, amelyekben összegzi a tragikus hiányt, „Anyám nem mesélt soha / Anyámnak nem volt fia.” (Hová tűntek az anyai mesék?), „Amióta meghalt az anyám, / Azóta nem vagyok árva.” (Apróhirdetés). „Ha mégis szeretnél valaha, legalább haláloddal ne szeress!” (A halál jól vezeti a hangot...) Egyedül a nagymama látogatta, akihez alighanem leginkább kötődött. Egy ideig náluk lakott a Kisfaludy utcában, közel a Harminckettesek teréhez, amelynek szoboralakjára úgy tekintett, mint nagyapja, a Piavénál harcoló Tóth Károly géppuskás és első világháborús múltjának őrszemére. A veterán géppuskás unokájának állandóan a piavei harcokról mesélt. „Igen, miközben nézem szobrát annak a katonának, / eszembe jut egy másik katona, egy másik köztitűz, / a 13. gyalogos rohamerő 8. századának / géppuskása, a nagyapám.” (A legmagányosabb harcos).

Az érzelmi traumák mellett az írásaiban felhasznált jókora ismeretanyagának fontos forrása a *Reáltanoda* (Eötvös József Gimnázium), ahol érettségizett, amely a régi nagy tanári karnak köszönhetően nem középiskolai, hanem egyetemi szinten mozgott. Azután három évig hajózott a tengereken mint hajósinas, majd matróz, végül mint hajókormányos. 1965 és 1970 között az ELTE Bölcsészettudományi Karán olasz nyelv és irodalom, valamint filozófia és általános nyelvészet szakon tanári diplomát szerzett. *Imperativus és illúzió – Kölcsönhatás Albert Camus művészetében és filozófiájában* című diplomamunkáját kitűnőre védte meg.

Amikor a kezdetekről szól, Dobai sosem feledkezik meg tanáráról, Zsilka Jánosról, az ELTE nyelvészeti tanszékének professzoráról, valamint a tanszéken működő, nyelvi mozgásformák dialektikája kutatócsoport vezetőjéről. A Magyar Művészet 2014/1. számában ekképpen idézi meg mesterét: „Jómagam a legtöbbet a zsilikai jelentésből merítettem, éspedig abból a tisztán feltárt rendszerből, amely megmutatja, hogyan alakultak ki az ősi, konkrét jelentésekből az elvont jelentések, majd ezekből a metaforikus, szimbolikus és allegorikus jelentések. Az oldott szemináriumi beszélgetések során világossá vált számomra, hogy Zsilka János a nyelvben az emberi gondolkodás összefolyamatát ragadja meg, és miközben történetileg rekonstruálta a nyelvi rendszer kialakulását a paradigmák mentén, egyben megmutatja, hogy a nyelv és a gondolkodás fejlődése hogyan haladt az egyszerűtől a bonyolultig, a mind általánosabb és elvontabb jelentésekig.”

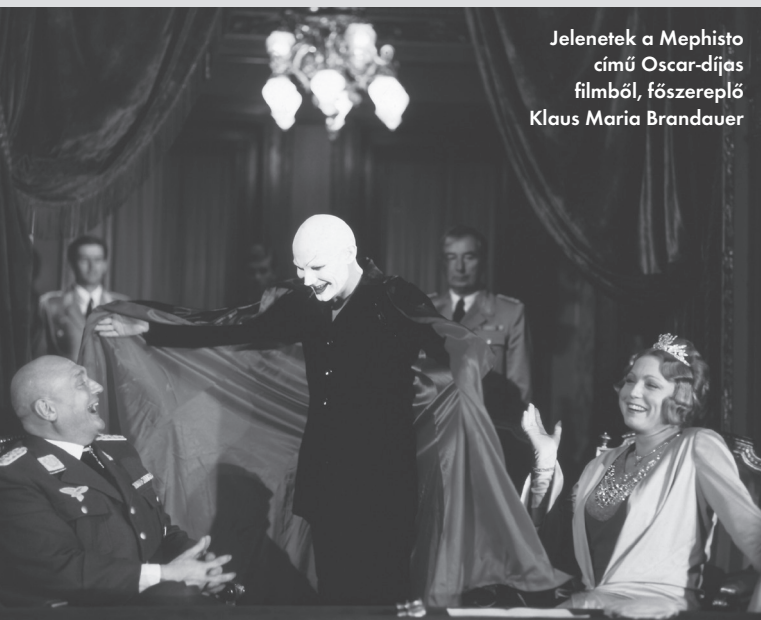
Nagyban hatott rá Pier Paolo Pasolini olasz filmrendező, akihez hasonlóan a költői, az epikus és filmnyelvet „ugyanazzal az erővel” kezdte gyakorolni. (Pasoliniról szóló írásai a Filmkultúrában jelentek meg.) Évfolyamtársa, Bódy Gábor és Magyar Dezső rendező hívta meg a Balázs Béla Stúdióba, hogy színészként szerepeljen az *Agitátorok* (1969) című filmben, amelyet ellenzéki hangvétele, ötvenhatra és a prágai tavaszra vonatkozó dialógusai miatt betiltottak. A filmfőigazgatóság ugyanerre a sorsra ítélte a Dobai Péter által rendezett *Archaikus torzót* (1971), amelynek forgatókönyvírója is volt, az *Együththatókat* (1973), amelynek filmtkerceit részben ellopták a stúdió raktárából és az önéletrajzi ihletésű *Anyámat* (1975). Az indok mindig hasonló volt: a marxista esztétikával, a szocialista renddel vagy erkölccsel szemben kinyilvánítva

Ha mindenható lennék, egyszerre támasztanám fel holtából Dobai Péter tékozló *Romulusát*, Pier Paolo Pasolinit, a rontással szembeni kánonemberét, Albert Camust csakúgy, mint ifjúsága és versbeszéde kulcsfiguráit: Zsilka János nyelvészprofesszort, Bódy Gábort és Huszárk Zoltánt, a Balázs Béla Filmstúdió örök emlékeztető rendezőit, hogy válasszanak ki maguk közül valakit, aki becsönget a nyolcvanéves költő, író, forgatókönyvíró Közraktár utcai lakásába és magával viszi a születésnapja alkalmából rendezett ünnepségre. És legyen ez talán Dobai gyermekkori eszmélésének fontos helyszíne, a Nagykörútból kiszakadt Harminckettesek tere rohamsisakos, kézigrántós, bajonettes, tölténytáskás, ugrásba merevült szobrával. Vagy a medálhomályú Krúdy Gyula szavai szerint megelevenedő Bakáts tér, talán a Boráros tér, ahonnan az ünnepelt művész elindult a szabadkikötőbe, amikor 1963 nyarán behajózott az *M/S Hazám* tengerjáró hajóra. Esetleg a Kálvin térre vagy a hajókormányosként leszerelő fiatalembert, gyakorló testépítőt, leendő nyelvészt, rendezőt, költőt, prózaírókat, a majdani első Oscar-díjas nagyjátékfilm forgatókönyvíróját a sülyedő sorhajóra emlékeztető Nagycsarnokhoz...

Jókora lélegzetvétellel van szüksége annak, aki a startkörre áll, hogy beugorjon a Kossuth-díjas, Nemzet Művésze címmel kitüntetett *Dobai Péter* sok műfajú életművének hullámai közé. Bármerre tempózik, az ő emlékezésének inspirációs erőterében marad.

Személyiségének forrása: katarzisért kiáltó gyermekkori drámája. Az 1944 augusztusában született kisfiú apja egy Budapesten állomásozó német katonatiszt volt. Édesapjával sohasem találkozott. Budapesten, a Józsefvárosban élő anyai nagyszülei nevelték. Hatéves korában édesanyja, Wlk Klára Anna bentlakásos kollégiumba, internátusba íratta be, ahol kimenők nélkül – még karácsonykor sem mehetett haza – tizenkét évét töltött. Évtizedek múltán írta meg és *Belvedere* című kötetében publikálta

Jelenetek a Mephisto című Oscar-díjas filmből, főszereplő Klaus Maria Brandauer

Tordai Teri és Bánsági Ildikó a Mephistóban

A forgatókönyvírás gyakorlata, Pasolini alakja, a mozgókép lingvisztikus megközelítése egyformán visszatérő témája maradt Dobai Péternek. Az e témakörökben folyóiratokban korábban publikált munkáit a Pier Paolo Pasolini munkásságáról szóló értekezéseivel és lírai reflexióival (például: *Pasolini hamvai*) együtt az *Angyali agresszió* (2002) című kötetében válogatta csokorba.

A nyelvészeti tanulmányokhoz, a BBS-nek írt forgatókönyvekhez, a korai novellákhoz szorosan kapcsolódott a *Kilovaglás egy őszi erdőből* (1973) című első verseskötete, amely pályakezdő költeményeinek gyűjteménye, és a '60-as, '70-es évek művészeti, ideológiai áramlatainak tükré. Ebben kezdte következetesen kialakítani viszonyulását az időhöz, az elmúláshoz. Az *Egy régi, hosszú, kelet-európai tangó egy régi kelet-európai étteremben* című versben megelőlegezte a történelmi kérdések költészetté emelését. Az *Édent* című vers pedig az ideális állapotból való kitaszítottság lélektanát rajzolta meg. Egyértelművé tette a szabadvershez, a prózavershez való vonzalmát, mely költészetének jellemző vonása lett, akárcsak a már publikált versek némelyikének bővítése, átdolgozása.

Az *Egy arc módosulásai* (1976) című kötet verseiben egy tíz évvel korábban megélt szerelem köré szövődő emlékek uralkodtak. Először ebben nyert költői kifejezést, miként változik az arc aszerint, hogy az emlékező hol tart a múlt időben. Az *Éden vermei* (1985) című kötetben az első szerelem témáját folytatta, megkísérelve annak lírai beteljesítését.

A költő szerint az emlék fegyver, védelem a halállal szemben. Emlékek nélkül nincsenek idősíkok, „s már életünkben halottak lennénk”. Az emlék jelenében ott van az idő múlása. A *Hanyatt* (1978) című kötet a fotókat, festményeket nézegető Dobai-novellahősök kedvenc testhelyzetére is utalt. Értelmezhető akár önéletrajzi kirakós játékként. A jelen idő tulajdonképpen csak akkor érdekes, ha annak ürügyén eltávolodhat a múltba, miként azt képzelőereje révén következetesen megtette *Versék egy elnémult klavírra* (2002), *Ma könnyebb. Holnap messzebb* (2003), *Barth hadapród, becsületszavamra, visszatér a nyár!* (2005) című kötetekben.

Az egyre önkifejezőbb ismétlések és átdolgozások egyik szemléletes példája az, ahogyan például Krúdy Gyula alakját szerepeltette és önarcképpé tette. Az először az *Önműtszázadban*, majd az *Emlék az emberben* újfent megtalálható, *Találkozás* című versben párbeszédet folytat az íróval, óbudai és ferencvárosi múltjának rokon lelkével. Mialatt tájékoztatja Krúdyt a XX. századi magyar történelem tragikus fordulatairól, az író reakcióiban, monológjaiban felfedezhetők Dobai Péter ontológiai gondolatai az elmúlásról. Lírai énjét alig mozdította el múltidéző helyzetéből, ahová az 1994-ben megjelent *Vitorlák emléke* (1979–1993) című kötetére révén lehorgonyzott.

A 2010-ben megjelent *Latin lélegzet* is tematikus kötet, Dobai Péter ezúttal Itáliához kapcsolódó verseit szerkesztette egybe. Ihletői a felesége, Máté Mária római és firenzei utcákat, tereket, műemlékeket megörökítő fotói voltak. A fotók erőterét híven tükröző versekben megmutatkozott a templomok, bazilikák, harangtornyok, kupolák, szökőkutas terek, szobros palotaudvarok, szűk sikátorok mögötti antik Itália, az „ősi Róma-egész, amely a csodálatos, sugárzó részeket összefogja, egybeveszi és egyben-tartja”.

Első novelláskötete, a *Játék a szobákkal* (1976) főhősei általában önellentmondásba bonyolódó, tékozló értelmiségi férfiak voltak. Nosztalgikus természetük rokonítható a BBS-ben készült *Archaikus torzó* gyári segédmunkásával, aki fizikumát az akkoriban ritkaságnak számító testépítéssel edzette, gondolkodását pedig klasszikus filozófusok olvasásával gyarapította, tehát szembement az ún. „szocialista realista” hétköznapi magatartásformáival.

A társadalommal szemben élni akaró, a közösségből kilépő hősök tragikus volta még hangsúlyosabbá vált a *Sakktábla két figurával* (1978) című kötetben. A *Tető* című novella építész hőse, Kubinyi képzeletben felépítette utópisztikus városát, amelynek saját tudatában lévő kapuját

Jelenet a Mephistóból

nított individualizmus. Magyar Dezső ugyancsak kritikus hangvételű történelmi parabolája, a *Büntetőexpedíció* (1970), melyben Dobai Péter szerepelt és forgatókönyvírója is volt, különdíjat nyert Oberhausenben.

Forgatókönyvíróként nemzetközi hírnevet szerzett magának azért, hogy Klaus Mann regényéből nagy formátumú filmszelekményt írt Szabó István rendezőnek. Az Oscar-díjas *Mephistó*ért 1981-ben Cannes-ban megkapta az év legjobb forgatókönyve díját, 1982-ben pedig Cinema Narrativa díjjal ismerték el Agrigentóban. Ez további nemzetközi koprodukciós felkéréseket eredményezett,* a Szabó Istvánnal való közös munka folytatásaképpen pedig a *Mephisto* után elkészült a *Redd ezredes* (1985) és a *Hanussen* (1988) című film is.

DOBAI PÉTER

ANYÁM, KLÁRA EMLÉKÉBEN

Céltalan sétán, napközben, utat tévesztve
megérkezni a Farkasréti temetőbe,
véletlen-véletlen éppen anyánk
virágtalan sírhantjánál megállni
és közben nem emlékezni semmire,
se arca szépségére, se meghalt mosolyára,
se kék szemére, se hirtelenszöke hajára, se édes hangjára,
se a messzi mesékre, amiket nekem mesélt
elalvás előtt, de nem tudta,
hogymeg engem ébren tartanak az ő meséi,
nem tudhatta, hogy énnekem minden meséje ő maga,
nem tudhatta, nem érthette, hogy nekem
semmiről nem szabad mesélnie,
hogymeg neki énmellettem kell maradnia,
elmenni éntőlem senki máshoz nem szabad,
hiába sietős, sürgős a világ,
hiába hogy akkor ő is olyan fiatal volt...
igen, most már, hogy túléltem őt,
hogymeg túléltem kék szemét, szöke haját, mosolyát,
igen, most már belátom, felfogom,
itt, a Farkasréti temetőben, hogy ő sohasem élt,
és én sem éltem.

PASOLINI HAMVAI

Pier Paolo Pasolini meggyilkolásának huszadik évfordulójára

Magányos, harcos arcod messze pusztult –
A mozik fehér vetítőképernyőjén, a televíziók
képernyőjén olykor – feltűnően ritkán! – „leperegnek”
evangéliumi tisztaságú képsoraid:
képei a te ANGYALI AGRESSZIÓDRAK,
és megjelenik igazi oka, annak a gyáván,
de gyorsan, brutálisan gyilkoló, felbérelt
halálnak, amit te szárnyas sorsoddal oly merészen
kihívtál.

Kiégett, kihűlt csillag-romok,
a kozmikus köztemetőben... de meglehet:
tetszhalott sugaraik filmjeidben riadnak
régiforrás-fényeikre fel –
Neked a halál: nem halál.
Neked senki isten nem hazudik Feltámadást.

A TENGER MINDIG MESSZE VAN

„A tenger maga az ember”

(Ibsen)

A tenger mindig messze van.
Végleg távol van s egyre távolodik végtelenje,
akkor is, ha csak emlékezed, ha már csak álmodod...
akkor is, ha egy magas szirtfokról bámulod,
hogymeg sugaras hullámlökéseinek súlyos sokasága
jön honnan s tart vissza hová –
A tenger mindig messze van... akkor is,
amikor hajóddal hajózod s vitorlád, árbocod ifjú még,
mint a szíved, és nézed, egyre nézed
és nem látsz a láthatáron többé partokat,
csak tükrének kék lángú tüzet, örök futótüzet,
égszínnek izzásában, lázas örvényforgásban –

Megállsz egy régi parton s nem tudod, ki vagy,
pedigmeg nem tévedtél el... megérkeztél:
a tenger emléke vagy!

Jelenet a Hanussen című filmből

A Redl ezredes című film jelenete

Hanussen

Eperjes Károly a Redl ezredesben

Filmkép a Redl ezredesből, főszerepben
mindkét filmben Brandauer

csakis mélybe zuhanva léphette át; a *Férfi* című novella rossz közérzetű hőse pedig anélkül sétált ki meztelenül a Gellért fürdő gőzkamrájából, hogy ezt észrevette volna, mialatt azon töprengett, miként szabaduljon szorongató házasságából. A cselekmények szerkesztése filmszerű, a karakterek valóság-hű megformálását a képszerű leírások és a párbeszédék mellett a monológok, az önmagyarázatok mentális játéka teljesítette ki. Ettől mind témájában, mind stílusában eltért a *Hazám a városban* című ciklus, amelyben Dobai Péter a számára legkedvesebb, prózáiban is gyakran leírt budapesti köztérket (Harminckettesek tere, Mária Terézia tér – korábban Horváth Mihály tér –, Bakáts tér, Boráros tér, Kálvin tér, Gellért tér...) dokumentálta fotográfus módjára, képcentrikus leírásokkal és bőséges kortörténeti információval.

Személyes emlékek prózai tükörcserepeiből szerkesztette meg az *1964/Siget* (1977) című könyvet, amelyben saját naplójának felhasználásával a szabadság metaforáiként mutatta be a tengereket, a kikötőket és Kubát.

Első regénye, a *Csontmolnárok* (1974) a XIX. századi emigráns forradalmár értelmiségiek törökországi arcképei, élükön az iszlám hitre áttérő Bem tábornokkal. A forradalom bukását az emigránsok emlékeiből, monológjaiból, beszélgetéseiből körvonalazta. A kérdés, hogy miért nem volt folytatható a forradalom, a szabadságharc, nemcsak 1848–49-re, hanem ötvenhatra is vonatkozott. A regényben Bem megjósolta az utcai harcokat mint az elkövetkezendő forradalmak jellemzőit.

Az 1859-ben játszódó *Vadon* (1982) című nagyregényben – amelynek második felét András Ferenc** megfilmesítette 1988-ban – Batiszy Kristóf százados egy új, speciális katonatípust képviselt, a szabadságharcból lett hivatásos forradalmárt, a gerillát. A Somogy vadonjaiba betörő előőrse azonban hiába várt a Kossuth, Klapka, Teleki által szorgalmazott Magyar Légión, így magára hagyottan nézett szembe az osztrák katonasággal és a vármegye pandúrjaival.

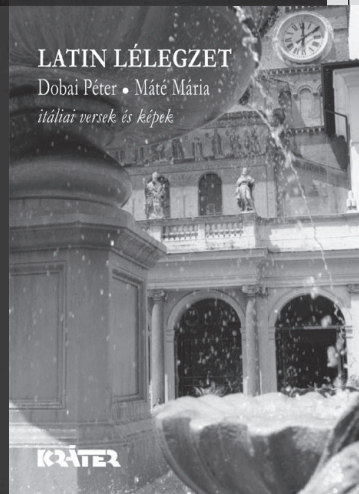
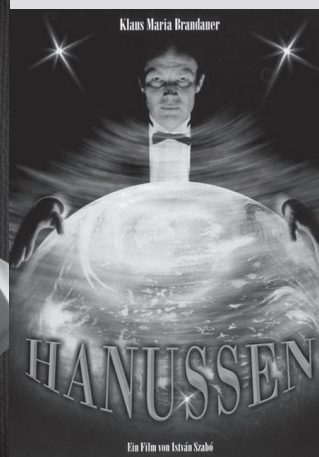
A *birodalom ezredese* (1985) című nagyregény Dobai Péter addigi stílusjegyeinek, írástechnikai módszereinek, kiérlelt lírájának, történelmszemléletének összegzése volt. A kamera mozgását utánzó, egyik jelenetről a másikra ugró szerkezet, a harcászati, politikai, esztétikai tartalmú szecessziós mondatok, a kedvenc köztér, templomok leírása, a „tartozó-tékozló” életézés, a „még egyszer élni” eszménye mind a regény mozgatórugóivá váltak. Alapcselekményét Dobai Péter előbb forgatókönyvként írta meg, amelyből a *Redl ezredes* című film készült. A regényben számos kérdőjelet rajzolt a biztosnak tűnő történelmi tények mellé. Az újraírt karakter egy képzelte alak, akinek természete számos tekintetben eltért a valós történelmi személytől. Dobai Péter Redl öngyilkosságát tulajdonképpen az Osztrák–Magyar Monarchia hattyúdánának tekinti. A regényben erősebben megformált lett a Kubinyi testvérpár alakja, különösképpen Kataliné. Az ezredes Kubinyi Katalin bárónő iránti tartózkodó viselkedése egészen mély érzéseket sejtet. Többről lehet itt szó, mint a férfi és nő közötti kapcsolatban kibontakozó érzelmi viszonyokról, sokkal inkább valamiféle bajtársias összetartozásról, amelyet a felbomlófélben lévő birodalom iránti hűség még inkább összekovácsolt.

*

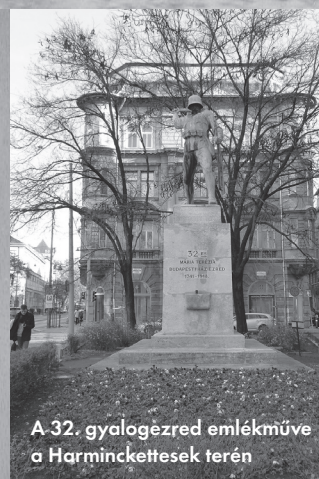
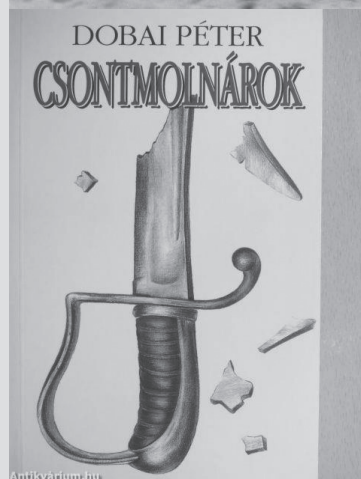
Az emlékezés, a gondolkodás nagyon fontos momentum Dobai Péter életében. Megtanított arra – ez az egyik legnagyobb ajándéka a találkozásainknak –, hogy a felejtés miért nemcsak hiba, hanem bűn is. Nem szabad, hogy a mindennapi életben felejtünk. Nem csak embereket, személyeket, hanem találkozásokat, mosolyokat, érintéseket, gondolatokat, mert akit vagy amit elfelejtünk, annak a második halála következik be... Emellett Péter költészete megerősített abban is, hogy az emlékezés vagy a gondolkodás ugyanúgy gyakorolható, mint, mondjuk, egy nehéztáncos gyakorlat, csak másképpen, lelkileg és szellemileg is hatványozza az embert. A mesteri intelem pedig, mely Péter életművének számos keresztútján számomra visszaköszön, arra is rámutat, hogy *archaikus torzó* mivoltunk megváltható. ♦♦

*Der Verdacht: F. Dürrenmatt, 1985; Budavár visszavívása: A. D. 1686, 1986; Rembrandt van Rijn, 1992; Amrita Sher-Gil, 2001.

** András Ferenc filmrendező 2024. április 25-én sajnos eltávozott közülünk.

Kép a *Büntetőexpedíció* című filmből, operatőr Ragályi Elemér

A 32. gyalogezred emlékműve a Harminckettesek terén

MEGELEVENÍTETT TÖRTÉNELMÜNK

A Dinnyési Várpark és Skanzen fotói

Magyar oltár a rotundában

XI. századi fatemplom – rotunda

Újfennt különleges kirándulásra invitálta olvasóinkat *Tolcsvay Béla* Kossuth-díjas énekmondó, zeneszerző a július elején lapunknak küldött fotóival, amelyeket a világon is egyedülálló makettparkban készített. A *Dinnyési Várpark és Skanzen* kereste fel, ahol leginkább a templomkertben, a fatemplomok kötötték le a figyelmét. Megépítették itt többek között a székesfehérvári koronázó bazilika kicsinyített mását Szent István korából, valamint a dinnyési Árpád-kori templom makettjét is. 2024-re pedig elkészült az XI. századi fa körtemplom – rotunda –, amely olyanra elbűvölte Tolcsvay Bélát, hogy nemcsak külső felvételeken örökítette meg, hanem a rotunda belső teréről is jó néhány érdekes felvételt készített számunkra...

A várpark 2014-ben nyitotta meg kapuit a látogatók előtt a hagyományörzők és a magyar történelem kedvelőinek nagy örömeire. Különlegessége, hogy a parkban ma már csak romokban létező középkori magyar várak – negyvenhat vár – kicsinyített eredetije látható, amelyek rekonstrukciós elképzelések alapján készültek el. Egyediségét pedig az adja, hogy a történelmi Magyarország várait még sehol nem jelenítették meg eredeti anyagukból elkészített makettként: a kicsinyített várak, akárcsak eredetijük, kőből, téglából, fából és földből épültek.

A park építője, Alekszi Zoltán találta ki és alkotta meg ezt az anyagmű makettparkot,

amellyel évek óta szerepel a Guinness-világrekorderek között. A várak parkon belüli elhelyezése nem véletlenszerű: a történelmi Magyarország térképét formázó sétányon belül, az eredeti elhelyezkedésüknek megfelelően vannak felépítve (megyéni pontossággal). A várak mellett pedig három nyelven olvasható a rövid történetük. Ezenkívül az összes magyar uralkodó, fejedelem és kormányzó neve és legfontosabb tettei is megtekinthetők kilencven emlékoszlopon.

2019-ben aztán megépült egy *Árpád-kori település*, skanzen, amelyben két XI. századi fatemplom, székervár, palánkvár rekonstrukciója is helyet kapott. A skanzenben láthatóak még a korabeli veremházak, állattartást bemutató építmények, valamint a Kárpát-medencét felölelő fazekaskiállítás is.

Itt kapott helyet az említett, XI. századi rotunda is, amelyben Jézus életét jelenítik meg százegy szobor segítségével. Ebben a fatemplomban berendeztek egy *Magyar oltárt*: balról jobbra Szent István király, Szűz Mária mint a Magyarok Nagyasszonya, illetve Szent László király látható, továbbá helyet kapott az összes Árpád-házi szent szobra is.

A park különlegessége még a *Szentek fala*. Ezt a több mint hatszáz szentet – Szent Habakuk prófétától Szent II. János Pál pápáig – bemutató páratlan kiállítási anyagot egy háromszáz méter hosszú falon bámulhatják meg a látogatók.

(Sághy) ♣

A várak kicsinyített másai

Képek a rotunda belsejéből, lent a Magyar oltár
A felvételeket Tolcsvy Béla készítette

BORBÉLY LÁSZLÓ

AZ ELVESZETT NEMZEDÉK

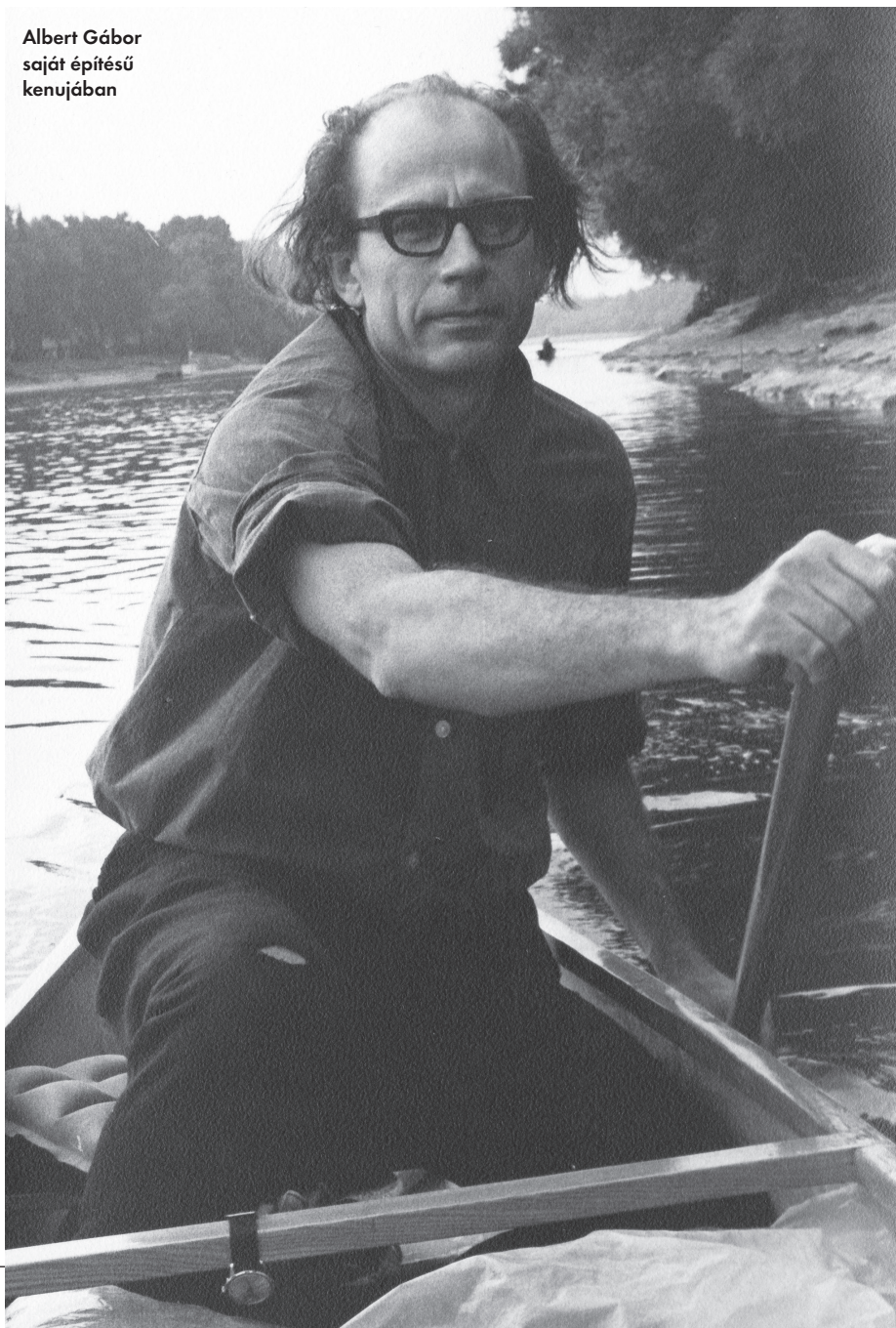
Albert Gábor (1929–2017) Kossuth-díjas író, műfordító életművét első pályaszakaszában a novellák, elbeszélések (Albérleti szobák) és a többnyire sűrű atmoszférájú regények (Kagylóhéjban, Az istentagadó) fémjelezték.

Ezt követően a társadalmi, településpolitikai folyamatok változásait tükröző szociográfia is foglalkoztatta az író (Emelt fővel). Majd főként a történelmi, bölcséleti esszé és tanulmány (Szétszórátás után, István király fanyar bora) képezték munkásságának mérföldköveit, de későbbi alkotói periódusában is írt rövidprózákat, kisregényeket. Közéleti felelős magatartásának fontos epizódja volt tabukat döntő felszólalása az írószövetség 1986-os közgyűlésén, illetve 1990 után az Új Magyarország napilapnál végzett alapító-főszerkesztői feladatkör. Életrajzi és munkásságának lényeges keresztútjait tárja fel az MMA Kiadó gondozásában megjelent Az elveszett nemzedék – Albert Gábor levelezése című könyv, amelyről a kötet szerkesztőjével, Mórocz Gábor irodalomtörténésszel beszélgettünk.

– Albert Gábor íróként – a novellán, a regényen és az esszén át a szociográfiáig – több műfajt is magas szinten művelt, sőt az Új Magyarország alapító főszerkesztője is volt. Miért alkotott ennyire széles szellemi palettán? Melyik műfaj keretein belül tudta a legmarkánsabban kifejezni magát, életrajzi tapasztalatait?

– Az író feleségére és egyúttal legfőbb szellemi társára, a vele több mint hat évtizedet együtt töltő Albert Zsuzsára hivatkozva annyit tudok válaszolni erre a nem egyszerű kérdésre, hogy Albert Gábor – jöllehet ő maga a novellát és a kisregényt tekintette a hozzá legközelebb álló műfajnak – nemcsak prózaszerző volt, hanem gondolkodó, az eszmék embere is, akit ráadásul erőteljes közéleti érdeklődés is jellemezett. Önkifejezési törekvéseit nem tudta, és nem is akarta szűk műfaji keretek közé szorítani. A recenziót a tanulmány szintjére emelő kritikusként kezdett el publikálni az 1950-es évek közepén; novellistiként 1961-ben, regényíróként 1969-ben debütált. A hatvanas, hetvenes években és a nyolcvanas évek elején a prózaírás állt alkotói tevékenységének középpontjában. Majd 1983-ban szintetizáló igényű szociográfiát jelentetett meg; az 1980-as évek második felétől pedig már esszéírói teljesítménye vált meghatározóvá. A szépírói és az esszéírói megszólalási mód nála többnyire keveredik is egymással: fikciós prózai alkotásaiban folyamatosan jelen van a történelmi és a közéleti reflexivitás – ahogyan, nem mellékesen, a líraiság is –, esszéi pedig irodalmi értékűek. A műnem- és műfaj-ötvözés egyedi módon valósul meg *Védekező halálraitélték – Szókratész és Bakunyin* című kései esszéjében, amely etikai és politikai filozófiai indíttatású írás, de szerzője az általa bemutatott, példázatszerű történeteket művészi

Albert Gábor saját építésű kenujában

Albert Zsuzsa a
könyvbemutatón

Mórocz Gábor
irodalomtörténész
előadása a kötetről

eszközökkel fogalmazza újra. Az utóbbi évtizedekből kevés olyan esszéiről említhetünk, aki olyan kristályos stílusban, szép, csiszolt magyar nyelven írt volna értekező szöveget, mint Albert Gábor. Sokszínű munkásságának alighanem az esszéisztikus beszédmód volt az egységesítő alkotóeleme. Az, amit az esszéműfaj és az esszéisztikus széppróza terén létrehozott, maradandónak ígérkezik.

– *Hogyan zajlott a közös munka Albert Zsuzsával? Ki válogatott a teljes levelezésből?*

– Albert Gábor – rendkívüli gondossággal – maga archiválta levelezését. Az általa megőrzött és rendszerezett, részben írott, részben gépelt anyag alapján a 2020-as évek elején Albert Zsuzsa készítette el – erős szelekciót alkalmazva – az első, számítógépen rögzített kéziratot, és ő kezdte el a levelek jegyzetelését is. Az én feladatomból az volt, hogy ezt a már csökkentett mennyiségű, de még így is monumentális szövegegyüttest alakítsam át egy, az eredetnél rövidebb és egységesebb változáttá, amely a korszak irodalom-, társadalom- és politikatörténete iránt érdeklődő olvasóközönség számára befogadható.

– *A levelek közlésében alapvetően időrendet tart, de hosszabb egybefüggő blokkokat is kialakított, amelyek egymáshoz kapcsolódó izgalmas, érdekes esszészzerű olvasmányok – például a Határ Győzővel és Domokos Mátyással folytatott írott párbeszéd. Miben különbözött Albert Gábornak a Határ Győzőhöz, illetve a Domokos Mátyáshoz fűződő kapcsolata?*

– Albert Gábor csak nagyon ritkán tudott személyesen találkozni a nála tizennégy évvel idősebb Határ Győzővel, aki 1956 után angliai emigrációban élt. Ennek ellenére a két, nehezen besorolható, szellemi függetlenségre törekvő író

közötti baráti és eszmetársi viszony megbonthatatlan volt. A Kádár-korszak második felében, majd a rendszerváltozás időszakában és az azt követő években is gyakran írtak egymásnak leveleket, amelyekben nemcsak életkörülményeikről, hanem írói terveikről, vállalkozásairól is beszámoltak, és értékelték egymás műveit. Szövetségüket erősítette, hogy Albert Gábor már akkor kongeniális olvasójává vált Határ regényeinek és esszéinek, amikor a disszidens író még csak nagyon szűk körben volt ismert Magyarországon. Határ pedig nagyra tartotta Albert Gábor rangos, de sokáig kevesek által méltányolt prózáját, és a könyveiről több alkalommal is írt recenziót. Az Albert–Határ-levelezés különösen intenzívvé és irodalmi szempontból kiemelkedő értékűvé vált 1983–84-ben. Albert Gábort ekkor láthatóan megelégedettséggel töltötte el, hogy szellemességben és nyelvi virtuozitásban képes eredményesen felvenni a versenyt az utánozhatatlan látásmódú és stílusú Határ Győzővel. Domokos Mátyással való barátsága és levelezőtársi kapcsolata viszonylag későn, a rendszerváltozás után mélyült el. Domokos – Határral szemben – Albert Gábor korosztályához tartozott. Kettőjük szociokulturális hátterét illetően sok hasonlóságot lehet felfedezni. Mindketten művelt vidéki középosztálybeli családból származtak. Albert és Domokos édesapját egyaránt „reakciónak” nyilvánították az 1940-es évek végén, és ennek következtében – már nem fiatalon – pályaváltoztatásra kényszerültek, igen méltatlan körülmények között. Jóllehet a levelezőtársak ifjúkorukban nem ismerték egymást – Albert Gábor néhány évvel később kezdte meg bölcsészkarai tanulmányait, mint Domokos Mátyás –, sok közös élményt tartottak számon egyetemista időszakukból.

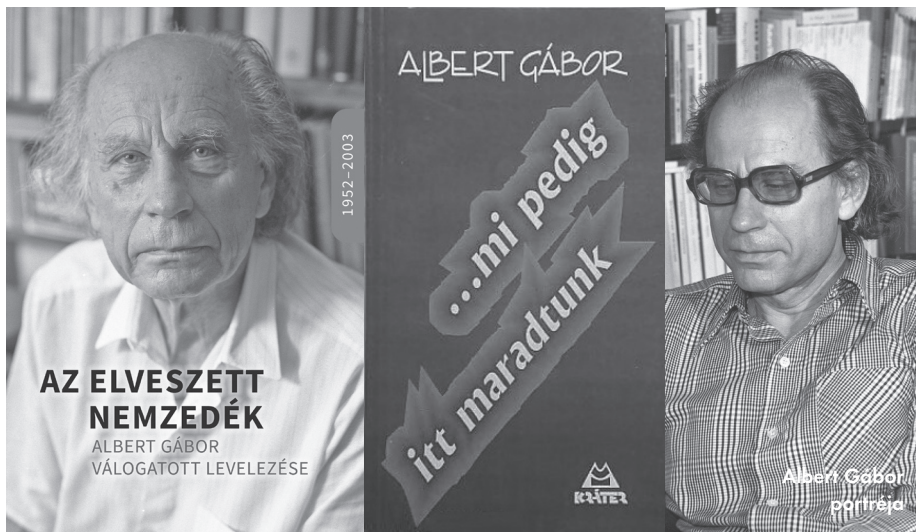
– *Voltak-e nézetkülönbségek a két rokon gondolkodású – konzervatív és a népi mozgalom szellemiségéhez is kapcsolódó – értelmi-ségi között?*

– A levelezésből kiderül, hogy bizonyos történelmi, politikai kérdésekben nem értettek maradéktalanul egyet. A meggyőződéses antikommunista Albert Gábor például markáns bírálatot írt a Magyar Kommunista Párttal kapcsolatban 1945 és 1947 között illúziókat tápláló Bibó Istvánt, illetve a Kádár-rendszerrel „kiegyező” Németh Lászlót és Illyés Gyulát a radikális baloldaliság iránt tanúsított megengedő attitűdjük miatt – jóllehet, tudjuk, mindhármukat nagyra becsülte, mi több, Németh Lászlót ifjúkorától mesterének tekintette. Domokos Mátyás kevésbé szigorúan és a történelmi meghatározottságokat körültekintőbben figyelembe véve ítélte meg a fiatal Bibó, illetve az idősebb Németh és Illyés elvi alapú, mindenkor a magyarság érdekét szolgáló közéleti kompromisszumkeresését. És nemcsak a közelmúlt, hanem a jelen – értsd: az ezredforduló – és a formálódó jövő politikai, társadalmi és kulturális folyamatait illetően is eltérő, bár nem merőben ellentétes álláspontot képviseltek. Domokos Mátyás nem látott érdemi kiutat Magyarország előtt a rendszerváltozást követő újabb történelmi zsákutcából. A szintén borúlátásra hajlamos Albert Gábor e téren kevésbé volt pesszimista: hitt abban, hogy az életakarral teli magyarság hosszabb távon képes lesz kilábalni az átmenetiség korára jellemző értékválságból.

– *Albert Gábor Antall Józseffel és Göncz Árpáddal személyes kapcsolatban állt, és levelezett is velük. Milyen természetű volt, mennyire mondható őszintének, kritikusnak a viszonyuk a levélváltásaik tükrében?*

– Albert Gábor Antall Józseffel nagyjából egy korosztályhoz tartozott: három évvel volt idősebb nála. Már egyetemista korukban ismerték egymást. Az 1950-es évek elején, az ELTE Bölcsészettudományi Karán Albert Gábor és későbbi felesége, Albert Zsuzsa Antall évfolyamtársai voltak. Albert Gábor a kezdetektől a Magyar Demokrata Fórum tagja volt, amelynek Antall 1989-ben az elnöke lett. Antall pártelnökként és miniszterelnökként közvetlenül az 1990-es választások előtt felkérte Albert Gábort, hogy vegyen részt az MDF kultúrpolitikájának alakításában. A felkérésre az író akkor nemet mondott. 1990 szeptemberében viszont már ő kereste meg levélben az időközben miniszterelnökké választott Antall Józsefet: jelezte, hogy felülvizsgálta korábbi álláspontját, és kormánypárti értelmiségiként immár nem zárkózna el valamifajta közéleti szerepvállalástól. Ez a közvetlen előzménye annak, hogy 1991 elején ő lett az induló konzervatív napilap, az Új Magyarország főszerkesztője. Ám tisztségéből – jelentős részben a szerkesztőségben belül zajló hatalmi harcok miatt – kilenc hónap után távoznia kellett. Lemondatásában kulcsszerepet játszott Horti József, aki 1990 és 1994

között a Pallas Lap- és Könyvkiadó, illetve a Hírlapkiadó Vállalat vezérigazgatói tisztségét töltötte be, és akiről nem túlzás azt állítani, hogy az akkori kormányközeli média vezéralakjaként tevékenykedett. Hortiról tudni kell, hogy pályakezdő fiatalembert, 1956 után a vele közel egykorú Antall tanártársa volt a Toldy Ferenc Gimnáziumban. Az állambiztonság arra akarta kényszeríteni, hogy jelentéseket írjon az 1956-os tevékenysége miatt megfigyelés alatt álló Antallról, de ő ellenállt a szervezési kísérletnek. Emiatt elvesztette állását. Így érthető, hogy Antall feltétlenül megbízott benne évtizedekkel később, miniszterelnökként is.

– Ezek szerint Antall a régi kollégáját, és nem egykori évfolyamtársát támogatja az Új Magyarország főszerkesztőváltásakor?

– Kijelenthető, hogy ebben a kritikus helyzetben Antall József alapvetően Hortinak adott igazat, de amikor Albert Gábor magyarázatot kért tőle a történetek kapcsán, a miniszterelnök udvarias, diplomatikus hangvételű levélben válaszolt fel, hogy a hozzá közel álló médiapolitikai döntéshozók milyen indokok alapján látták szükségesnek Albert, illetve az alapító szerkesztőség leváltását. Közvetlenül nem avatkozott bele a lap ügyeibe. Ami Albert Gábornak a Göncz Árpáddal való kapcsolatát illeti, a rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem egészen világos, hogy mi is történt 1989 végén az írószövetségben, amikor Göncz Árpádot a szervezet elnökévé, Albert Gábort pedig a főtítkárává választották. Ami bizonyos: Albert 1989. december 27-én levelet írt Göncznek, és jelezte, hogy nem tudja elvállalni a főtítkári pozíciót. A levél megírását egy személyes beszélgetés előzte meg a két író között, amelynek során Albert Gábor minden jel szerint meggyőződött arról, hogy kettőjük elképzelései nincsenek összhangban az írószövetség jövőjével kapcsolatban. Sajnos nem tudjuk pontosan, miben különbözött az álláspontjuk. Az kétségtelen, hogy ebben a szituációban Albert Gábor kifejezetten óvatosnak, konfliktuskerülőnek mutatkozott.

– A levelezőtársak között szerepel Vatai László neve is. A könyvbemutatón kettőjük vi-

szonyát mester és tanítvány kapcsolatának nevezte. Miért? Van erre utalás a levelezésükben?

– Vatai László, az 1947-ben Magyarországról Nyugatra távozó, később az Amerikai Egyesült Államokban, illetve Kanadában élő református lelkész, teológus, filozófus autonóm gondolatrendszer alakított ki. Tanulmányaiban merész kísérletet tett arra, hogy összeegyeztesse a protestantizmussal – illetve a Barth-féle „újreformátori teológiával” – Dosztojevszkij világnézeti filozófiáját, az egzisztencializmust, valamint Ady és a magyar népi írók eszmeiségét. Albert Gábor fogékony életkorban, tizenkilenc évesen olvasta Vatai legjelentősebb fiatalembert munkáját, *A szubjektív életérzés filozófiáját*. A könyv revelációszerű hatást tett rá; szerzőjét – aki ekkor, vagyis 1948-ban már külföldön tartózkodott – mesterének tekintette. Ugyanakkor Vatai László minderről semmit sem tudott – egészen 1989-ig, levelezési kapcsolatuk kezdetéig. A hatvanéves Albert Gábor Vatainak írott első levelében részletesen beszámolt egykori olvasmányélményéről: „[...] valami olyasvalamivel találkoztam, ami egészen más volt, magával ragadó, olyan távlatokat nyitott, amelyeknek perspektívájában azt is másképpen láttam, ami körülöttem történik. Ritka pillanat: éreztem, hogy amit olvasok, nem az irodalomról szól, nemcsak azt értelmezni, hanem a világot magát, és ezzel önmagamat is. Máiig őrzött hosszú oldalakat másoltam ki belőle, ebből az obskúr, senki által nem olvasott, ismeretlen szerzőtől származó könyvből. [...] Nem tudom, hogy személyesen valaha is találkoztunk-e – de halál adok a sorsnak, hogy abban a korban került kezembe könyve, amikor, mint a szivacs, szívtam magamba mindazt, ami mai napig ott van valahol a lelkem mélyén elzárva aranytartálékként.” A hetvennégy éves Vatai pedig így reagált Albert Gábor méltató szavaira: „Íróember nem kaphat nagyobb elismerést vallomásszerű levelednél.” Később személyes találkozásukra is sor került. Albert Gábor folyamatosan levelezett Vataival – mestere 1993-ban bekövetkezett haláláig. 1993-ban recenziót közölt a *Confessio* folyóiratban Vatai újra kiadott ifjúkori művéről (*Egy újra*

időszerű régi könyv margójára – Vatai László: Dosztojevszkij. A szubjektív életérzés filozófiája), és ugyanebben az évben nekrológot is írt mesteréről, amely szintén a *Confessio*-ban jelent meg.

– Van-e kedvenc műve Albert Gábortól? A levelezésből megtudott-e valami újat róla, illetve megírásának háttéréről?

– A közelmúltban kifejezetten üdítő olvasmányélmény volt számomra Albert Gábor *...mi pedig itt maradtunk* című, 1996-ban megjelent regénye. Ennek a kaleidoszkópszerű, zsúfolt anyagú, idősíkokat és nézőpontokat sűrűn váltogató, szövevényes műnek a kollektív hőse éppen a levelezéskötet címében megidézett „elveszett nemzedék”, az író generációja. Filológusszemmel nézve roppant érdekesítő, hogy a levelezésgyűjteményben és a regényben számos egymásra rimelő motívum, szöveghely található. Mi több, a szépirodalmi műben olyan, fiktív szereplők tollából származó levélszövegek is fellelhetők, amelyekről *Az elveszett nemzedék* olvasása során derül ki, hogy eredetileg Bécs Ernő és Albert Gábor saját levelei voltak. Itt érdemes röviden kitérni arra, hogy a *mi pedig itt maradtunk...* legjobban sikerült részeinek középponti alakját, az Alanyi Költőt Albert Gábor közeli barátjáról, egykori albérleti lakótársáról, Bécs Ernő szegedi tanárról mintázta. Arról a Bécs Ernőről, akinek az egyetlen, posztumusz kiadott kötetét – *Fölött, alatt, között* – Albert Gábor szerkesztette, előszót pedig közös barátjuk, Poszler György írt az 1995-ös versgyűjteményhez. Bécsnek a most megjelent könyvben harminchét irodalmi igényességű levele látott napvilágot, amelyek 1953 és 1961 között keletkeztek. Visszatérve a regényhez: az Alanyi Költő – a „valódi” Bécs Ernőhöz hasonlóan – életigenlő, hedonista, szenvedélyes, gazdag képzelőerővel rendelkező, ugyanakkor vívódó, önemésztő művészszemélyiség, akinek a sorsa – az érzékeny embereket lábbal tipró történelem, majd az idő előtt érkező betegség kényszerei folytán – drámaian alakul. Mozgalmas, felívelésekben és visszaesésekben bővelkedő élettörténetét a szerzőre erősen emlékeztető narrátor-hős, a muzeológus Mester összetett módon – nagy megjelenítő erővel, egyfelől eleven humorral, másfelől mély empátiával – beszéli el. Bátran kijelenthető: a levelezés ismeretében kevésbé enigmatikussá, befogadhatóbbá, könnyebben értelmezhetővé válik a regény, amelyet az 1990-es évek második felében több bírálója is értetlenséggel fogadott. Jóllehet Határ Győző már 1997-ben megállapította a szerzőnek írott gratuláló levelében: „Nagyszerű könyvet írtál, ríkató-kacagató, hol pikareszk, hol megkomolykodáson túl, tragédiává nő – s ebben mintha a század eleji olasz *verismo** rokona lenne.”

*A verista irodalom az életet rajzolja, ügyelve arra, hogy hű maradjon hozzá.

A 35. Budapesti Bach-héten

„A zene a lélek szárnya, amellyel az ember a magasságba emelkedhet.”

(J. S. Bach)

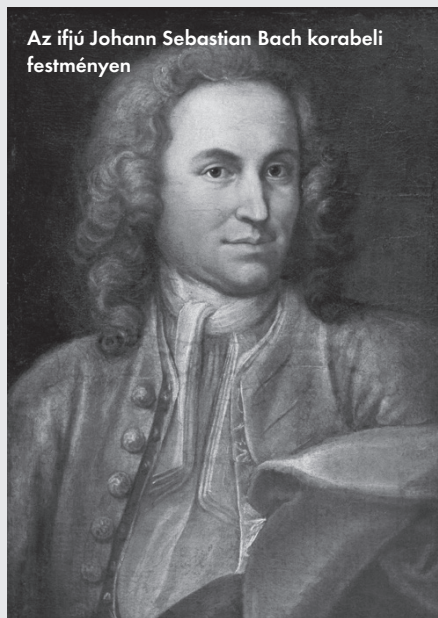
Kamp Salamon, a Lutheránia Ének- és Zenekar Kossuth-díjas karnagyja ez évben június 3. és 9. között várta a zeneszerető közönséget a 35. Budapesti Bach-hétre. Bach csodálatos zenéje csendült fel hét napon át minden este a belvárosban, a Deák téri evangélikus templomban. Ezen a koncertsorozaton a patinás kórus egyúttal alapításának 120. évfordulóját ünnepelte.

A Bach Társaság ténykedésének egyik alapelve, hogy Johann Sebastian Bach (Eisenach, 1685 – Lipcse, 1750) zeneszerző gyakran hallható remekművei mellett a ritkán játszott kompozíciók is szerepeljenek hangversenyeken. Erre kínál alkalmat a Budapesti Bach-hét a Deák téri evangélikus templomban. Kamp Salamon a Budapesti Bach-hét alapítójaként és művészeti vezetőjeként évről évre olyan előadókat hív meg a rendezvénysorozatra, akik a mai kor legmagasabb szellemi és zenei színvonalán szólaltatják meg Bach muzsikáját. Kitűnő hazai művészek mellett szerepelt már az eseményen Helmuth Rilling Bach-tudós és Martin Petzoldt professzor, aki hosszú éveken át töltötte be a Neue Bach-Gesellschaft elnöki tisztségét. Számos külföldi szólista ellátogatott a Bach-hétre az elmúlt évtizedekben, többek között Johann Sonneleitner, Zsigmondy Dénes Németországból, Jacques Ogg és Gustav Leonhardt.

Orgonaesttel indult a rendezvénysorozat az Erkel Ferenc-díjas Virágh András Gábor, generációjának elismert zeneszerzője és orgonaművésze előadásában. A következő alkalommal kamaraest következett: Krommer Lúcia a viola da gamba különleges hangszerét szólaltatta meg, amelyre Bach a szonátáit írta, Dobozy Borbála pedig csembalón játszott.

Különleges hangversenynek bizonyult a szerdai kamaraest is, amelyen fuvolaáriák voltak hallhatók Bach kantátáiból. A Csalog Benedek vezette kamaraegyüttes – Csalog Benedek barokk fuvola, Mészáros Péter tenor, Lachegy Anna viola da gamba, Schallinger-Foidl Artúr orgona – összeállításának létjogosultságát igazolja az a tény, hogy a Bach korabeli lipcsei istentiszteleteken a teljes kantáták mellett olykor önálló áriák is elhangoztak az úrvacsora alkalmával.

Csütörtökön, Borsányi Márton csembalóestjén két – Vivaldi nyomán készült – concerto és két szvit is szerepelt. Johann Nikolaus Forkel, Bach első biográfusa részletesen ír Vivaldi hatásáról, és megállapítja: Bachnak rendet, összefüggést, arányt kellett vinnie a műveibe, és eh-

Az ifjú Johann Sebastian Bach korabeli festményen

Kamp Salamon vezényel

Viola da gamba, hangszer, amelyre Bach a szonátáit írta

hez eligazításra volt szüksége. Ilyen eligazításként szolgáltak az olasz zeneszerző akkoriban újonnan megjelent concertói.

Banda Ádám pénteki hegedűestje egy sorozat záróalkalmának számított, amelyen a fiatal, tehetséges művész Bach szólóhegedűre írt három szonátáját és három partitáját szólaltatta meg. E művek a XVII. század közepétől Németországban jelen lévő műfaj és tradíció csúcspontjai. Fülep Márk és Bene Róza szombati koncertjén elhangzott az a-moll partita és az a-moll fantázia és fuga csembalóra is. Ezek a művek jelzik Bach jelentős hozzájárulását a fuvolarepertoár fejlődéséhez. Az ugyancsak elhangzott A-dúr szonáta 1736-ban, Bach lipcsei időszakában született, és kiforrott stílust mutat fel, rendkívüli technikai nehézségek elé állítva az előadót.

A 35. Budapesti Bach-hét zárókoncertje 2024. június 9-én, vasárnap zajlott a Lutheránia Ének- és Zenekar előadásában, Kamp Salamon vezényletével. A kantátaesten közreműködtek: Lőkősházi Mária szoprán-, Subedi Anna szoprán-, Bakos Kornélia alt-, Megyesi Zoltán tenor-, Hámori Szabolcs basszusének, valamint Dobozy Borbála csembalón, Mekis Péter pedig orgonán. A második részben felcsendült a Magnificat, amely Bach életművének különleges ékköve. A gyülekezet közös imádságaként a záróórál Luther Márton énekét szólaltatta meg: „Adj békét a mi időnkben, / Úristen, téged kérünk / Hisz rajtad kívül más nincsen / Ki síkra szállna értünk. / Egyedül te, örök Isten.” ♣ W. I.

A Lutheránia Ének- és Zenekar a Deák téri evangélikus templomban

JOBB PÁLYÁN

Jobb pályán mottóval zajlott le ez évben július 23. és 28. között Tusnádfürdön

a Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor – közismert nevén Tusványos – az erdélyi Magyar Ifjúsági Tanács és a budapesti székhelyű Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány rendezésében. Idén hetvenhat partnerrel közösen harmincnégy rendezvénysátrat működtettek, és több mint ötszáz programmal, ezer előadóval várták az érdeklődőket az Olt folyó partján található kempingbe, valamint a sportpályára. Az időszerű közéleti témák között hangsúlyosak voltak a béketeremtésről, a választási évről és a magyar uniós elnökségről rendezett kerekasztal- és pódiumbeszélgetések. Idén is megrendezték a nemzetpolitikai kerekasztalt a Kárpát-medencében működő magyar érdekvédelmi szervezetek és pártok vezetőinek részvételével, ezenkívül Tusványos ezúttal is számos kulturális és szórakoztató műsort is kínált. A záró fórumon hagyományosan Orbán Viktor miniszterelnök és Tőkés László, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke tartotta meg előadását, valamint válaszolt a közönség kérdéseire. (A szerkesztő)

Tusnádfürdő a Hargita és a Csomád-hegység találkozásánál, az Olt folyó szeltes völgyben fekszik. A Kárpát-medence legkisebb városaként tartják számon: jó néhány ásványvízforrással, modern turisztikai adottsággal, fürdővel, változatos kirándulási lehetőséggel, valamint rangos eseményekkel, programokkal büszkélkedhet.

Tusványos története több mint harminc évre nyúlik vissza, az első szabadegyetemet 1990 nyarán tartották Bálványosfürdön. A 33. Tusványos előhangjaként *Németh Zolt* országgyűlési képviselő, a szabadegyetem alapítója így foglalta össze a lényegét: „Tusványos fő ereje, hogy mindig is a kooperáció, a párbeszéd, és nem a konfrontáció vagy a monológ volt a sajátja.”

A generációkon átívelő rendezvény, a 33. Tusványos sokszínű eseményeiről, aktuális előadásairól és szórakoztató műsorairól az írott és az elektronikus sajtó napi szinten, rendre beszámolt. Mostani átfogó értékelésünkben fordítsuk figyelmünket az elhangzott beszédekben, kerekasztal-beszélgetésekben felvetett, nagyon is időszerű témákra, dilemmákra.

Felelősség üldözött hittársainkért

Korunk legnagyobb emberi jogi válságának nevezte a keresztényüldözést *Azbej Tristan*, a Külgazdasági és Külügyminisztérium üldözött keresztényeket segítő programokért felelős államtitkára Tusnádfürdön. A témában tartott kerekasztal-beszélgetésen kiemelte: az olyan, ezeréves keresztény nemzetnek, mint a miénk, amely a vérzivataros évszázadok alatt megtapasztalta az üldözöttséget és az elnyomást, erkölcsi kötelessége, hogy üldözött hittársai felé forduljon. A magyar nemzetnek két ilyen felelőssége van: az egyik a külföldi magyarok, a másik az üldözött keresztények felé fordulás.

Különböző kutatásokra hivatkozva rámutatott: több mint háromszázmillió olyan ember él a világon, akiknek az alapvető emberi jogait csorbítják, vagy éppen életét is elveszik, mert megvallják Jézus Krisztus nevét. Ez emberi jogi kérdés, korunk egyik legnagyobb emberi jogi válsága. Eközben a nemzetközi fórumokon, a diplomácia világában az üldözött keresztények ügye gyakorlatilag nem kap említést, az emberi jogi fórumok előbb foglalkoznak a transzgender emberek mosdóhasználatával a közintézményekben, mint az üldözött keresztények helyzetével.

Elmondta azt is, hogy elsőként Magyarország hozott létre kormányzati egységet a megsegítésükre. *A Hungary Helps* Ügynökségen keresztül eddig több mint ötven országban több mint egymillió embernek nyújtottak sokszor életmentő segítséget. Büszke arra, hogy a magyar nemzeti segélyezést megteremtették, hiszen erre korábban nem volt precedens.

A hatásosságát a személyes jelenlétben látja: első kézből szereznek információt a humanitárius igényekről, személyesen látogatnak el az adott országba.

Párbeszéd kell

Böjte Csaba ferences testvér így summázta Tusványos mibenlétét: „Én azt látom, hogy az emberek nyitottak a párbeszédre, és ezt a párbeszédet folytatni kell! Milyen jó lenne, ha Tusványos szelleme, lelkiülete Brüsszelig is, vagy akár Kijevig és Moszkváig is eljutna! Meg kéne tanulnunk együtt, közösen, összefogással egy jobb világot építeni. Itt lehetőségünk van arra, hogy találkozzunk, egymást meghallgassuk. Adná az Isten, hogy minden falunk, minden vidéknek meglenne a maga kis Tusványosa!”

A szólás ideje

Tőkés László elnök, volt református püspök a zárónapon szólalt fel. „A Tusnádfürdőre átköltözött szabadegyetem kiállta az idők próbáját – mondta. – A szabadegyetem a magyar nemzetpolitika kimagasló rendezvényeként szolgálja a határokon átívelő nemzeti összefogás és a közös jövőépítés ügyét. Orbán Viktor miniszterelnök jelenlétének köszönhetően világraszóló békemissziójának kitüntetett helyszínévé avatja a tusnádfürdői tábor... Manapság olyan kihívásokkal ostromol a gonosz, amelyekkel szembe kell nézni, és felelni kell rájuk. Vannak idők és helyzetek, melyekben hallgatni vétek, és a gonoszság erőivel való cinkosságot jelent; minden bizonnyal nem tévedünk, ha úgy ítéljük meg, hogy ismét a szólás ideje köszöntött reánk.”

Felidézte, hogy ilyen *könyörtelen kényszerhelyzet* volt a kommunista falurombolás idején, amikor *Románia népe és kétszeres elnyomást szenvedő magyarsága* nemet mondott az ateista-kommunista-nacionalista zsarnokságra.

„Ma a háborúra, a migrációra és a genderideológiára kell nemet mondani. Ezelőtt harmincöt évvel, bizony, másmilyen Európáról álmotunk. A háborús helyzet fokozódott, az egész világot nyomasztó kihívások egyre veszélyesebbek, és a tömegesen áradó illegális migráció sem kecsegtet békével. Európa pedig hallgat – a növekvő háborús expanzió mértékében felerősödő kardcsörtetés és csatazaj oltja ki elnémuló lelkiismerete halk hangját. Elejét kell vennünk annak, hogy a migráns szírek, vagy a háborút szenvedő Ukrajna sorsára jussunk!” – hangoztatta.

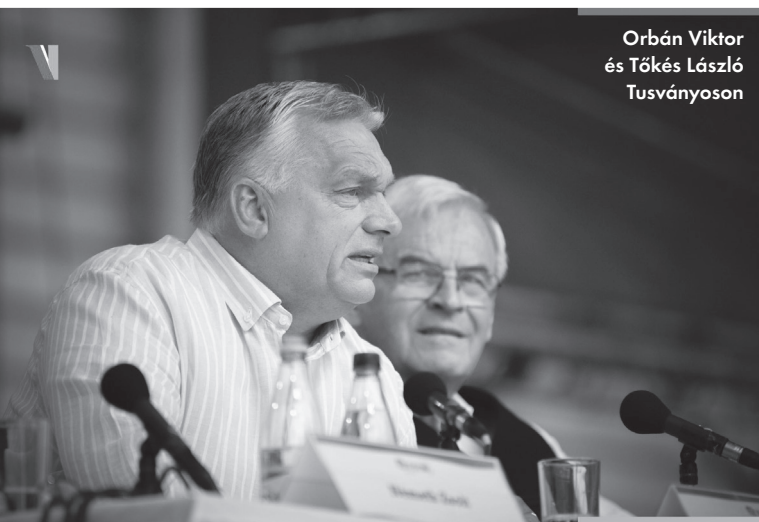
Emlékeztetett az 1990-es fekete márciust követő tízezres embervesztésekre és arra, hogy *a marosvásárhelyi „parasztjárás” véres eseményeit azóta sem hajlandók kivizsgáltatni az illetékes hatóságok.*

Az egyre növekvő kivándorlási népmozgásra is utalt, mely a kelet-

Tusványos – 2024

„Ma a háborúra, a migrációra és a genderideológiára kell nemet mondani. Ezelőtt harmincöt évvel, bizony, másmilyen Európáról álmotunk.”

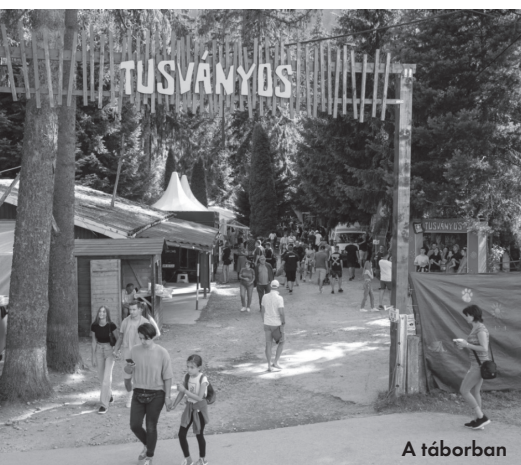
Orbán Viktor és Tökés László Tusványoson

Németh Zsolt, Orbán Viktor és Tökés László

Esti koncert a Hagyományok Házában

A táborban

Előadás az Olt folyó völgyében

Miniszterelnökünk az előadás előtti pillanatokban

„miközben az unió nagy teret szentel a migráció kérdésének, az őshonos kisebbségek ügyével nem foglalkozik”

Szili Katalin beszámolója

Kié a kultúra? Vitaműsor Tusványoson

közép-európai régiót, a volt szocialista tábor országait érinti. A Kárpát-medence, ezen belül a romániai kisebbségi magyarság kivándorlására és fogyatkozására hívta fel a figyelmet: a legutóbbi népszámlálások tükrében szemlélve a trianoni békediktátum után a határon túra szakadt 3,3 milliónyi magyarság lélekszáma mára már mintegy 2,1 millióra csökkent. Az erdélyi magyar közösség lélekszáma alig haladja meg az egymilliót, az 1992 óta eltelt három évtizedben több mint hatszáz ezret tesz ki az népességfogyás. A fogyatkozás legfőbb okának pedig a kivándorlás tekinthető.

„Mi nem vagyunk migránsok, mi nem válhatunk megélhetési kivándorlókká. Erdélyi létünk és szülőföldön való megmaradásunk sorskérdésével nyíltan és őszintén szembe kell néznünk, amitől igencsak ódzkodik a hazai politikum és közvélemény. A jó szándékú és jelentős programokon túlmenően, gondoskodó hazánknak átfogó stratégiát kellene kialakítania ebben a kérdésben. Román hazánknak is cselekvési tervet kellene életbe léptetnie román és magyar polgárai megtartása, hazatérése érdekében. Gátat kell szabnunk, véget kell vetnünk a honvesztő kivándorlásnak. Ahol a jog, ott a haza, és Romániában is olyan igazságos társadalmi és politikai viszonyok kialakítására van szükség, melyek itthon tartják, hazavonzzák az ország polgárait. Magyar közösségünkre kétszeresen is érvényes ez. Csak ilyenképpen érezheti saját hazájának őseitől örökölt földjét, ha saját szülőföldjén nem válik jogfosztottá és hazátlanná. Európa és önmagunk védelmében a kisebbségi kérdéskört is az európai uniós politika homlokterébe kell helyezni, és közösségi önrendelkezésünk kivívásával kell jövőt építeni. Nem elég imádkoznunk érte, ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk, és nem elég elszavalnunk, itt élned, halnod kell, hanem itt élve, halva cselekednünk kell Erdélyért és nemzetünkért! Magyaroként és teljes jogú román állampolgárként ekképpen válhatunk igazán igazi európaiakká” – zárta szavait Tökés László.

A stabilitás záloga az önrendelkezés

A magyar uniós elnökség alatt is napirenden kell tartani az őshonos európai kisebbségek kérdését, az Andreanum pedig olyan jó példa, amelyet a mostani politikai közegben is meg kell ismerjen mindenki – mondta Szili Katalin miniszterelnöki megbízott Tusnádfürdőn.

Szili Katalin a XXXIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diák táborban tartott *800 éves az Andreanum* című panelbeszélgetésen hangsúlyozta: az EP-képviselők ismereteit is bővíteni kell arról a tradícióról, hogy tudják, miként segíthetik elő az európai stabilitás megtartását. A Magyar Nyelvtörténeti Kutatóközpont igazgatója, Pomozi Péter által moderált beszélgetés résztvevői arra keresték a választ, miért fontos ma az Andreanumról beszélni, mit jelent a nemzetpolitika, az erdélyi magyar–szász, az erdélyi magyar–román kapcsolatok szempontjából. Bemutatták az *Andreanum 800 – Az európai önrendelkezés kezdetei a Magyar Királyságban* című kiadványt, amelyben szerzőként a kerekasztal-beszélgetés résztvevői is közreműködtek. A magyar–német nyelvű kötetnek angol, francia és román nyelvű kiadása is készül.

Szili Katalin emlékeztetett: 1224-ben II. András király az Andreanumban megadta az erdélyi szászoknak az önrendelkezés jogát, ami évszázadokig biztosította a szász közösség fennmaradását és fejlődését. Az idén 800 éves kiváltságlevél bizonyítja, hogy a magyar állam a történelem folyamán fontosnak tartotta a nemzeti kisebbségekkel való kiegyensúlyozott együttélést, és felismerte, hogy önrendelkezést kell biztosítani nekik.

„Az Európai Unióba való belépéskor megvizsgálták, hogy a csatlakozó állam miként viszonyul a területén élő kisebbségekhez, de nem történt utánkövetés, és mára háttérbe szorult ez a kérdés. Emiatt fontos felmutatni az európai intézményeknek, civil szervezeteknek a jó példát, hiszen miközben az unió nagy teret szentel a migráció kérdésének, az őshonos kisebbségek ügyével nem foglalkozik. El kell ismerni, hogy az őshonos kisebbségek ügye nem a tagállamok belügye, hanem európai ügy, a tagállamoknak nemzetalkotó tényezőként kellene elfogadni őket” – mondta Szili Katalin.

A nemzeti nagysztratégia korparancsa

Orbán Viktor miniszterelnök szombati beszéde zárta a XXXIII. Tusványos szabadegyetemet. Lássunk most nagyobb részletet miniszterelnökünk beszédéből, különösképpen fontos mondanója és bátor hangvétele miatt! És legfőképpen azért, mert saját életünk és jövőnk a tét.

– Tisztelt hölgyeim és uraim! Bukarestből nem, de – hogy ne unatkozzunk – Brüsszelből azért kaptunk demarsot. Elítélték a magyar békemissziós erőfeszítéseket. Próbáltam magyarázni, hogy van olyan, hogy keresztény kötelesség – nem jártam sikerrel –, ami mégiscsak abban állna, hogy ha a világban valami rossz, különösen, ha nagyon rossz dolgot látsz, és valami eszközt kapsz a kezvedbe, akkor keresztény kötelesség különösebb mérlegelés nélkül cselekedned. A magyar békemisszió erről a kötelességről szól. Emlékeztetnék arra, hogy az uniónak van egy alapszerződése, amely szó szerint tartalmazza a következő mondatot: „Az unió célja a béke.” Brüsszel azt is sérelmezi, hogy háborúpárti politikának nevezzük azt, amit ők csinálnak. Szerintük ők a béke érdekében támogatják a háborút. A magunkfajta közép-európaiaknak rögtön eszébe jut Vlagyimir Iljics Lenin, aki azt tanította, hogy a kommunizmus eljövételével majd elhal az állam, de az állam úgy hal el, hogy előtte folyamatosan erősödik. Brüsszel is úgy teremt békét, hogy folyamatosan támogatja a háborút. Ahogy Lenin tézisést sem értettük *A munkásmozgalom története* nevezetű egyetemi szemináriumon, úgy most a brüsszeliakat sem értem az európai tanácsüléseken. De mégiscsak Orwellnek volna igaza, aki azt mondja: a béke háború, a háború béke az új nyelvben? Azért emlékeztessük magunkat arra, hogy minden kritika ellenére a békemisszió kezdete óta az amerikai és az orosz hadügyminiszter beszéltek egymással, a svájci és az orosz külügyminiszter tárgyalásokat folytattak, Zelenszkij elnök úr végre felhívta Trump elnök urat, és az ukrán külügyminiszter pedig elutazott Pekingbe. Vagyis az erjedés megkezdődött. A háborúpárti európai politikából lassan, de elmozdulunk a békepárti politika irányába. Ez szükségszerű, mert az idő a békepolitika oldalán áll. Az ukránoknak már leesett a tantusz, most már csak az európaiaknak kellene észhez térniük addig, amíg nem késő. Trump ante portas! Ha addig Európa nem vált át békepolitikára, akkor Trump győzelme után már csak a vereségét beismerve, szégyenszemre és a politika felelősségét egyedül vállalva kell majd ezt megtennie.

– De, hölgyeim és uraim, a mai előadásom témája nem a békemisszió. Amit eddig mondtam, tekintsék kitérőnek. Valójában három nagy téma van ma az asztalon azok számára, akik a világ és azon belül a magyarok jövőjéről gondolkodnak. Az első a háború. Pontosabban a háborúnak egy nem várt mellékkövetkezménye. A háború ugyanis felfedi azt a valóságot, amiben élünk. Ez a valóság nem volt látható, és nem volt leírható eddig, de a háborús rakéták villanófényénél azzá vált. A második nagy téma, ami az asztalon fekszik: mi lesz a háború után? Új világ jön-e, vagy a régi folytatódik? Ha pedig új világ jön – s ez a harmadik nagy témánk –, hogyan kell Magyarországnak felkészülnie erre az új világra? A helyzet úgy áll, hogy mind a háromról beszélnem kell, és itt kell róluk beszélnem. Először is azért, mert ezek olyan nagy témák, amelyeknek megvitatására leginkább a szabadegyetemi forma alkalmas. Másfelől összmagyar megközelítésre van szükség, csak a kis Magyarország szempontjain keresztül szemlélni ezeket a kérdéseket túlságosan szűk lenne, ezért indokolt, hogy a külföldi magyarok előtt beszéljünk ezekről a kérdésekről...

– Kedves barátaim! A háború a mi piros bogyonk. A Mátrix című filmre kell gondolni. A főhős döntés előtt áll: két bogyóból választhat, ha a kék bogyót nyeli le, akkor maradhat a látszatok világában, ha a piros bogyót, akkor megnézheti, és leereszkeszhet a valóságba. A háború a mi piros bogyonk. Ezt kaptuk. Ezt kell lenyelni, és most új tapasztalatokkal fölvértezve kell beszélnünk a valóságról. Közhely, hogy a háború a politika folytatása más eszközökkel. Ezt fontos kiegészítenünk azzal, hogy a háború a politika folytatása más perspektívából. Tehát a háború a maga könyörtelenségével elvisz bennünket egy új megfigyelőállásra, egy magaslesre, és onnan egy teljesen más, eddig nem ismert perspektívát

ad. Egy új közegben és egy letisztult erőterben találjuk magunkat. Ebben az igazi valóságban elvesztik az erejüket az ideológiák. Elvesztik az erejüket a statisztikai ügyeskedések. Elvesztik az erejüket a médiatorzítások, a politikusok taktikai füllentései. Nincs többé relevanciája a széles körben elterjedt téveszméknek, sőt még az összeesküvés-elméleteknek sem, marad a póre és brutális valóság. Kár, hogy Tellér Gyula barátunk már nincs közöttünk, most meglepő dolgokat hallhatnánk tőle, de miután nincs már velünk, ezért velem kell hogy beérjék, de azt hiszem, hogy megrökönyödésben nem lesz hiány így sem. A követhetőség érdekében pontokba szedtem mindazt, amit a piros bogyó lenyelése, vagyis 2022 februárja, a háború kitörése óta látunk...

– Itt kell beszélnünk a nagyság titkáról. Mi is a nagyság titka? A nagyság titka az, hogy képes vagy arra, hogy valami nálad nagyobb dolgot szolgálj. Ehhez először is el kell ismerni, hogy van a világon valami, vagy vannak a világon dolgok, amelyek nagyobbak nálad, majd utána el kell magad szánnod arra, hogy ezeket a nagyobb dolgokat szolgálj. Nem sok ilyen van. *Van az Istened, a hazád meg a családod.* Ha azonban nem ezt teszed, hanem helyette az önmagad nagyszerűségére összpontosítasz, hogy okosabb, szebb, tehetségesebb vagy, mint az emberek többsége, ha erre fordítod az erődöt, hogy ezt mind elismertesd a többiekkel, akkor amit kapsz, az nem a nagyság lesz, hanem a nagyképűség. És ma ezért érezzük minden mozdulatban a nyugat-európaiakkal való beszélgetésekben, a nagyság helyett a nagyképűséget. Azt kell mondanom, hogy bekövetkezett az a helyzet, amit ürességnek nevezhetünk, és a feleslegesség érzése, ami ezzel együtt jár, agresszivitást szül. Ezért megjelent az agresszív törpe, mint új embertípus.

– Összegezve azt akarom mondani önöknek, hogy amikor Közép-Európáról és Nyugat-Európáról beszélünk, akkor nem véleménykülönbségekről beszélünk, hanem két különböző világrégről, két mentalitásról, két ösztönrendszerről, és ebből fakadóan két különböző érvelésről. Nálunk nemzetállam, ami stratégiai realizmusra kényszerít bennünket. Náluk posztnemzeti vágyalom, amely érzéketlen a nemzeti szuverenitásra, nem ismeri a nemzeti nagyságot, és nem is rendelkezik közös nemzeti célokkal. Ezzel kell szembenéznünk, ez a realitás. Összességében, tisztelt hölgyeim és uraim, azt mondhatom, hogy a háború segített nekünk megérteni a világ valódi hatalmi állapotát, jelzi, hogy a Nyugat bicskaja beletörik abba, amire vállalkozott, és ezzel felgyorsítja azokat a változásokat, amelyek átalakítják a világot.

– A második előadás témája az, hogy mi következik ebből? Először is itt intellektuális bátorságra van szükség. Tehát nagy ecsetvonásokkal kell dolgozni, mert meggyőződés szerint a magyarok sorsa azon dől el, hogy értik-e azt, ami történik a világon, és megértjük-e mi, magyarok, hogy milyen lesz a világ a háború után. Véleményem szerint új világ jön. Mi nem vagyunk azzal vádolhatóak, hogy szűk lenne a fantáziánk, vagy szellemi renyhességgel küszködőnk, de még mi is, én személy szerint is alábecsültem az elmúlt években, amikor itt beszéltem, annak a változásnak a nagyságrendjét, ami most történik, és amiben élünk.

– Kedves barátaim! Tisztelt táborlakók! Egy olyan változásban vagyunk, egy olyan változás jön, amire ötszáz éve nem volt példa. Ez azért nem tűnt föl nekünk, mert az elmúlt százötven évben is nagy változások történtek velünk és körülöttünk, de ezekben a változásokban a világ meghatározó, vezető hatalma mindig a Nyugat volt. És mi abból indulunk ki, a mostani változás is valószínűleg ebben a nyugati logikában történik majd meg. Ezzel szemben ez egy új helyzet. Régen a változások nyugatos módon történtek: Habsburgok fölemelkedtek, aztán lehanyatlottak, Spanyolország föl, ez lett a hatalmi centrum, ők le, az angolok föl, a monarchiaknak vége lett az első világháború után, az angolokat fölváltották az amerikaiak mint világelső, aztán az amerikai-orsz hidegháborút megnyerték az amerikaiak, de ezek mind a mi nyugati logikánkon belül maradtak. **Am** most nem ez a helyzet. Ezzel kell igazából szembesülni, mert a nyugati világ most nem a nyugati világon belülről kapott kihívást, ezért a változás logikája is felborult. Amiről beszélek, és amivel szemben állunk, az valójában egy világrendszer-váltás. Ez pedig Ázsia irányából kiinduló folyamat. Röviden és primitíven fogalmazva:

a következő hosszú-hosszú évtizedekben, de lehet, hogy évszázadokban – az előző világrendszer is **ötszáz** évig állt fönn! – Ázsia lesz a világ meghatározó központja. Kína, India, Pakisztán, Indonézia, és sorolhatnám. Már a formáikat, a platformjaikat is megalkották. Van ez a BRICS nevű képződmény, ahol már ők vannak, és létezik a Sanghaji Együttműködési Szervezet, ahol ezeknek az országoknak az új világgazdaságát építik föl. Szerintem ez azért elkerülhetetlen folyamat, mert Ázsia oldalán van a demográfiai előny, egyre több területen ott van a technológiai előny, ott van a tőkeelőny, a Nyugattal szembeni katonai erő kiegyenlítés alatt áll, Ázsiában lesz, vagy talán már ott van a legtöbb pénz, ott lesznek a legnagyobb pénzügyi alapok, ázsiaiak lesznek a világ legnagyobb vállalatjai, ott lesznek a legjobb egyetemek, a világ legjobb kutatóintézetei, legnagyobb tőzsdéi, ott lesz vagy már most ott van a legfejlettebb orvostudomány. Plusz még mi, nyugatiak még az oroszokat is jól beletereltük ebbe a most formálódó új egységbe. Kérdés, hogy a folyamat visszafordítható-e, vagy sem, és ha igen, mikor vált visszafordíthatatlanná? Szerintem ez 2001-ben történt, amikor mi, nyugatiak úgy döntöttünk, hogy Kínát meghívjuk és felvesszük a világkereskedelmi szervezet tagjai közé, közismertebb nevén a WTO-ba. Azóta ez a folyamat szinte megállíthatatlan és visszafordíthatatlan...

– Ebben a helyzetben mit kell tennie Magyarországnak? Először is rögzítsük azt a szomorú tény, hogy ötszáz évvel ezelőtt, amikor az utolsó világrendszer-váltás történt, akkor annak Európa nyertese lett, Magyarország pedig vesztese. Ez volt az az időszak, amikor Európa nyugati felén a földrajzi felfedezéseknek köszönhetően kinyílt egy új gazdasági tér, amelyben mi egyáltalán nem tudtunk részt venni. Szerencsétlenségünkre, balszerencsénkre ezzel egy időben egy civilizációs konfliktus is berúgta az ajtónkat, mert az iszlám hódítása ezzel egy időben érkezett meg Magyarországra, és háborús övezetté tett bennünket hosszú évekre. Ez óriási népességvesztéssel járt, ami betelepítést vont maga után, aminek mai következményeit láthatjuk, és sajnos nem állt rendelkezésünkre az ebből a helyzetből való kitörés önerőből való képessége. Nem tudtuk magunkat önerőből felszabadítani, ezért be kellett tagozódnunk egy német, Habsburg-világba hosszú századokon keresztül...

– Miután ez a folyamat, amiről beszélünk, ez a világrendszer-váltás nem egy-két év alatt megy végbe – már elkezdődött korábban is, még eltart húsz-huszonöt évig –, ezért ez alatt a húsz-huszonöt év alatt folyamatosan vita lesz róla. Az ellenfeleink folyamatosan támadni fogják. Azt fogják mondani, hogy a folyamat visszafordítható. Azt fogják mondani, hogy önálló nemzeti nagystratégia helyett betagozódás kell, ezért állandóan támadni fogják, és dolgozni fognak egy pályamódosításon. Folyamatosan meg fogják kérdőjelezni nemcsak a nagystratégia tartalmát, hanem a szükségességét is. Most ezt a küzdelmet vállalni kell, de az időtáv itt egy probléma. Mert ha ez egy húsz-huszonöt éves folyamat, akkor be kell látnunk, hogy miután nem leszünk fiatalabbak, ezt nem mi fogjuk befejezni. Ennek a nagystratégiának a végrehajtását, különösen az utolsó szakaszát biztosan nem mi fogjuk elvégezni, hanem leginkább a mai, húszas-harmincas éveikben járó fiatalok. És amikor politikáról gondolkodunk, hogy hogyan kell politikailag végigvinni egy ilyen stratégiát, akkor tudnunk kell, hogy a következő nemzedékekben is lényegileg ugyanúgy csak két álláspont lesz, mint a mi nemzedékünk életében. Lesznek a liberálisok, meg lesznek a nemzetiek. És azt kell mondanom, hogy a liberális, slim fit szerkós, latte-avokádós, mindenmentes, öntetszelgő politikusok lesznek az egyik oldalon, és velük szemben állnak a két lábbal a valóságban álló, nemzeti érzelmű, vagány fiatalok. Ezért a toborzást a fiatalok között el kell kezdenünk, még most és még nekünk! Az ellenfelet a liberális korszak folyamatosan szervezi, és csatornába állítja. Ott nem kell toborozni, toborzódik az magától, a mi táborunk azonban más. A nemzeti tábor csak trombitaszóra bújjik elő – ez a fiatalokra is igaz –, és csak magasba emelt zászló alá tud gyülekezni – ez a fiatalokra is igaz. Ezért nekünk nemzeti érzelmű, bátor, fiatal harcosokat kell találnunk. Nemzeti érzelmű, bátor, fiatal harcosok kerestetnek! Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

◆◆ Összeállította: Simon Erika

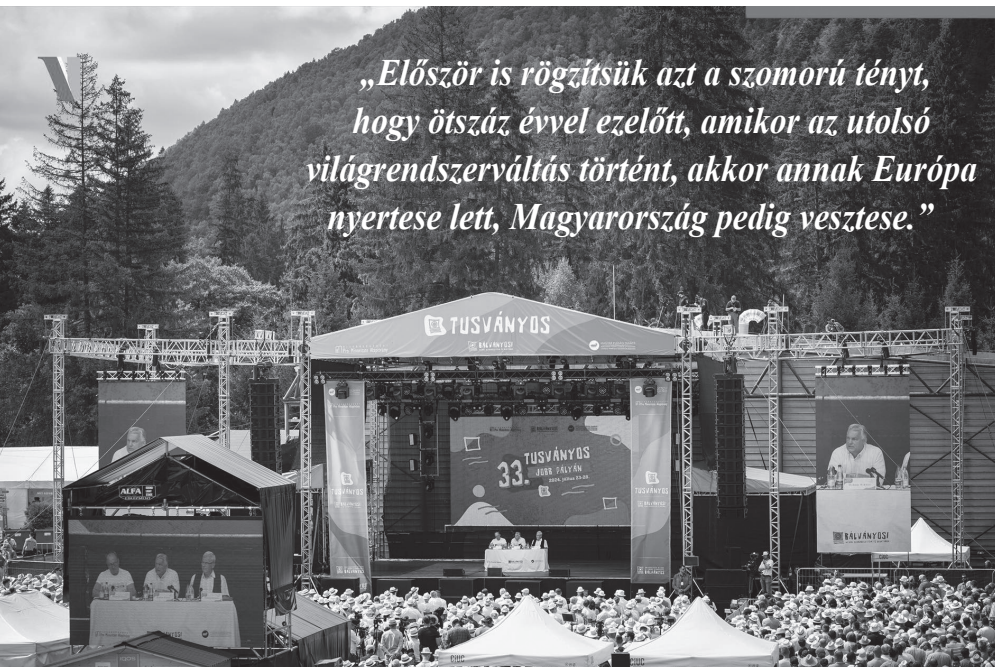

Azbej Tristan interjút ad

Orbán Viktor a beszédét tartja

„Először is rögzítsük azt a szomorú tényt, hogy ötszáz évvel ezelőtt, amikor az utolsó világrendszer-váltás történt, akkor annak Európa nyertese lett, Magyarország pedig vesztese.”

Németh Zsolt alapító a megnyitón, szolidárisan fülvédővel

A diáktábor lakói

Kerekasztal-beszélgetés a keresztényüldözéssel Azbej Tristan moderátorral

A woke-kal dacoló hírlánc

Wokebusters névvel az Alapjogokért Központ elindítja a jobboldal „gyorsregálású hadstétét”, amely kommunikációs riadólánc, online és offline politikai akcióközösség lesz a nemzetközi térben – jelentette be Szánthó Miklós, a központ főigazgatója sajtótájékoztatón Budapesten. A stratégiai összekapcsolódás jegyében korai globális jelzőrendszerként fog működni az antiglobalizmusért, miután a woke mozgalom Isten, a haza és a család lejáratásával egy posztkeresztény, posztnemzeti és a biológia törvényein is túllépő világfalu létrehozására tör. Ennek tartozéka a Biblia tanításának gyűlölet-beszéddé minősítése, az Európa-szerte államilag támogatott Izrael-ellenesség, a gyermekvállalás pártolása helyett a migráció szabadjára engedése, a békepártiság lehurrogása, vagy hogy például most az olimpián is nemtelenül kifigurázzák hagyományos értékeinket, normáinkat.

„A szabadság, a rend és a biztonság nevében megfogadjuk, hogy lecsapoljuk a mocsarat és visszavesszük a Nyugatot!” – áll az idei, áprilisi CPAC Hungaryn elfogadott nyilatkozatban. A magyar jobboldal szervezőerejét Szánthó a hazai konzervatív háttérintézmények nemzetközi hálózatépítésével, a CPAC Hungaryvel, a Patrióták Európáért képviselőcsoport európai parlamenti megalakításával, valamint a magyar miniszterelnök békemisztsziójával támasztotta alá.

A Wokebusters riadólánc lesz olyan beavatkozások kapcsán, amelyek nyilvánvaló és közvetlen veszéllyel fenyegetnek, legyen szó választási csalásról Dél-Amerikában, a jobboldali média ellehetetlenítéséről Spanyolországban vagy a legdurvább politikai-pénzügyi zsarolásról Magyarország ellen – mondta. A „woke-nyüvő” tevékenység rendezvényekkel, konferenciákkal, workshopokkal, ifjúsági ösztöndíjakkal és az öszre tervezett világ körüli turnéval egészül ki, mely Argentínát, Chilét, Spanyolországot, Olaszországot, az Egyesült Államokat és Izraelt is érinti majd. ♣ (bog)

TIZEDEK

Bella István portréja

Három évtizede halt meg az édesanyám. Fájdalmas, hogy aligha tudom megfogalmazni, milyen élmények kötnek hozzá... Hasonló bajban vagyok az anyanyelvvel is. Szeretem, mint anyát és gyermeket: ez a nyelv én vagyok. Anyanyelvi tudatom a számomra adatott lelki-testi otthonhoz, hazához való természetes hűségből él, szellemi létem csak magyarul mondható tartalmait tárja fel, őrzi meg. Költő számára saját hangszer is a nyelv: kifejezés, teremtés, megmaradás reménye. Kiáltásnak vagy hallgatásnak egyaránt csak ez a nyelv adhatja meg hitelét: zeneként, hiszen (Kodály szavával) a zene beszél, a nyelv pedig zenél. Nemcsak a felszíni jó hangzás, a (hangtani, szinte hangszerelési) szépségek élteése ez, mint a virág illata, a bor zamata, a zománc, az opál tüze. Megismerni róla a nyelvet már messziről, mikor a szót még nem is értjük. Minden nyelvnek megvan a maga hangszíne, tempója, ritmusa, dallama, egyszóval zenéje.

A nyelv botránya

„Gyerekkoromban a bárány / húsvét előtt a kerten túl a / rétet legelte: / ölelhetjük a nyakát – nem hasonlított / arra, akit fölfüggesztenek / a keresztre” – ezzel a *Kalász Márton* vers-törredékkel utalok a költő életrajzi regényére, a *Téli bárányra*, mely költészet és valóság communiójában szenvedéstörténet, s mint a szerző költeményeiben is: emlék, tapasztalat, eseménytörmelék válik szimbólummá, makacs metafora emelkedik metafizikai léttudattá, már költői fölfedezésként a nyomorúság talajában, Isten almáskertjében...

Kalász Márton egyszerűen szólt erről egy irodalmi párbeszédben: egyesítem a két bárányt, aki köztünk, gyerekek közt táncolt a réten azzal, aki nagypénteken szimbólummá nőtt. Zsille Gábor kérdésére pedig azt felelte: a

katolikus hit számomra nem kötöttséget jelent, hanem, éppen fordítva, szabadságot.

Német ajkú település volt a szülőfaluja, Somberek – a további helyszínek megnevezése címszavai lehetnének életrajzának: Ormánság, Siklós, Szigetvár, Budapest, Berlin, Stuttgart –, és máris sugalljuk a költői életmű különös kettősségét, a német nyelvű kultúra hatását (poétikában Hölderlinét), ami a költői mondatkompozíció mestere számára nem nyelvi teher, hanem egészséges oltóanyag, fölfrissülés volt. Ahogy Rónay László írja: a töredékeség nem a teljesség elvetését jelenti, hanem a lényegre történő összpontosítás eszköze, s ehhez (Ottlikra hivatkozva) rögtön hozzátehetjük: létezésünk alapjai a hallgatás mélyén sértetlenül őríznek ép, teljes tartalmakat. „A nyelv fel tudja bontani roppant összetettségüket részjelentésre, érzelmi, indulati, etikai, esztétikai, gondolati, akarati jelenségekre. Az író azonban a nyelvet nem ebben az értelmező, felbontó funkciójában használja, hanem épp ellenkezőleg, visszaélve a nyelvtan szerkezetével és a szavak jelentésrendszerével, versben, regényben a világ eredeti épségét és teljességét igyekszik visszaállítani.”

Kalász Márton számára hamis és elégtelen volt a vers klasszikus összhangzattana: már negyven éve rátalált saját hangjára, mint egykor Schönberg, aki (elfordulva az egyébként gyönyörűen megírt *Verklärte Nacht* utóromantikájától) új hangrendszerben folytatta a komponálást. Nos, Kalász költészete talán még

absztrakt festmények alkotóinak is rokona (hirtelen Illés Árpád, Gerzson Pál, Konok Tamás neve jut eszembe), költőnk elfordul minden romantikus inspirációtól, az anekdotától s a nyelv botránya árán megteremti remek prózaverseit, melyek a lehető legtávolabbra esnek a prózában elbeszélhetőtől – gondoljunk csak a XXI. századi Kalász-kötetek (*A rózsafestő*, *A lét elrejtetlensége*, *Más esték, más rurália*, *Kezdő haláltánc*) verseire.

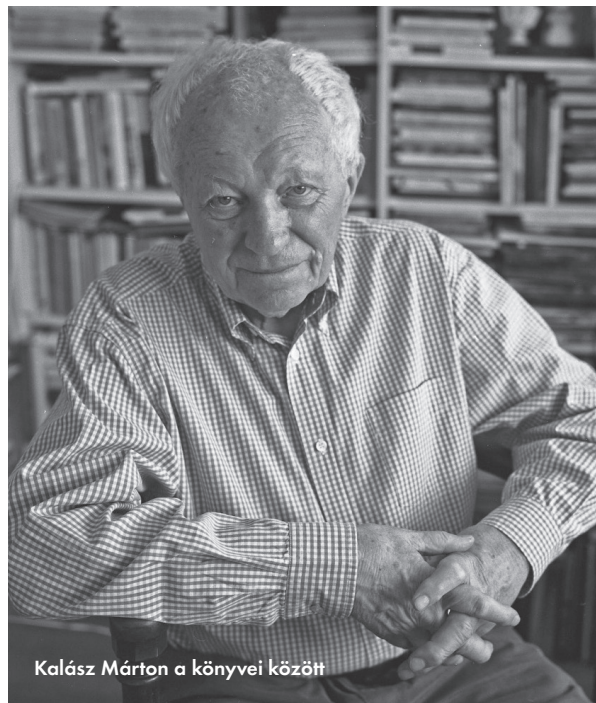
A bárányként jelenvaló, gyermekien kiáltó, szelíd költemények a Bárány véraldozatának drámájában csengnek össze a miseliturgia szavaival: Isten Báránya, adj nekünk békét!

Szójáték életre-halálra

A szójáték általában üde tréfálkozás a nyelv anyagával. A Bella-versben azonban életre-halálra folyik a játék a szavakkal, zenei effektusokkal, számára lét-kiáltók az „igék és igák”, címként is zenél a „szavam és szívem”. Egy gyerekrajzra kopirozza a benső képek sorát, amikor: „A szivárvány-leány haja églassú folyó, / pávaszem-bilincs-csobogású zene.” Bella Pista remekül zongorázott. Bach c-moll, két zongorára írt versenyművének lassú tételét a televízió élő adásában játszottuk egyszer. Versében pedig a mondandó boldog kényszerében él szócsonkítással, alterált igékkel, jelzők, főnevek egymásba oltásával. A levegőbe írt zene az, amit barátjának, Vujicsics Tihámér zeneszerző emlékének szán: halotti, fáklyalobogású sorokban fényeskedik az örök világgosság. Más verseiben pedig szóabsztrakciókat teremt, nem létező szavakká hevíti a vers egy-egy mozaikját, dadogva és szárnyalva, egyszeri, nem követhető, másolható erővel, átalakítva a szavakat kedve szerint a pillanat indulatában. És az, ami képtelennek látszhat, versében természetes és magától értetődő.

Csak bongani csapongani
ütött harangként bongani
tűzverte bronzként brongani
borzongani borongani

mindent magammá mondani
minden magamat mondani
mindenki magam mondani
mindenkivé kimondani

Kalász Márton a könyvei között

„...a költészettel társalkodó”

Király Farkas kötetei bemutatóján

KIRÁLY FARKAS

kéz a kézben

Itt álltunk egykor, nem is oly régen,
néztük a hajnalt kéz a kézben,
egyre gondoltunk, de nem beszéltünk,
arra, hogy majdan, ha vége lesz,
azt mondjuk: jó, hogy együtt éltünk.

S ma felkelt a nap, és nem olyan lett,
amiként korábban mindig ébredt,
mert éjjel is tüzek voltak az égen,
a halál közöttünk tolja taligáját
s az életünk csak percekben mérem.

Hazudok neked: üstökös, sarki fény
világít odafenn, ritka nyereség.
Itt állunk, nézünk, mint egykor, régen
– nincs hova futni, a világ utolér –,
s várjuk a hajnalt, kés a kézben.

halal

én nem tudom, és nem akarom tudni,
de nem engedlek, hisz te sem hagynál futni,
nem hiszem, hogy könyörölnél rajtam,
aki hitemért mindent hátra hagytam.

én nem tudom, hogy mért van két igazság,
vagy még több, s egymással a padlót mossák.
nem kérdezek, mert válasz soha nincsen,
s kiket odahagytam, ők a minden kincsem.

mert kit húznak majd fel a nyúzófára?
és melyik isten vaj? melyik szavára?
és hogyan metszik keresztül a torkát?
és tényleg *halal* lesz, vagy csak úgy mondád?

én nem tudom, és nem akarom tudni.
már nem akarok mást, csak egy jót aludni,
hogy pihentebben keljek, mint ahogy ledőltem.
s ne azokkal álmodjak, kiket megöltem.

LEXIKON: 1971-ben született Kolozsváron, Budapesten él. Költő, író, műfordító, szerkesztő, újságíró. Az Ambroozia irodalmi folyóirat egyik alapító szerkesztője, 2010-től 2016-ig a műfordításrovat vezetője. A Tegnep.ma irodalmi portál alapító főszerkesztője. József Attila- és Bella István-díjas. Legutóbbi kötetei: *A végtelen meghosszabbítása* (versek, 2022), *Sziasztok, földlakók* (esszék, 2024).

ALFÖLDY JENŐ

Pályatársuk voltam

Alföldy Jenő,
Szípal Márton
felvétele, 2009

Alföldy Jenő a 2024-es ünnepi könyvhétre megjelent, *Pályatársuk voltam* című költészettörténelmi gyűjteményének hátsó borítójára a következő sorokat írta ismertetésül: „Kritikus pályámat a költészet szolgálatára összpontosítottam. A különféle stílusáramlatok, világképek és szekértáborok széthúzása ellenére is igazságosan igyekeztem megítélni a tehetséggel és tudással véteztett költők műveit. Szándékom, hogy a műbírálat ne gáncsvetés, hanem a költészettel társalkodó irodalmi műfaj legyen. Munkaeszközeink hasonlóak: gondolat és intuíció. Első a vers; kövesse a kritika az igaz ügyekben illetékesen. A Németh László által magasra emelt fogalom, a *minőség* ígézetében gondolkodom versekről, költőkről, szépírókról.

Törekvésem: kapják meg tőlem költő kortársaim életükben és testi mulandóságukban a szépségre, igazságra éhes olvasó visszajelzéseit. A verskritikák, műelemzések szóljanak magukhoz a szerzőkhöz, és a tájékozódó, műélvezetükhöz támpontokat kereső olvasókhöz. A költők nemcsak ábrázoló, érzelmeiket dalba foglaló, ihletett munkásai az irodalomnak – Illyés Gyulával mondván: a »tisztos iparnak« –, hanem társadalom- és nemzetformáló lények is. A magyar nyelven szóló költészet erre tanított bennünket, irodalmi kortársakat, örökösöket és elődöket. Több mint fél évszázada foglalkozom a poézissal, tudva: *ars longa, vita brevis* – József Attilával szólva: hosszú az Úristen, rövid a szalonna.

A szép-igaz magyar vers nagy falat; örülök, ha sikerül líránknak egy részét ismertetnem. A versekben lelt minőséget szeretném tovább adni. Kívánom a *poétikának*: okuljon a *poétikából*, ha már nevük ilyen szépen egybecseng. Szóljanak egymáshoz a népek, országok, birodalmak előljárói annyi jóakarattal, amennyivel Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor művészete sugározza napkollektori energiáját.”

Verskritikai gyűjteményének mottóját Ady Endre *Utálatos, szerelmes nációm* című költeményéből vette: „Most pedig jöjj, jó magyarság, / Nomádságnak szabad élte, / Nyugat ellen Nyugatot hozz [...]”

A könyv a száz évvel ezelőtt született *apák* nemzedékétől a XX. század végén született *unokáig* negyvenkilenc költő műveiről szól, születési évük sorrendjében.

A kritikák egy része a Lyukasóra folyóiratban látott napvilágot, amelynek Alföldy Jenő tizenöt éve szerkesztőbizottsági tagja, lapunknak nélkülözhetetlen szerzője, Szakonyi Károllyal együtt főmunkatársa. Alföldy Jenő ez év július 28-án töltötte be nyolcvanötödik évét. Isten éltesse kedves munkatársunkat! ♣ (Sághy)

Móricz Zsigmond-szobor-avató Kápolnásnyéken

Újabb magyar kiválóság szobra került a kápolnásnyéki Halász-kastély parkjába: Móricz Zsigmond születésének 145. évfordulója alkalmából Somogyi József Kossuth-díjas szobrászművész Móricz Zsigmondot ábrázoló mellszobrát avatták fel június 28-án a Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskola és a Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány rendezésében. A Magyar Írószövetség tulajdonában álló gipszalkotás bronzvázlatát Pogány Gábor Benő Munkácsy-díjas szobrászművész, Somogyi József tanítványa készítette el. Az ünnepi eseményen a szobrot Nagy János, a Miniszterelnöki Programirodát vezető államtitkár avatta fel L. Simon László író, a velencei-tavi alapítvány elnöke köszöntőjét követően.

L. Simon László elmondta, hogy korábban, amikor az írószövetségben dolgozott, az elnöki szobában állandóan kerülgette a most felállított szobor gipszeredetjét, amelyet Somogyi József szobrászművész, a Képzőművészeti Főiskola egykori rektora korai alkotói korszakában

készített. Az alkotás az első pillanattól elnyerte tetszését, mert ilyen karakteres, markáns ábrázolást Móriczról még nemigen látott.

Az eseményen Móricz Zsigmond (1879. július 2. – 1942. szeptember 5.) irodalmi munkásságát Erős Kinga József Attila-díjas kritikus, a Magyar Írószövetség elnöke méltatta.

A szoboravatót követően megtartották a Magyar Tavak Fesztiválja galakonzertjét a Csajághy Laura Szabadtéri Színpadon, amelyen Miklósa Erika idén indult mesterképző énekiskolája, a Kvintesszencia hallgatói mutatkoztak be a közönségnek. A világhírű, Kossuth-díjas operaénekesnő rendezésében tíz kiváló énekművész adhatott számot tehetségéről. A nyáresti koncert repertoárja a mesteriskola sokszínűségét tükrözte: a klasszikus szerzők mellett a jazz és a könnyűműfajok, a musical és az operett, de még a magyar nóták műremekei is felhangzottak.

Lapunkban most Nagy János államtitkár szoboravatóját adjuk közre.

NAGY JÁNOS

„KELETI VÉR, NYUGATI ÉLET”

(Elhangzott 2024. június 28-án, Kápolnásnyéken.)

Micsoda társaság gyűlt itt össze! És most nemcsak önökre gondolok – L. Simon László barátunk mindenkit személyesen köszöntött itt, a Halász-kastély parkjában –, hanem azokra a nagyokra, akiknek a szobrai itt állnak már a parkban. Széchenyi István, Petőfi Sándor, Klebelsberg Kunó, Magyary Zoltán, mostantól kezdve pedig Móricz Zsigmond is. Szép példái ök annak, hányféleképpen lehet szolgálni a hazát – rendületlenül!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, ma azért vagyunk itt, hogy születésének 145. évfordulóján tisztelegjünk az egyik legnagyobb magyar prózaíró, Móricz Zsigmond előtt. Szinte látjuk őt, ahogyan Fehérvárról jövet leugrik a vonatról, mert hirtelen eszébe jut, hogy hol lakott itt Vörösmarty Mihály. Látjuk, ahogy az állomáson felkérérdzdekedik egy parasztasszony szekerére, és hallhatjuk, ahogy útközben beszélgetésbe elegyednek. Az asszony elmeséli, hogy a férje éppen a friss mosást viszi a fehérvári laktanyába. 1942 júniusát írjuk. Mi már tudjuk, hogy a következő hónapban megindulnak a Don mentén a véres hídfőcsaták, ősszel pedig a Vörös Hadsereg gőzhengere. Vajon a fehérvári honvédek hol találta a július. vajon hol találta 1943

januárja? De látjuk Móriczot akkor is, amikor régi emlékeket idéz fel kedélyesen a falu legidősebb polgárával, majd meglátogatja a házat, ahol Vörösmarty is felnőtt. És vele együtt örülnünk, hogy a háztulajdonos művész házaspár, a Kresz házaspár az egyik szobasarkokban egy szépen berendezett emlékhelyet állított a költő tiszteletére. Másnap reggel pedig már kattog is a Continental írógép, készül a kápolnásnyéki riport. Az utolsó Móricz-riport...

Vannak közöttünk is, de tőlünk nyugatra sokkal többen olyanok, akik úgy gondolják, pusztá véletlenek döntenek arról, hogy kivé és mivé válunk életük során. Móricz Zsigmond – rendes kálvinistaként – ennek épp az ellenkezőjét hitte. Ő azt látta, hogy a táj, a föld, a község és a közösség, amely körülölel bennünket, magában hordozza azt, kivé és mivé leszünk. Szülőföldünkötől kapjuk nyelvünket, első dalainkat, érzéseinket, ösztönvilágunkat. Ez a táj, föld, község és közösség nevelte Vörösmarty Mihályt a Szózat költőjévé. És ez tette a tiszacsései Móricz Zsigmondot is a magyar vidék, a nép írójává, akik közül maga is származott, és akiknek sorsát megannyi megrázó történetben mesélte el. Gyakran kendőzetlen brutalitással és földszagú naturalizmussal, nem szépitve a valóságot. Hallhattuk: az igazat, nem csak a valódit írta. Mert az ő számára az igazság megírása kötelező, a szépirodalom pedig szolgálat volt: a nép felemelésének eszköze.

Tisztán mutatta meg azokat a szörnyűségeket is, amelyek napra pontosan százöt évvel ezelőtt szakadtak a nyakunkba. 1914 nyarán még Móricz is azok közé tartozott, akiket magával ragadott a háborús lelkesedés. Haditudósítónak állt. A harcoló csapatok nyomában járta be a galíciai frontot. A lövészárkok közelében, a bakákkal beszélgetve hamar kiismerte a háború

Kápolnásnyéken, Móricz Zsigmond szobor-avatóján

Petőfi a szobor-parkban

Klebelsberg
mellszobra
és Petőfi Sándor
portréja
az elágazásnál

A Halász-kastély parkjában

L. Simon László író

Nagy János
államtitkár

L. Simon László, Nagy János, Pogány Gábor Benő szobrászművész
és Erős Kinga írószövetségi elnök Mórícz Zsigmond szobrával

igazi arcát. A temérdek szenvedést, ami az emberekre zúdult – nemcsak a frontokon, hanem a hátszágban is. Háborús novellái kijózanító olvasmányok, ajánljuk előszeretettel azoknak, akik Európát ma újra a háború felé sodorják. Félreértés ne essék, Mórícz nem volt szépelgő pacifista sem. A háború és béke kérdését ő a magyar sors, a mi történelmünk szemmagasságából szemlélte. Muhi, Mohács, Majtény, Világos, Trianon: úgy égték benne, mint a magyar nemzet öt sebe. Szúrások, amelyeket a keleti és a nyugati birodalmak egymás közötti tusájában vagy épp a velük szembeni szabadságharcaink során kaptunk. Mind az öt szúrásból felálltunk. És bár ő azt hitte, egy hatodikból már nem fog sikerülni, mi végül csak feltápászkodtunk a kommunizusból is. Mindebből pedig azt tanultuk meg, hogy mi, magyarok soha többé nem engedhetjük meg magunknak a gyengeség luxusát. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy nagyhatalmak játékszerivé váljunk olyan háborúkban, amelyeken semmit sem nyerhetünk, de mindent elveszíthetünk.

És honnan vegyük mindenhez az erőt? Mórícz azt javasolta, hogy ki kell dolgozzuk a valódi nemzeti élet alap gondolatát. De mit is jelentett számára ez? De mit is jelent számunkra ez? Két dolgot. Elsőként azt, hogy meg kell maradnunk azoknak, akik vagyunk. Kelet népének, amely Nyugaton él. Ahogyan ő fogalmazott: keleti vér, nyugati élet. Mert ebből fakad az az eredetiség, amellyel mi, magyarok hozzá tudunk járulni Európához és Európa sikeréhez. Vagyunk, akik voltunk, és leszünk, akik vagyunk. És a második, hogy mindig a józan eszünkre hallgassunk. Ahogyan legkedvesebb történelmi hőse, Bethlen Gábor, a Tündérkert fejedelme mondogatta: ha nem is mindig lehet megtenni, amit kell, mindig meg kell tenni, amit lehet...

Mórícz tudta, hogy ennek az erőnek a legtisztább forrását a magyar falvakban, a magyar vidéken találhatjuk meg. A mi számunkra ezért a legfőbb feladat: begyógyítani azokat a sebeket, amelyeket a kommunizmus és a rendszerváltás utáni zavaros időszak a magyar vidéken ütött. A gyógyítás egyik legjobb módja kulturális örökségünk megőrzése, újrafelfedezése és továbbadása. Hogy minél többen legyenek közülünk, akik Fehérvárra, Budapestre, a Balatonra vagy a Velencei-tóra menet megállnak Kápolnásnyéken, hogy lássák, hol lakott itt Vörösmarty Mihály, és hová zárandokolt el Mórícz Zsigmond élete utolsó heteiben. Az a Mórícz Zsigmond, aki szerint író az, aki az életét írásban tudja tovább élni. Tehát halhatatlan. Köszönet mindenkinek, különösen is L. Simon Lászlónak, a Velencei-tavi Kistérséget Alapítvány alapítójának, hogy a halhatatlan magyar prózáiról tovább élhet, és a nyéki Halász-kastély egy újabb mellszoborral gazdagodhat.

Köszönöm, hogy meghallgattak! Isten óvja Magyarországot! ♦♦

EMBERHALÁSZOK

Tegnap este történt. A nyári alkonyt bámultam a kertben, hallgattam a rozálfák és a díszsurlók közt szállongó álombogarak pirregését, amikor rám tört az emlék. No, nem mintha valami alvó, mostanáig a tudat mélyén szunnyadó tapasztalat tört volna elő abból a semmiből, amely saját hangulatai szerint rajzol belénk életet minden pillanatban. Ami ott napnyugtakor történt, azt talán így írhatnám le: egy emlékképnek már nem volt szállnia hova, megpihent hát bennem, szárnyaival beborítva a jövőt.

Az álmos tengerparti kisvárosban, ahol akkoriban éltem, az eset nagy port vert fel. Dohos kiskocsmákban, hangulatos vendéglőkben, sós illatú sétatereken járt-kelt a titkos paktum híre, amelyre nem én derítettem fényt, de hogy kiderüljön, ahhoz az is kellett, hogy véletlenül szemtanúja legyek egy titkos jelenetnek. Szerencsém volt. Provinciális légkörben a szemtanúk a legértékesebb emberek. Ha egy város nem lát ki magából, ha csak befelé figyel, akkor a lényeg a hétköznapokból épül. Egy szerencsés ottlét, amikor valami helyi érdekű semmiség történik: az akárkinek közvetlen út a városi hírnévhez. Hát még akkor, ha az úgy nem is olyan jelentéktelen.

Amikor egy sötét hajzuhatagot követve Trandeville főterén kiszálltam az utazókocsiból, rögtön éreztem, hogy nem lesz könnyű innen elmenni. A bizonytalanság, amelynek otthonomat feladva kivettem magam, s a honvágy, amely a szabadság ravasz ellenfele, elillant. Talán az apró terméskő házak ölelte terecske anyaöle, vagy talán a könnyed, mindent átvilágító tengeri fény tette? Nem tudom. Tény, hogy a főtéren kivettem egy lakást, koszt-kvartély, lefűrödtem és sétára indultam a beélhetőnek látszó utcák hálójában.

A fekete hajhoz, persze, arc is tartozott, az archoz szenvedés, a szenvedéshez én. Szúrt minden reggel. Beadtam öt magamnak, aztán vártam, hogy hasson. Amikor átjárt a hangja, az emléke, a hiánya, amikor tehát a fájdalomlagúton megérkezett a mámor, mindig eszembe jutott, hogy valamikor egy tengerparti sétán az időt tengerfenéki lénynek éreztük, soha nem látott, bizzar ösuszonyosnak, a testéről mindenféle cafrangok lógnak, hullámoznak a vízben, az egész időhal nem más, mint testfüggelékének érthetetlen integetése, amely ködös auraként burkolja, miközben napsugárcirmos sőrétégeken érzi át a földi világot. Nem éri el semmi, mert mindent elér. A haldoklók szíve pedig álommerülésbe kezd, hogy az ébredésben megpillantsa őt, s végső bátorságában szembenézzen vele, a láthatatlan lényvel, minden látható urával. És amikor még szerettük egymást mi, álommerülők, talán éppen azért lettünk egymás halászhai, hogy maradjon a láthatatlanban időnk. Persze, tévedtünk, mert az idő egyáltalán nem ilyen lény. Erre gondoltam, amikor első trandeville-i kávéházi ücsörgésem után kiléptem a moszatszínű utcára. Meg arra, hogy vajon merre lehet ő.

Nem telt bele egy hét, s engem, a jöttmentet is elérte a hír: furcsa szokás ütötte fel a fejét a városban. Kecskék szirtje, így nevezik azt a helyet, ahol a szokás rabjai minden teliholdas éjszakán összegyűlnek, hogy végrehajtsák a halálos rítust. Helyi szellemtudósok ezt a tényt általában összefüggésbe hozzák a „tragédia” szó etimológiájával, a kecske énekével, a Bakkal, a Szaturnusszal, és még ki tudja, hogy mivel, az orvosok pedig a tengeri szélben terjedő, mikroszkóppal sem látható organizmusra gyanakodnak, de akárhogy van is, a kór rohamos terjedése előtt értetlenül áll mindenki. A ragály legszabatosabb leírását a két hónapig Trandeville-ben vendégeskedő Nussbaum professzor tollából olvashatjuk, aki *Katharmoi* című tanulmánykötetének előszavában hozza fel az esetet, mint egyfajta régi-új emberáldozati rítust, amely túlélte a történelmi időköt. A neves professzor prólogusában nem említi,

hiszen nem tudományos tény, de mégis tény, hogy az egész egy üveg konyakkal kezdődött.

Unokahúga esküvőjéről jövet Tomaso Saura, a helyi kecskepásztor itta meg *A Kolerás Indián* nevű fogadó tengerkékre mázolt asztala mellett üldögélve. Tomaso együgyű teremtés volt, amolyan város bolondja, akinek ősei még egész utcákat birtokoltak itt. S bár a család Tomaso születésekor már ágrólszakadt volt, a csecsemőt mégis mindenki úgy emlegette: a legkisebb nagyságos. A szelíd gúny hangja volt ez, a szegények elégtétele, akik boldogok, ha látják, hogy a korábbi úr közbük süllyedt.

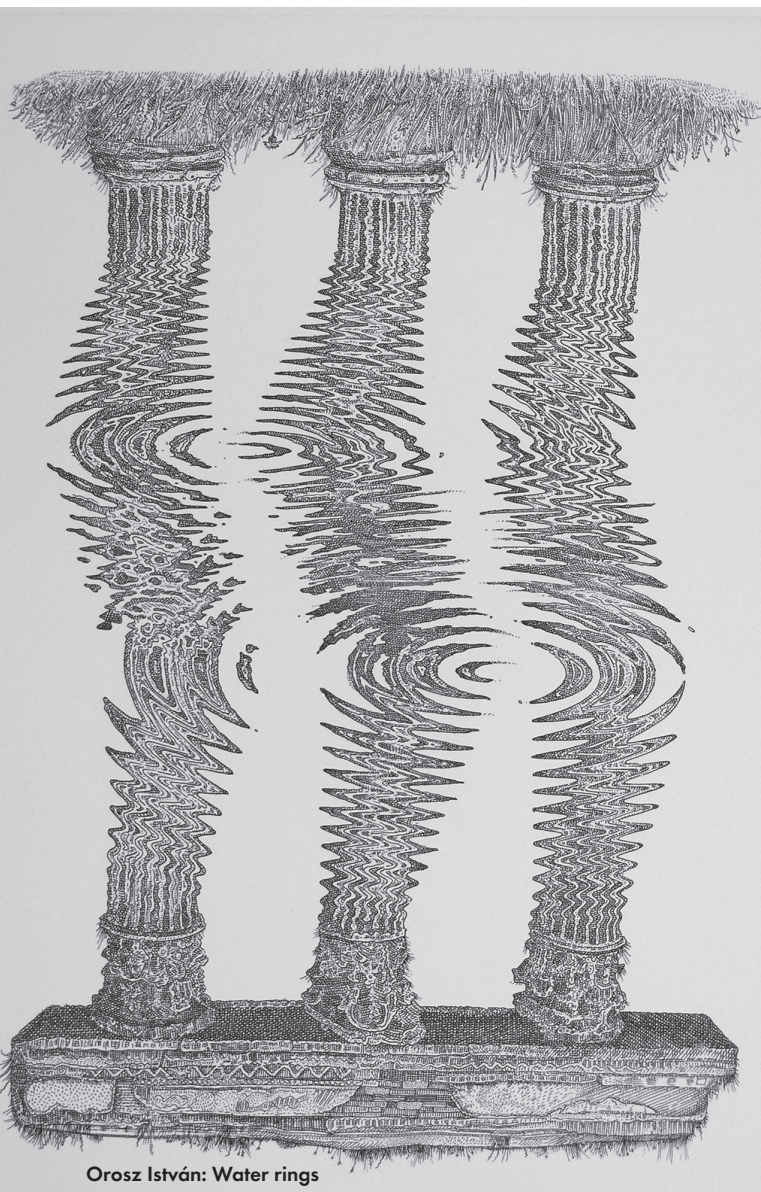
Megállt a levegő a kocsmában, amikor a szűkszávú pásztor megszólalt. Falhoz vágta az üres konyakosüveget, felmászott a rozoga asztalra, s éles, de szokatlanul józan hangon így szólt: „Meg van írva: egy nap eljön valaki, aki elérkezettnek látja az időt, hogy jóvátegye azt, amit ember elrontott. Hogy betemesse a mélyülő úrt. Mert léket kapott az élet: ömlik be a sötét. Most kimegyek a Kecskék szirtjére, hogy otthonomba térjek. Életemmel tömöm be a léket.” Azzal leugrott a nyögő asztalkáról, s megindult. A kocsmá nepe megbabonázottan, tántorogva követte. Pásztoruk nem viccelt: a szirtet vette célba. A furcsa menethez útközben hozzacsapódott néhány tucat ember, így elég népes nézősereg láthatta, amint Tomaso nekifutva a mélybe veti magát. Érdekes, de talán lényegtelen körülmény, hogy utóbb minden jelenlévő úgy mesélte el: a pásztor olyan lassan zuhant, mint a tollpihe.

A következő holdtölte már három áldozathozót talált a Kecskék szirtjén. Az utána következő kilencet, s így tovább. Terjedt a kór, fékezhetetlenül. Az orvosok kutatásai nem hoztak eredményt. A karhatalom is hiába vonult ki a hegyre telihold idején: a tiszta szívű öngyilkosok nekifutottak, átolvadtak a rendőrfalon, s lezuhantak. Az áldozathozók némelyike rövid beszédet is mondott, mielőtt nekiindult. A homályos szavakat a többiek lejegyezték. Versekként terjedtek.

Mindezt Nasztaszja Arlekinova, a helyi szépsézet boltocská tulajdonosnője mesélte el nekem a negyedik pohár gruszgol után, az ivóban sejtelmesen körbepillantgatva, mintha legalábbis a világ teremtésének titkát bízna rám. Akkor ismerkedtünk meg, amikor betértem hozzá, arra számítva, hogy ha igaz a hír, s Bella valóban Trandeville-ben telepedett le, akkor előbb-utóbb nyilván megfordul itt néha, hiszen a szépséget ápolni kell. Az öszes hajú, ötvenéves Nasztaszja sorsa egyébként több ponton kísértetiesen hasonlít Bella történetére. Ébenhajú szépség volt valaha, szintén valaki elől menekült ide, s őt is követte egy szerelemverte lélek, akit Mihail Arlekinnek hívtak. Nasztaszja – akinek eredeti neve Kaszimova volt – hozzáment Mihailhoz, megvették a kis üzlethelyiséget, s olyan lelkesedéssel kezdte ápolni a helyi lányok-asszonyok szépségét, hogy a gondoskodásba az ő bájai lassan belefogytak. Mintha minden nő kapott volna az ő fiatalságából valamit, mintha minden asszony apró bűn jelét hordozná arcán. Bűnük a Nasztaszja által felajánlott áldozat elfogadása volt.

Nasztaszja asszonynak, sajnos, nem rémlett, hogy Bellával valaha is találkozott volna. Ez elkeserített, hiszen üzletében nem nagy a forgalom. Hogy nem látta Bellát, az arra utalt, hogy a nő, akit szeretek, már továbbállt. De a bánat karójjára lassan, leveleket eresztve felkúszott a csodavárás, vagy legalábbis a kíváncsiság: a rítust látnom kellett. Örültem vártam, hogy a Hold kikerekedjen.

Fogadósom, Johann Putzenstein esküdött rá, hogy a teliholdas áldozat csak mese. „Nincs a kőhegy tetején semmi érdekes. Pár elmebeteg beugrik a tengerbe, ennyi. Ki híhet manapság abban, hogy a Föld bajait néhány idióta begyógyíthatja azzal, hogy tönkrezúzza magát a sziklákön?” Nem szálltam vitába a szakállas, puritán tekintetű törpével, egy-

Orosz István: Water rings

részt mert az ember, ha jót akar magának, nem szít háborút a háziúrral, másrészt mert magam sem igen hittem a dolog magasztos, emberfeletti voltában. Harmadrészt pedig azért, mert ha lelkem mélyén bujkált is valami apró hit, azt mégsem gondoltam soha, hogy a romokban heverő világ – amelynek, úgy éreztem, a romlás nem állapota, hanem létmódja – misztikus partizánakciókkal vagy bármilyen más úton javítható volna.

Feleségem és gyerekeim volt, amikor a nálam húsz évvel fiatalabb Bellát megismertem. Mindig tudtam, hogy a szellem, legyen bármilyen magasrendű, csak az alkalomra vár, hogy feloldódjon abban a lelki harcban, amely testek birtoklásáért folyik. Ez a szerelem örvénye. A birtokolt testet őrizve azután átadjuk magunkat a közös lelki áradásnak, amely felidéri bennünk a szellem birodalmának közös áramát. Az örvény így zárul körre. Amikor Bellával együtt voltam, a kör szépen zárult. Ő szakította meg, amikor kilépett és menekülni kezdett. Én pedig azért eredtem utána, mert csak ekkor vált bizonyossá: ez a kör az otthonom. És ott, a Kecskék szirtjén állva, fejem felett az égő Holddal, arra gondoltam, hátha kozmikuság tágítható ez a szerelemkör. Hátha éppen azok látnak tisztán, akik – magukra véve a természet minden szenvedését, az ember minden bűnét – ledobják magukat.

Az emlékezést az áldozati menet vágta ketté. Szürke, kámzsás csuhában megjelentek a hegytetőn az öngyilkosok. Négy-ötszáz fős nézősereg várta a nyolcvanegy halálra szánt embert, döbbenetes csendben.

A tenger, mintha érezné, hogy ajándékot kap, elsimult. Hatalmas tóvá lett, érzékeny, várakozó felületté. A rendfenntartó erőket – elvlegre sorfalat állhattak volna a szakadék szélén – már ki sem vezényelték, így a nyolcvanegy élet akadálytalanul csapódott bele a fekete tükörbe.

Minden ugrást üdvrivalgás és taps kísért, utolsó biztatás a lélek madara felé, repüljön csak fel az élet meddőhányójából, legyen tükörképe a test zuhanásának. Némán, ibolyaszürkén gomolygott az égi meddőhányó. Az áldozatot a víz elfogadta. Aki levetette magát, s a hatalmas ütéstől nem halt meg azonnal, az elájult, s a sós víz fojtotta meg.

A nézők mind hazatértek, egyedül maradtam. Néztem a vízen imbolygó testeket, választalan kérdésekkel labdáztam. Hirtelen furcsa, fojtott, öklendező morgást hallottam a víz alól. Eszembe jutott az őszszenyos idő, az elképzelt lény, amelyet még senki sem látott. Az moroghat így. A szirt pereméhez léptem. És odalent, a savószagú mélyben hihetetlen dolog történt. A holttestek körül furcsa örvények indáztak széjjel. Bugyborékolni, sisteregni kezdett a víz, barna hullámok forogták körül a lebegő halottakat, aztán valami nagy erő egyenként lehúzta őket a víz alá. Néhány perc múlva üres, sima vízfelszín bámulta az eget.

Őnök most nyilván arra gondolnak, hogy valami tengeri lény nyelte el a testeket. Akkor még én is így hittem. Talán még tetszett is, hogy az őselem, a rettentő időhal láthatóan elfogadta az áldozatot. És talán még büszke is voltam rá, hogy az aktusnak én voltam az egyetlen tanúja. Szinte harmonikus hangulatban tértem haza bérelt szobámba.

A harmónia nem tartott sokáig. Másnap reggel egy Jason Wright nevű újságíró keresett fel, s titokzatos mosoly kíséretében reggelizni hívott az Albatrosz kávéházba: „Ne itt beszéljünk, a falnak is füle van.” Sajtos paffaroni és algatea: imádtam ezt a kombinációt. Most mégsem tudtam az ízekre koncentrálni. „Ugye maga is látta tegnap az emberhalászatot?” – szegezte nekem a kérdést Jason. Aztán elmondta, hogy amit én misztikus álmodozásban időhálnak, vagy legalábbis irdatlan tengeri őslénynek véltem, az valójában egy kísérlet. Amikor az öngyilkosok leugrálnak a szirtől, s a bámész tömeg hazamegy, bűvárok jelennek meg, hogy eltakarítsák a testeket. Kötelet kötnek a hullákra, a mélyben várakozó tengeralattjárók csőröi pedig behúzzák őket, hogy a jól felszerelt, víz alatti mozgó laborban kezdetét vegye a munka. Jól képzett sebészek kiemelik üregéből a szívet, gazdáját pedig visszaengedik a tengerbe. Szívtelen hullákat sodor a víz, amíg nem jönnek a cápák.

Kérdésekre, hogy vajon mire kell ennyi szív, a zsurnaliszta így felelt: „Aki hisz az áldozatukban, azok tiszta lelkek. Az emberhalászatok szektája szerint az öngyilkosok szívében az új ember, az új emberiség reménye él. Nyomozásom során kiderítettem, hogy ez a szekta titkos paktumot kötött a kormányval: mindazok az elvetemült gonosztevők, akiket a bíróság halálra ítélt, a kivégzésen nem ciángázt kapnak, csak altatót. A többi maga is kitalálhatja. Egyébként azt is megtudtam, hogy más országokban már évtizedek óta folynak ilyen emberjavító kísérletek.”

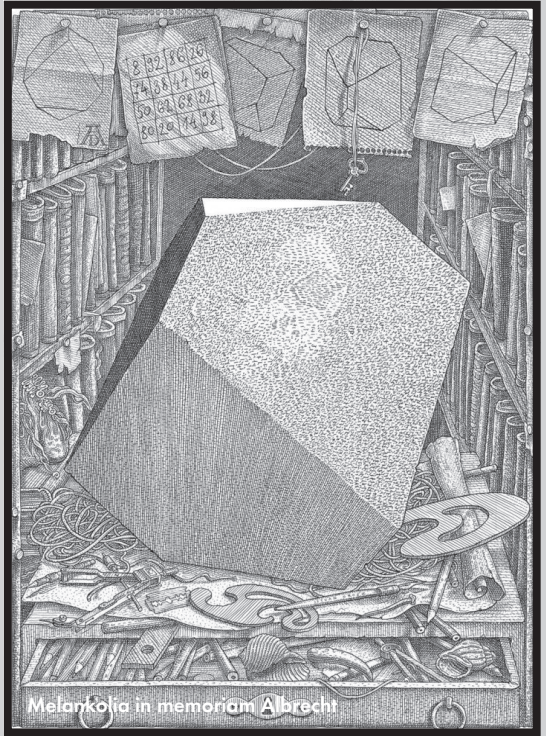
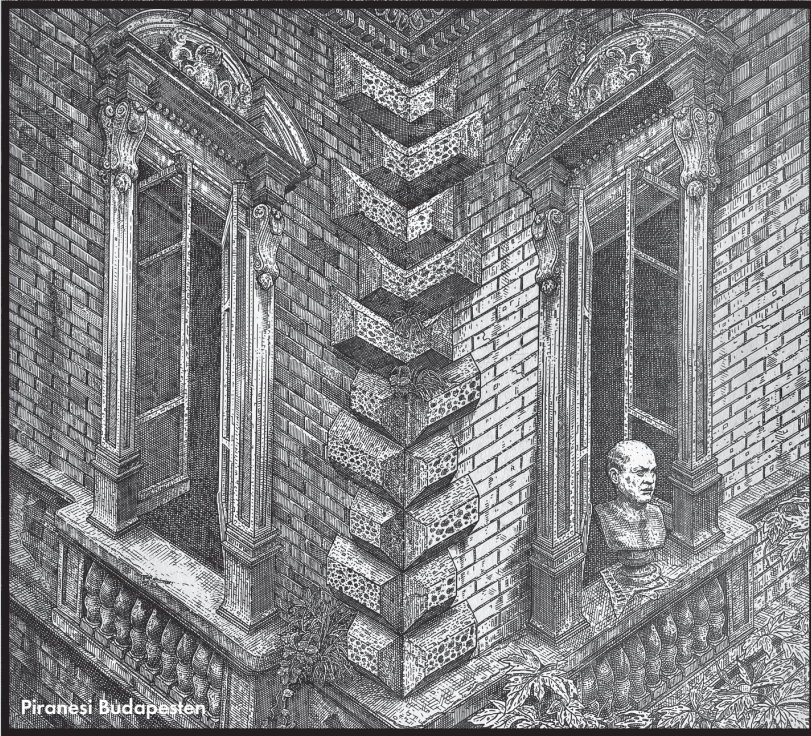
Elképedve faggatni kezdtem: „Új szívet kapnak a bűnözők? Új életet? És az emlékeiket hogyan törlik ki? Hogyan adnak nekik újakat?” Ő elmagyarázta, hogy erre már régen megvan a technika, csak éppen nem reklámozzák.

Éreztem, hogy erre aludnom kell egyet. Sietve elbúcsúztam újdonsült barátomtól, s hazasiettem. Ahogy a kulcsot betoltam a zárba, belém vágott a felismerés. Megpördült velem a folyosó. „Ezek szerint amit eddig mondtak nekem...” De mielőtt átgondoltam volna a brutális igazságot, elájultam. Állítólag egy részeg vendég talált rám, ő szölt Johann Putzensteinnek.

Hát, ez az emlékfolyam sodort el tegnap az alkonyi kertben. Sokszor végigéltem már a trandeville-i éveket, az emberhalászat történetét, de most, a rajzó álombogarak közt üldögélve talán azért csapott rám ilyen erővel, mert ebben a hangulatban értettem meg, hogy ennek az egésznek, beleértve az én szerepemet is, a végtelen, közömbös, jégsötét univerzumban semmi jelentősége nincs. Hiszen mindannyian, gonoszak és áldozathozók, idealisták és üzletemberek, hobbiból utazók és sebzett szerelmesek, egy tét nélküli, mégis gyönyörű játék résztvevői vagyunk.

Hűvösödött. Házikabátomat magamon összehúzáva indultam a házba. A szegycsonti heg megint vízketni kezdett, mint a nem létező múltam. Úgy látszik, jön az ősz. ◆◆

PARADOXONOMETRIA

Orosz István, a Kossuth-díjas grafikusművész, animációs-film-rendező, író kiállítását ezzel a szokatlan címmel rendezték meg május 29. és június 22. között a fővárosi Hegyvidék Galériában. De mit is jelent a paradoxonometria kifejezés? Szó szerint értelmezve többé-kevésbé: paradox, vagyis ellentmondásos geometrikus formák, olyan formák, amelyek csak papíron létezhetnek, a valóságban elképzelhetetlenek. Ám lássuk most ennek megvilágítását Orosz István gondolatmenetét követve: „Van úgy, hogy a józan ész által elfogadhatatlannak ítélt paradoxonok alkalmasabbak arra, hogy segítségükkel lényeges dolgokat sejtünk meg a világból, mint ha a hagyományos logika mentén szemlélnénk.”

Orosz István tehát ismeretlen törvényekkel, új szabályokkal rendelkező világot talál ki magának. A rézkarcok, a képtelen ábrák, a kifordított perspektívák, az anamorfózisok arra biztatnak, hogy fogadjuk kétkedve a látszólag nyilvánvaló állításokat, és higgyünk abban, hogy a világnak van egy másik, egy rejtett olvasata is, amelynek olykor már a keresése is izgalmasnak ígérkezik.

Az optikai illúziók és térbeli paradoxonok alkalmazása a művészetben egyedülálló módon képes felkelteni a nézők figyelmét, jobbra azzal a szándékkal, hogy gondolkodásra készítse a befogadót. Ezek az alkotói módszerek nem csupán vizuális szórakoztatásra szolgálnak, hanem mélyebb filozófiai és pszichológiai kérdéseket vetnek fel az észlelés és a valóság természetéről. Az optikai illúziókeltés szándékát ugyanúgy megtaláljuk az ókori görög templomok oszlopsoraiban, mint a római

Orosz István portréja

Pantheon kazettás kupolaterében vagy a római művészet faldekorációiban és padlómozaikjaiban. A reneszánsz idején az optikai illúziók új szintre emelkedtek a perspektíva alkalmazásával. Sok más mellett Leonardo da Vinci és Albrecht Dürer munkássága révén a művészek megtanulták, hogyan lehet a térbeli mélységet hitelesen ábrázolni sík felületen.

A barokk idején mind az építészet, mind a festészet továbbfejlesztette az optikai illúziók technikáit, sőt a művészettörténetben ezt az időszakot csúcspontnak is tekinthetjük ezen a téren, amíg el nem jutunk a XX. század számos autonóm alkotói útkereséséig. Közülük

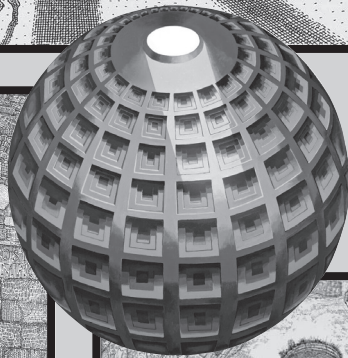
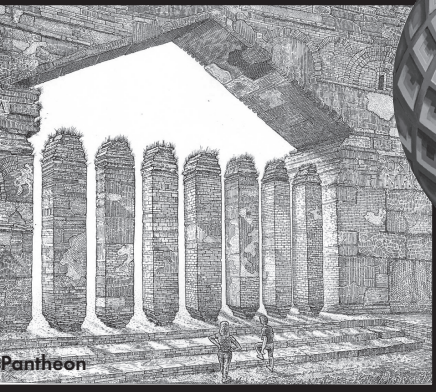
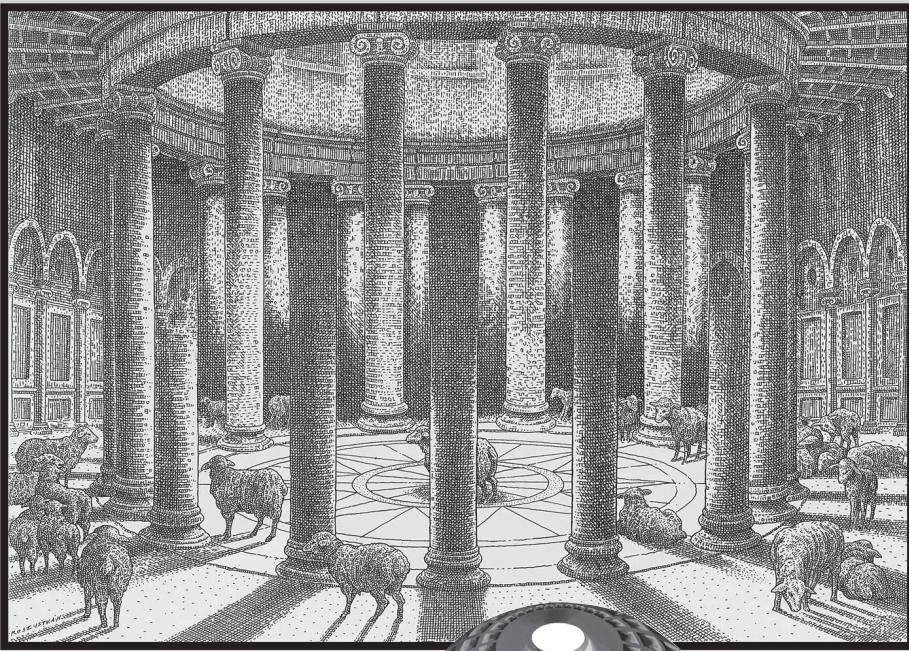
is kiemelkedik az Orosz István által is sokat hivatkozott holland grafikusművész, M. C. Escher munkássága, aki újraértelmezte az optikai illúziók és térbeli paradoxonok szerepét a művészetben. Az op art, azaz az optikai művészet pedig az 1960-as években tört előre.

Orosz István neve gyakorlatilag egybefort az optikai illúziók és térbeli paradoxonok művészi megjelenítésével. Munkássága nemcsak itthon, de nemzetközi viszonylatban is számottevő, hiszen egyedi stílusa és technikai tudása, valamint következetes alkotói programja révén új perspektívát nyitott a kortárs grafika területén. Munkáival képes magával ragadni és gondolkodásra készíteni művei befogadóit, alkotásai előszeretettel játszanak a néző érzelmeivel, megkérdőjelezve így a valóság és az észlelés határait.

Alkotásai gyakran hivatkoznak történelmi és egyetemes kulturális témákra, szinte minden esetben filozófikus megközelítésben, miközben a szelíd ironia sem áll távol az alkotótól. A Hegyvidék Galéria kiállításán ezúttal tisztán az optikai illúziók, a lehetetlen terek és a geometriai paradoxonok témái kerültek fókuszba, egyszerre invitálva erre a játékos és elgondolkodtató tárlatra a látogatókat.

Végül zárjuk beszámolóinkat Orosz István szellemes tűnődésével: „Vannak dolgok, amelyeket el tudok képzelni és le tudok rajzolni. Vannak, amelyeket el tudok képzelni, de nem tudok lerajzolni. Vajon le tudok-e rajzolni valami olyat, amit nem tudok elképzelni? Ez az, ami igazán érdekel!”

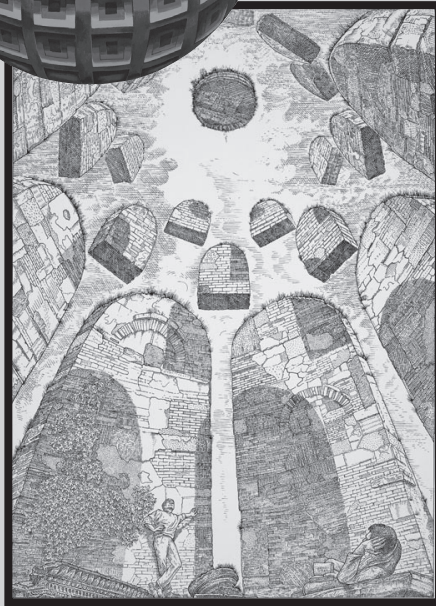
(A Hegyvidéki Galéria tudósítása alapján: W. I.)

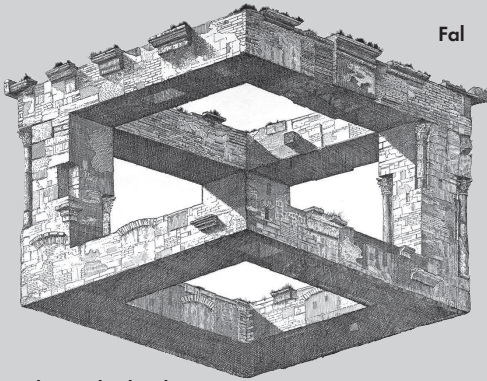
Santo

Gömb

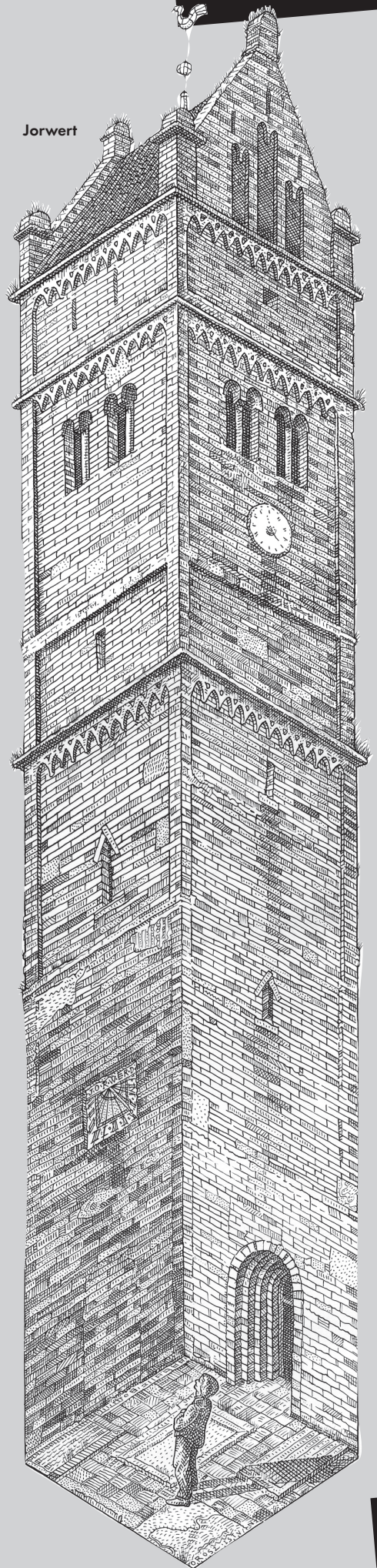
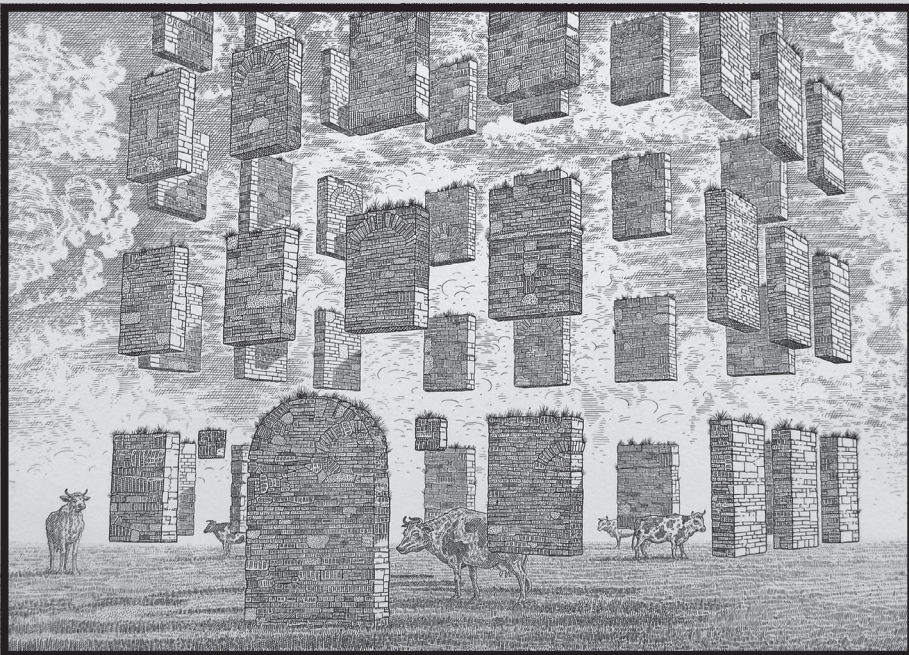
Kupola

Fal

The Netherlands

Jorwert

Esti mozi a Balaton partján

A Semmelweis forgatásán Koltai Lajos Vecsei H. Miklóssal, a főszereplővel

Nagy Katica, a Semmelweis női főszereplője

FILMFESZTIVÁL VESZPRÉMBEN ÉS A BALATON-PARTON

A MOZ.GO 2024 KÉPKOCKÁI

Negyedik alkalommal rendezték meg a Magyar Mozgókép Fesztivált – új nevén MOZ.GO –, amely június 12. és 15. között várta a magyar filmek rajongóit Veszprémben és környékén. Tizenkét helyszínen – Veszprémben, Balatonfüreden és Balatonmádiban –, csaknem száz magyar filmet – köztük számos premiert – láthattak az érdeklődők a Nemzeti Filmintézet és a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program szervezésében, a Magyar Filmakadémia védnökségével. A filmvetítéseket közönségtalálkozók, szakmai beszélgetések, koncertek és színes programok egészítették ki, a Magyar Mozgókép Díjakat pedig a fesztivál záróeseményén adták át a veszprémi Petőfi Színházban.

A szervezők nyolc kategóriában – játékfilm, tévéfilm, egész estés dokumentumfilm, rövid dokumentumfilm, kisjátékfilm, egész estés animáció, rövid animáció, valamint tévésorozat – várták a nevezéseket. Káel Csaba, a mozgóképipar fejlesztésért felelős kormánybiztos elmondta, hogy az új elnevezéssel az ágazat dinamizmusát, fejlődését kívánták hangsúlyozni.

A magyar mozgóképgazdaság legnagyobb éves seregszemléjén nemcsak új produkciókat, hanem klasszikus filmeket is bemutattak, kapcsolódva például az életműdíjakhoz. Sőt, a premierek mellett ritkán látható klasszikus alkotások is szerepeltek az idei fesztivál programjában. Idén is ötfős szakmai zsűri díjazta a versenyben lévő filmeket és alkotóikat. A zsűri elnöke Ternovszky Béla Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar rajzfilmrendező volt, a zsűri további tagjai pedig Udvaros Dorottya Kossuth-díjas színművész, Dombrovskzy Linda rendező, Kárász Róbert, a Duna Médiaszolgáltató igazgatója és Lukácsy György dramaturg, forgatókönyvíró voltak.

A MOZ.GO fesztivál díjtadó gálaestjén, a veszprémi Petőfi Színházban huszonnégy kategóriában osztották ki a díjakat. Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszter nyitotta meg a gálát; emlékeztetett arra, hogy Veszprém – Európa egyik kulturális fővárosáról van szó –, valamint környéke évtizedek óta ideális színtér a filmezéshez. Beszélt arról is, hogy manapság egyre kevesebbet olvasnak az emberek, a mozgókép vált a fő információforrássá. Kiemelte, hogy a fesztiválon teret adtak a 110 éves magyar animációnak, hiszen számos rajzfilm szerepelt a kínálatban.

A Semmelweis kapta a legjobb játékfilmnek járó díjat, a legjobb rendező pedig alkotója, Koltai Lajos lett. Breier Ádám, a Lefkovicsek gyászolnak rendezője bizonyult a legjobb elsőfilmesnek, a Bolond Istók pedig a legjobb

A MOZ.GO 2024
életműdíjasai: Gulyás Buda
operatőr, Deimanik Tamásné
Baba fénymegadó, Elek
Judit filmrendező, Piros Ildikó
színművész és Selmeczi
György zeneszerző

tévéfilmnek járó elismerést vihette haza. A Magyar Filmakadémia védnökségével a fesztivál ünnepi záróeseményén a legjobb női főszereplő díját Törőcsik Franciska vehette át, míg a legjobb férfi főszereplőt Bezerédi Zoltán kapta. Idén először ítelték oda a legjobb producer díját, melyet Zákonyi S. Tamás kapott A nemzet aranyai című dokumentumfilmért. A Duna Médiaszolgáltató és az MTVA Huszárík Zoltán-díját posztumusz Vitézy Lászlónak ítelték, a diákszűri díját pedig a Kojot négy lelke kapta. A közönség A nemzet aranyai című filmet találta a legjobbknak.

A Semmelweis Ignác életéről szóló film világpremierjét valójában még 2023 októberében, New Yorkban tartották. És a Vecsei H.

Miklós főszereplésével készült Semmelweis című film lett a Torontói Európai Uniók Filmfesztivál legjobbja is, emellett pedig elnyerte a fesztivál közönségdíját. Az anyák megmentőjeként világhírűvé vált magyar orvosról, Semmelweis Ignácról Koltai Lajos által rendezett nagyjátékfilmet a magyarországi mozikban folyamatosan, telt házzal vetítik.

A fesztiválon azonban a film további díjakat is szerzett: legjobb férfi mellékszereplő díját Gálffi László kapta a Semmelweisben bemutatott játékáért, míg a legjobb női mellékszereplőnek járó szobrot ugyanebből a filmből Mészáros Blanka vihette haza. A legjobb zeneszerző díját Pacsay Attila kapta a film zenéjéért. A legjobb díslettervezőnek Pater Sparrow-t tartotta

a zsűri a Semmelweis világáért. Koltai Lajos méltán lehetett elégedett a kapott díjakkal, ám azt sajnálta, hogy két főszereplője, akik szerinte megérdemelték volna, nem kapta meg a legmagasabb elismerést. A legjobb játékfilmnek járó díjról így nyilatkozott: „Sokat jelent ez a rangos, szakmai díj, hiszen itthon kaptuk meg. Fontos ez a rendezvény, jó találkozni a kollégákkal és együtt ünnepelni velük.”

A *Bolond Istók* a legjobb tévéfilmnek járó elismerést kapta. A *Rohonyi Gábor és Hegedűs Georgina* rendezésében készült film a magyar irodalom kimagasló alakja, *Arany János* kevésbé ismert, de annál kalandosabb fiatal éveiről szól. Az ifjú Arany Jánost *Liber Ágoston* alakítja.

Breier Ádám, a *Lefkovicsek gyászolnak* rendezője bizonyult a legjobb elsőfilmesnek. Lefkovic Tamás bokszedző (*Bezerédi Zoltán*) viszonya annyira megromlott a fiával, Ivánnal (*Szabó Kimmel Tamás*), hogy évek óta nem beszélnek egymással. Iván Izraelbe menekült az apjával való konfliktus elől, ortodox zsidóként ott él családjával. Anyja váratlan halálakor azonban hatéves kisfiával hazatér... A két férfin keresztül két világ feszül egymásnak, amelynek a tétje a család egyesítése.

A diákzsűri díját a *Kojot négy lelke* kapta. A 2023-ban bemutatott magyar 2D-s számítógépes animációs indiai kalandfilmet *Gauder Aron* és *Baumgartner Zsolt* rendezte a *Kojot és a szikla* és a *Kojot és a sápadtarcú* című rövidfilm folytatásaként.

A legjobb tévésorozat kategóriában *Madarász Isti* rendezésében a *Tündérvár – Kísértések korának* ítélte a díjat a zsűri, amely Móricz Zsigmond trilógiája alapján készült történelmi sorozat.

Idén is átadták a *Duna Médiaszolgáltató Huszárik Zoltán-díját*. Az elismerést az az alkotó kapja, aki teljesítményével jelentős hatást gyakorolt a hazai filmművészetre, és munkáját a közmédiá televíziós csatornáján az elmúlt évben bemutatták. A díjat posztumusz *Vitézy Lászlónak* ítelték, fia, *Vitézy Péter* vette át.

A közönség *A nemzet aranyai* című filmet találta a legjobbnak. A film hősei azok a magyar vízilabda-legendák, akik 1997 és 2008 között mindenütt győzelmet arattak a világban. A dokumentumfilm bemutatja a világszerte csodált magyar vízilabdacsapat vezetőjét, sikereiben gazdag időszakának eddig kevésbé ismert hátterét a csapattagok és a nemzetközi ellenfelek szemszögéből.

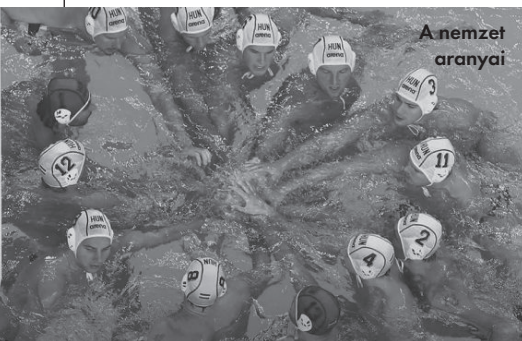
A legjobb egész estés dokumentumfilm kategória díját is megkapta *A nemzet aranyai* című munkájáért *Zákonyi S. Tamás*, és ő vehette át az idén először odaítélt legjobb producer díjat is. *Zákonyi S. Tamás* elmondta, hogy a vízilabda világa már gyerekként elvarázsolta, és rajongása a sportág iránt töretlen. Filmesként 2000-ben kezdett el foglalkozni a témával. Nagyon büszke a díjakra, különösképpen pedig a közönség elismerésére.

A díjazott Koltai Lajos

Káel Csaba a díjkiosztón köszönti a vendégeket

A nemzet aranyai

Bolond Istók: Liber Ágoston az ifjú Arany János szerepében

Semmelweis, filmjelenet

OSSKÁR-DÍJ 2024

Jó Pásztor katolikus óvoda

A zsűri a Vigadó-gálán, középen Oskó Judittal

Modern Műtár,
Balatonfüred

Sárospataki Művelődés Háza

Oktatási és Igazgatási Központ, Budajenő

Evangélikus
templom,
Piliscsaba

Harmadik alkalommal adták át az *Építészeti OSSKÁR-díjat* a Vigadóban május 27-én. A két Ybl-díjas építész, Oskó Judit és férje, Tokár György (1933–2019) kettőjük nevének összekapcsolásával alapították meg a díjat. A pályázati kiírás így rögzíti a mércét: „Olyan új építészeti alkotásokat, együtteseket keresünk, amelyek illeszkednek a település, a táj szelleméhez, rendezik, és nem zaklatják tovább meglévő természeti és épített környezetünket. Olyan, magas színvonalú műveket szeretnénk díjazni, amelyekben az arányosság, a harmónia, az elegancia dominál. A beküldött épületeket, együtteseket tágabb környezetükkel együtt értékeljük, hiszen a díj odaítélésének talán legfontosabb szempontja, hogy az új létesítmény szerves része legyen az adott település táji és épített környezetének.”

A pályázatra idén áprilisban harmincegy pályamű érkezett be, a díjazottakat hattagú, elismert építészekből álló bírálóbizottság választotta ki. A beadott pályamunkák magas építészeti színvonala miatt a bizottság a döntésnél nem kívánt egy kiemelt pályamunkát díjazni, hanem úgy döntött, hogy két épületet és tervezőjét díjazza a díj összegének megosztásával. Ezekon kívül két elismerő oklevelet és két különdíjat ítél

oda, Takáts Márton egy-egy eredeti *Budapest, homage à Piranesi* grafikájával kiegészítve.

A két OSSKÁR-díjas épület, illetve épületegyüttes: a budakalászi *Jó Pásztor Katolikus Óvoda*, Vizer Balázs, Bors András, Cseh András és Lasztóczy Péter építész munkája és a *Budajenői Oktatási és Igazgatási Központ* épületegyüttese, Kuli László építész munkája.

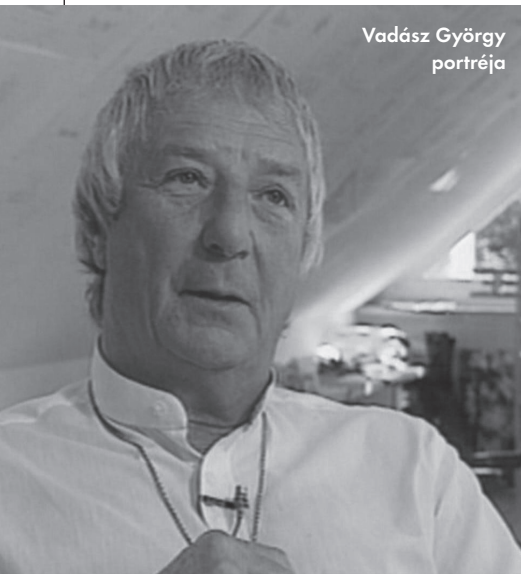
A két elismerő oklevelet a *Balatonfüredi Modern Műtár*: Lukács István, Vikár András, Gál Árpád, Bencsik Tamás és Székér Ádám építész munkája és a *piliscsabai evangélikus templom*, Krizsán András építész munkája érdemelte ki.

A két különdíjjal a Makovecz Imre által 1972-ben tervezett ikonikus épület, a *sárospataki Művelődés Háza* felújítását: Sáros László György, Pusztai Róbert és Páricsy Zoltán építész munkáját és a fővárosi, Andrassy úti *Drechsler-palota* műemléki felújítását, Bánáti Béla, Zajacz Judit, Lénárt Szabolcs, Baliga Kornél és Stocker György tervező munkáját jutalmazták.

A bírálóbizottság egyik tagja így jellemezte a díjazottakat: a józan ész építészei ők, akik házaikban is a hazát építik. ➡

„AZ ÉPÍTÉSZEZET A MINDEN”

Vadász György (1933–2024)

Vadász György
portréja

91 éves korában elhunyt Vadász György Kossuth-, Ybl-, Prima Primissima, Pro Urbe és Steindl-díjas építész, DLA egyetemi tanár, a nemzet művésze. Hosszú és tartalmas életében sokat és nagyot alkotott. Ahogy minden alkotó – és ebben az építészek sem kivételek –, műveiben saját létezésének titkát kereste. Ezt szívósan, szorgalmasan, szenvedélyesen, de a Mindenható előtt meghajolva tette.

1957-ben diplomázott a Budapesti Műszaki Egyetemen, ahonnan először a Buvátiba (Budapesti Városépítési Tervező Vállalat), majd az Ipartervbe került. Itt készítette első lakóháztervét Tokár Györggyel, akivel később is többször dolgozott együtt. 1958 és 1961 között végezte a MÉSZ (Magyar Építőművész Szövetség) Mesteriskoláját, ahol szakmailag és emberileg meghatározó mestere Szendrői Jenő volt. 1964-től 1985-ig ismét a Buvátiban dolgozott, ahol számos épülete megvalósult. Korai tervei között szerepel a Budakeszi úti diplomata-lakóház, a Jókai téri MEDOSZ-székház, a Mohácsi Nemzeti Emlékhely sírkertje. Élete legnagyobb munkájának tartotta a zalaegerszegi városközpontot, amely több ütemben, 1976–1991 között épült meg. A házak mozgalmas megformálását a környező táj ihlette. A korábban arctalan városközpontban az eltérő funkcióból is következően kissé heterogén, de jellegzetes építészeti világ született, ami letagadhatatlanul magán hordozza a nyolcvanas évek jegyeit. Az ott

lakók mindenesetre nagyon megszerették – egy építész számára pedig nem lehet ennél nagyobb elismerés. A 80-as években Baja és Pásztó főépítésze is volt. Az 1981-ben Széll Andrással közösen tervezett gellérthegyi víztároló szoborszerű építménye a magyar építészet-történet kikerülhetetlen műve lett. 1990-ben megalapította a Vadász Építész Stúdiót, amit 2000-ig vezetett. Az irodában dolgozó fiatalokkal, többek között két fiával (Györggyel és Bencével), Miltényi Miklóssal, Váncza Lászlóval, Fernezelyi Gergellyel és Basa Péterrel számos fontos épületet tervezett: lakóházakat Zalaegerszegen, Baján, Pásztón, Újpesten, Vácott, Székesfehérváron, Szadán, Telkiben, Szentendrén, Szolnokon, ravatalozót Vácott, irodaházat az Orbánhegyi úton, római katolikus templomot Balassagyarmaton, kápolnát Sényen, emlékhelyet Muhin, művelődési házat Újlipótvárosban és a hannoveri világkiállítás magyar pavilonját, ami komoly nemzetközi sikert aratott.

Eredetileg zenészeknek készült, de aztán apja, Vadász Mihály nyomdokaiba lépett. Vadász Mihály Hüttl Dezső és Bauer Emil tanítványaként a 30-as évek jelentős magyar építésze volt, Preisich Gáborral közösen számos modern épületet épített. Szüleire mindig hálásan emlékezett: az élet örömét, szeretetét, tiszteletét, mindent, amit fontosnak tartott, tőlük kapta – mondja. Vadász Györgyre nagy hatással voltak apja rajzai, ahogy látta a vonalokból életre kelni a háromdimenziós épületet. Az építészmérnökök racionális emberek, hiszen szigorú műszaki fegyelem nélkül nincs épület, de kettős énjük másik felét valami megmagyarázhatatlan erő mozgatja. A rajz az építészeti gondolkodás igazi közege, amit a kéz sokszor öntudatlanul, akaratlanul vet a papírra, ami a

varázslat révén térbeli életre kel. Minden jó építész sokat és könnyen rajzol, rajz nélkül nincs építészeti gondolat. Vadász György is sokat rajzolt, a vonalat tartotta a legnagyobb csodának. De nemcsak rajzolt, hanem zenélt, festett, verseket írt, és épületszobrokat is alkotott. Mintha egész életében a béklyóitól akarna megszabadulni, a skatulyákból kitörni. A zene, a költészet, a képzőművészet és tulajdonképpen az építészet is azonos gyökerű, mert mindegyik független a nyelv agresszív lineáris logikájától, és a szabadság felé visz. Vadász György igazi szabad szellem volt, aki élete végéig nem engedte magát gúzsba kötni, egyetlen diszciplína uralmát elviselni, stílusdiktátumnak behódolni. Fia, Vadász Bence is így emlékezik rá: „Apám tagadhatatlanul reneszánsz ember. Nagy szívvel, csapongó fantáziával, besorolhatatlan, mindig változó építészettel, nagy, romantikus gesztusokkal és korlátokat nem ismerő emberi és szakmai virtussal.” (*Úton a Modernről a Minimalizmus felé*, DLA értekezés, 2016) Magát „vidám öreg bohócnak” nevezve mindent viccre vett, miközben nagyon is komolyan gondolt. Létezésünk abszurd voltát talán nem is lehet másképp elviselni.

Korunk egyik meghatározó jellemzője a metafizika hiánya. Az ember egyre többet és hatékonyabban épít, hála a modern technológiáknak, de ez a sok nagyravágó épület nem más, mint látszat, amiből hiányzik a logosz. Az igazi építészet az, ami mögött fölsejlik a gondolat, a világtörvény, a harmónia, ami a láthatót megtölti. Az építészeti tér lényege a transzcendencia, ami túlmutat önmagán. Egyik vele készített interjúban azt mondta: „az építészet a Minden”. De ezt a Mindent csak keveseknek és ritkán sikerül megérintenie. Vadász György közérjük tartozik.

Mohácsi Történelmi Emlékpark, részlet

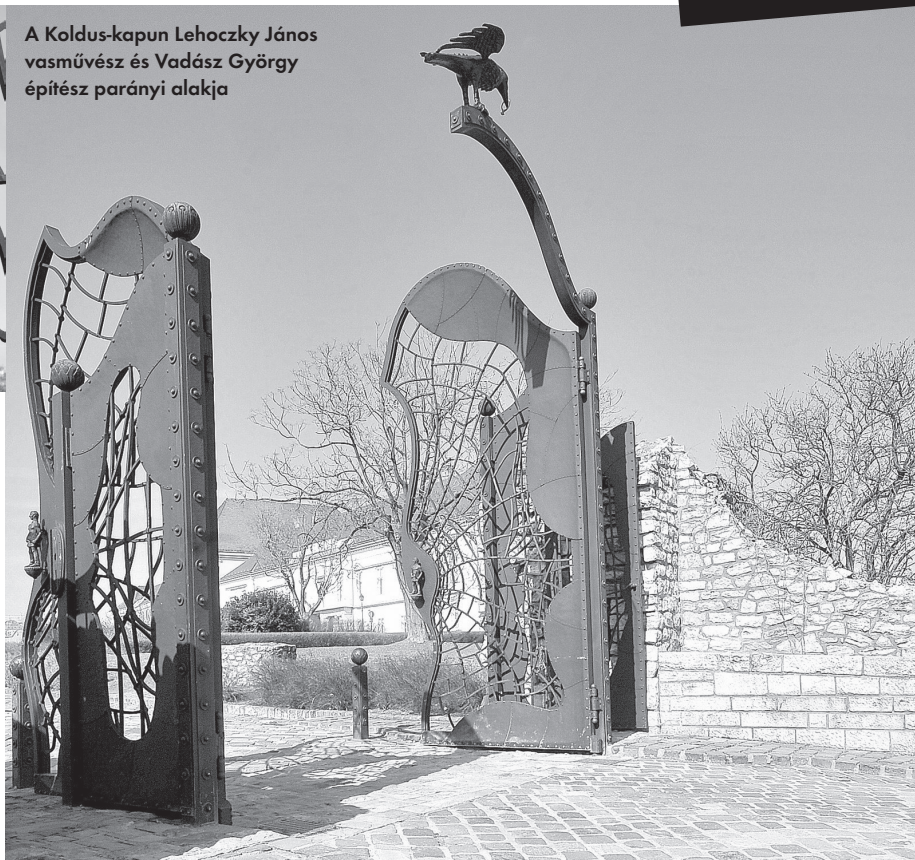

Mohácson a koronára emlékeztető átriumos épület

A Koldus-kapun Lehoczky János
vasművész és Vadász György
építész parányi alakja

Sok jó épülete között van néhány, amin nem fog az idő. A gellérthegyi víztároló, a muhi csata emlékműve vagy a hannoveri expó magyar pavilonja autonóm műalkotások, inkább szobrok, mint épületek. A gellérthegyi víztároló beton támfalai az elmúlt négy évtizedben teljesen szervesültek a hegygel, ami a mesterséges építmények természettel való harmóniájának példaképe. Saját családjának tervezett szentendrei lakóháza a környezetével és önmagával összhangban élő ember otthona. Az egyszerű alaprajzú, téglalap tömegű ház modern előképekre támaszkodik, akár Mies van der Rohe Farnsworth-háza is eszünkbe juthat róla. A lábakon álló, szinte lebegő ház azonban nem elkülönül a természettől, mint Mies doboza, hanem vele együtt lélegzik, faszervezete révén mintha belőle született volna, szerényen simul a domboldalra. A hannoveri világkiállításra épült faszervezetű építmény mintha az ég felé nyíló óriási tenyér lenne, az alkotói szerint hajó, ami a magyarság európai jelenlétére szerette volna felhívni a figyelmet. A 2002-ben épült sényei Kemence kápolnával talán a legtávolabbi jutott, ahogy ő megfogalmazta, „a közelítés és megérkezés misztériumának állomásához”. A Zalában épített ökumenikus magánkápolna egyetlen tér, 6 méter átmérőjű, 11 méter magas, aranymetszés arányú kerek épület. Formai előképe lehet egy kucsma, szalmakazal, suba, búbos kemence vagy egy bácskai tanyán ötven éve még álló vályog tyúktól – mindenképpen egy kollektív ősforma. Ez a kápolna spekulációtól mentesen áll a dombtetőn, a tetején lévő opeionon és az oldalán épített színes üveg keresztben engedi át az éltető napsugarakat a belsőbe. Plasztikus, fehérre festett, kőből kirakott felülete, amit körbeölel és beragyog a fény, az emberi testben lakozó lélek metaforája. Ahogy Torma Tamás építész-kritikus nagyon találóan rámutatott, ez a kápolna nem modern, nem organikus, nem poszt, és nem is népies. Egyszerűen csak ott van.

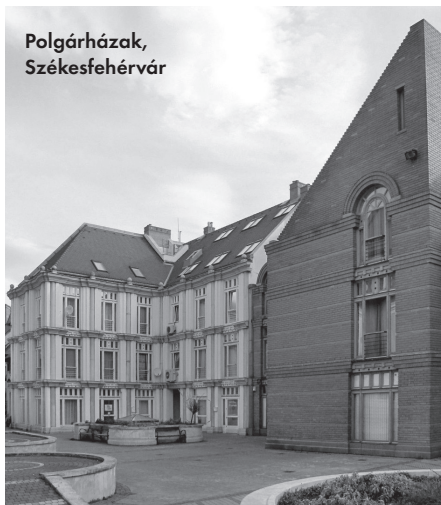
Ha az építészet ősi feladata az, hogy az életet elviselhetőbbé, könnyebbé, boldogabbá tegye az ember számára, akkor elmondhatjuk, hogy Vadász György teljesítette ezt a feladatot. Létkeresésének bizonyítéka az a gazdag, heterogén, néhol ellentmondásos, mégis lenyűgöző életmű, amit hátrahagyott.

✦ Lévai-Kanyó Judit

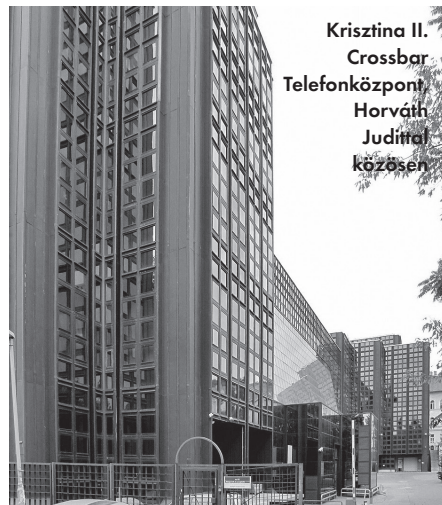
Radnóti Miklós Művelődési Központ, Budapest

Polgárházak,
Székesfehérvár

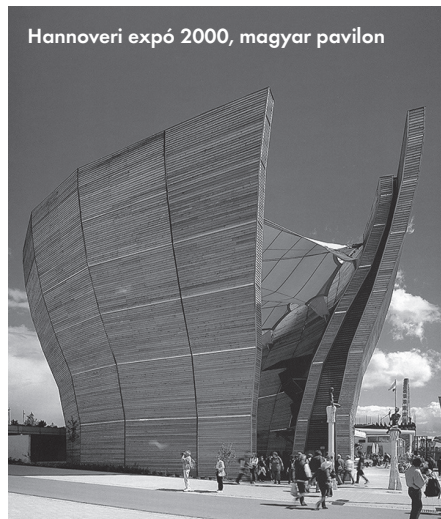
Krisztina II.
Crossbar
Telefonközpont
Horváth
Judittal
közösén

Ökumenikus kápolna, Sénye

Hannoveri expó 2000, magyar pavilon

Koldus-kapu,
Kó Pállal közösen

Vadász György saját tervezésű háza

OSSKÓ JUDIT

„A SZÍV ÉPÍTÉSZE”

Televíziós beszélgetés Vadász Györggyel

Vadász György Ybl-díjas építész, címzetes egyetemi tanár termékeny és kiváló építész. Nevét sajnos elsősorban a szakma ismeri, holott vonzó városközpontjait, lakó- és irodaházait szerte az országban tízezrek látják, csodálják vagy használják. De nálunk az építészek nevét nemigen ismerik. Most a Vallomások című, építészeket bemutató kötetből Kúnos László lírai sorait idézem vele kapcsolatban: „Ha az utókor zord ítélőszéke elé egyszer majd megidézik korunk művészetét és a művészetek között a század második felének magyar építészetét, ráolvassák bűneit, hogy nem jól sáfárkodott a rábízott természet szépségével és az épített világ gazdag örökségével. Hogy erőszakot tett a hagyományokon, hűtlen lett a nemes anyagokhoz, megalázkodott, bohócruhát öltött. Feladta méltóságát és azonosságát múltjával és jelenével. És akkor korunk lehajtja majd fejét és azt mondja, igaz, de voltak kivételek. És a kivételek között egyszer majd Vadász György házaira mutat. Volt azért itt valaki – fogja mondani –, aki nem tagadta meg szülei és nagyszülei világának időszerűtlen, de korszerű örökségét. Aki új épületeivel nem dülta szét a természetes és az épített környezet harmóniáját. Aki tudott és mert a színek, a derű, a játékosság építészeti nyelvében beszélni egy olyan korban, amelyik nem tűrte a színeket és a derűt. Tudott és mert klasszikusan egyszerű és dísztelen formákat létrehozni akkor, amikor az építészetben a talmi díszítettség lett kelendő. Tudta az embert szolgálni akkor, amikor az ember a hatalom, vagy az eszme, vagy a pénz szolgája volt”.

Oskó Judit
szerkesztő-
műsorvezető

nem is akar összegezni. Van pár száz háza, amelyek közül tíz-húsz számára is fontos és szép. Ám ez a világ építészetében egy porszem, parányi a tenger vizében. Nem összegezés ez, csak, azt hiszem, hogy öröm...

Zalaegerszeg, Városközpont I–III. ütem (1976–1991)

– A zalaegerszegi városközpontom meghatározó dolog volt számomra, mert fantasztikus feladat volt. Persze Magyarországra – országunkra, országomra – jellemző, hogy ez a városközpont, amely egy jobban szituált országban négy-öt év alatt fölépülhetett volna, huszonkét évig épült, ami már egy életmű. Az ember elkezdte még majdnem fekete, sötétbarna hajjal, és befejezi hófehéren. Nekem óriási dolog volt, mert hatalmas területen épült, és a környezete – nem is az épített környezete, hanem a zalaegerszegi táj –, a göcseji házak, a tarajos hegytetők, amelyeknek a gerincén húzódtak végig a kis, apró házak a szépséges templomtornyakkal... Süllyedő és emelkedő táj. Inspiratív volt akkor számomra – ma is az –, boldog voltam, hogy megpróbálkozhatok építészeszközökkel valahogy a nyomukba szegődni. És végül is a város megszerette az akkor „csipkeházaknak” elkeresztelt épületeit, és a városközpontot, amelynek nem volt arca – a város központja szlömös, furcsa képződmény volt –, végül is ez a tájat idéző építészet határozta meg.

– *Mennyire változott az időben a különböző ütemek építésze? A kezdeti első ütemhez képest a legutolsó?*

– Az üzletek, a bank, az étterem másfajta világot igényelt, mint a háttérben emelkedő, süllyedő, előre- és hátralépő lakóépületek tömeg- és érzelmi játéka. Eleve nem lehetett azonos a hátsóval, még ha akartam volna is, hiszen a funkciója más volt. Az lakás, ezek üzletek és bank. Nem akartam én divatos lenni, de váltani kellett, talán korszerűbbre, más hangra.

– *Olvastam, hogy éppen ennek az utolsó ütemnek a láttán egyik tanítványa, munkatársa kérdezte: „Gyuri, nem is tudtam, hogy te a vasorrú bábának is tervezel!”*

– Telibe találó kérdés volt ez, mert én nagyon szeretek rajzolni. Szeretek vidám és számomra izgalmas, meseillusztrációszerű rajzokat csinálni, és nagyon kell vigyáznom, hogy a házaim mégse legyenek meseillusztrációk, mert az építészet feladata azért kicsit más. De mindig benne sejlik – hol fegyelmeltebben, hol kevésbé fegyelmeltebben – az, amit a fiatal barátom mondott. És én boldogságot éreztem, hogy tényleg olyan volt az egész,

(Elhangzott Oskó Judit szerkesztő-műsorvezető *Unokáink is látni fogják* című televíziós műsorában, 1997. október 11-én.)

– *Amikor egy építész négy évtizedes építészeti tevékenységét könyvben összefoglalják, az ember óhatatlanul valamifajta összegzésre kényszerül.*

– Nem érzem összegzésnek, mert ez folyamatos dolog. Az ember közben meghalhat, és akkor folytatják, amit elkezdett. Ha éppen olyan szerencsés, hogy a gyerekei közül kettő – mint nekem –, két férfiember folytatja, plusz a tanítványaim, meg a világ. Meg a magyar, meg az amerikai, meg a japán, meg a kínai... Van tehát egy gyönyörűség kontinuitás. Egy állandó folytatás, amire, ha ráébred az ember, akkor már

mintha már csak a táltos paripák és a manók hiányoznának. Végül megszületett egy derűs építészet, ami itt-ott magában hordja a vasorrú bába nemes jeleit, de azért talán örömteli építészetet közöl.

Pásztó, Városközpont (1991–1994)

– Itt egy köszönő házat szerettem volna, olyat, aki tud köszönni, és tudja fogadni a köszöntést. Fölfigyeltet magán olyan kis érzelmi jelekre, mint ami a női arcon egy csillogó tekintet, mosolygás. Jó érzést sugároz ez a házsor is. Nagy meglepetés ért, amikor öt-hat évvel ezelőtt, az első ütem fölépültek kimentünk a Mesteriskolával, ahol tanítók, és a társaság 25 és 32 év közötti fiatalokból, még hozzá kemény kritikájú és nem udvarias kritikusokból áll. És a legnagyobb meglepetésemre igen nagy tetszést keltett az a világ. Azt hittem, hogy ők ezt túl érzelemdúsnak vagy talán már díszítettnek fogják érezni, de szerencsére nem ez történt. Valami más kapta el őket, amit nem is reméltem.

Budapest, Beregszászi úti lakóházak (1996)

– És hogyan jutott el ezektől a mesészerű, érdelemgazdag épületektől, városközpontoktól a Bauhaust idéző letisztult világig?

– Először is nem egyedül csinálom a dolgaimat. Nem is lehet, ez ma lehetetlenség. De azt hiszem, hogy azelőtt kellett hozzá nemes társak. És e nemes társakkal engem megajándékozott a sors vagy a Jóisten, mert sikerült őket úgy kiválogatni, hogy nagyon jól érezzük magunkat egymással. Ennek eredményeképpen született meg a Beregszászi úti lakóházegyüttes a volt Osztapenko-szobortól kétszáz méterre. Érdekes visszatérés, szellemi visszatérés, amelyben az 1927-es weimari Bauhaus fogalomköre, gondolatvilága, formavilága, idézése történt meg. Ebben két olyan kiváló társam volt, mint Vánca László és Tétényi Miklós. Azt hiszem, nemigen látható még hasonló ház az országban, mert ez a fölfogás a kristálytisztaságával eléggé egyedi módon néz vissza a hetven évvel ezelőtre.

Székesfehérvár, Kossuth Lajos u. 9–11. (1994)

– A Kossuth Lajos utca Székesfehérváron olyan, magasan kvalifikált műemlék épületekkel szépségesen szegélyezett utca, ahol volt két foghíj. Ez pedig olyan erőfeszítésre kényszerített bennünket, ami hihetetlen módon inspirálta a fantáziánkat is, a vágyainkat is. Az előző két barátommal dolgozva együtt az egyik ház – a vörös téglás ház – a két fiatalé inkább, a fehér, Palladio-főhajású ház inkább az enyém. Végül rendkívül érdekes együttes lett belőle, a város, a polgárság élvezzi. Gyönyörű a belső udvara. Boldog vagyok, hogy olyan épületpáros született, ami nem is tudom, hogy 1993-ban hogyan születhetett meg Magyarországon. Ezt megint kegyelemnek érzem.

Budapest, az építész háza (1996)

– Sokakat meglepett, hogy Vadász György saját háza ilyen: egyszerű, dísztelen, jól szervezett. Hogy lett ez a ház ilyen, amilyen?

– Az biztos, hogy nem könnyű magamnak – de bármelyik építésznek sem – saját házat tervezni. Mert vagy mindent bele akar sűríteni, ami megint veszélyes dolog, vagy túl egyszerűen akarja megcsinálni. Nekem ebben volt két-három olyan fontos hang, ami kísért már évtizedek óta, a gyerekkorom óta: a lebegtetés, valóban a cölöpre állítás. Akkor is, hogyha ennek nincs racionális magyarázata. Mert ingoványon, a vízparton az ember automatikusan cölöpre állítja a maga kiemelendő dolgait, de itt azt szerettem volna, hogyha alá lehet menni, ha nem tapad a földhöz. Élvezet volt egy olyan házat csinálni, amelynek nagy üvegfelülete, nagy terasza, nagy kiülő eresze van, és ezenfelül még lebeg is. Az alaprajza elég egyszerű, a közepre orientált szimmetriával az orr vonalában kettéválik a ház, funkciója szerint egyik fele a nőé, a másik a férfié. És van egy központi fórum, amelynek a koronája a kályha, a cserépkályha, ami a nappali szoba díszé, összekapcsolva az étkezőkönyhával, nappalival egy fölülről megvilágított enteriőrben – ami örömet okoz és szép.

– Az építészeti tevékenysége szorosan és nagyon régóta összekapcsolódik a képzőművészettel és a képzőművészekkel.

– Igen, ahogy mondja. Nagyon szeretem az építészeket, és nagyon szeretem az építészetet, büszke vagyok arra, hogy építész lehettem. Nagyapám építész volt, Pogány Móricnál dolgozott. Keveset, mert utána az újságírás jobban érdekelt. Apám építész volt, és Preisich Gáborral igen komoly évtizedet tudnak a Bauhaus magyarországi megteremtésében. Én már a

harmadik generációba tartozom, és, hál' istennek, a családomból, a négy gyerekemből – két fiú és két lány van – a két férfi, az idősebbik, Vadász György fiam statikus, Vadász Bence pedig szintén építész. Örülök, hogy velük is együtt dolgozhatok, de az igazán döntő dolog az elmúlt húsz-harminc évben a szobrászokkal való nagyon fontos és jó barátságom volt. Kiss Sándor, Kő Pál, Lessenyei Márta, Farkas Ádám... Az én belső világom inkább az ő világukat kereste, és találta meg bennük azt, amit ajándéknak érzek. Olyan dolgokat tudnak sugni belülről, minthogyha gyerek lennék, és a mesét hallgatnám anyámtól vagy apámtól. És klassz férfiak, remek emberek, lenyűgöző egyéniségek. A régebbi időszakban a képzőművészeti lektorátus – a Képzőművészeti Alap – rengeteg munkát adott szobrásznak és építésznek egyaránt. Fölkértek építészeket, fölkértek szobrászokat, esetleg párosan, esetleg az egyik választása alapján olyan közös munkára, ami például, hál' istennek, Mohácshoz juttatott bennünket. Kő Pál, Kiss Sándor, ifjabb Szabó István, Király József barátom, Illés Gyula, Pölöskei Sándor, Bencsik István – velük tudtam együtt dolgozni olyan, élményt jelentő munkában, amelyben addig soha nem volt részem... A muhi csata emlékére emelt emlékművel első díjat nyertünk Kiss Sándor szobrászművész barátommal. Kiformálódott az a döbbenetes domb, ami negyven méter átmérőjű, nyolc-kilenc méter magas, és egy nagy spirális sétatút – a golgotaút – vezet föl stációkkal, rogyadozó és emelkedő, bukdacsoló keresztelkel arra a főső pontra, ahonnan egy kráter nyílik előttünk. A domb belseje, mint egy kitépett szív, jelzi az ország akkori iszonyatát. Megdöbbenő a nagy, sivár és sík mezőben ez a furcsa domb. Amikor a társaimmal ott voltam – pedig meleg volt –, rázott a hideg, borsókázott az ember lelke is, meg a teste is attól, amit ez a közös mű végül okozott bennünk.

– Különleges megbízás volt számunkra Bence fiammal, Kő Pál meg Lehoczky János vasművész barátaimmal a vári kapu, a Szent György tér különleges pókhálója. Egyszer az elmúltat – egy pókhálós emléket, a volt Koldus-kaput – idézi, másrészt pedig a város térképét rajzolja meg tetején avval a kicsit szomorú és mélabús hollóval, amelyik – kedves kis öngúnnyal kialakított – ellenpontja lett a diadalmas Turulnak, amely a Hauszmann-féle másik kapu fölött uralkodik a város fölött. Kő Pál csinálta a hollót – azt hiszem, nem repül el onnan egy ideig –, és ő csinálta a két fogódzót, egyikén a vasművész Lehoczky János, aki megalkotta a döbbenetes kaput a maga mesteri tudásával, a másikon pedig az építész. Fel lehet ismerni mind a két alkotó alakját és egyéniségét a parányi fogódzókön. Nagy örömeinkre szolgált ez a munka is, valamit megint visszaidézett abból, amit az előbb mondtam, hogy ilyen csak egy szobrásznak jut eszébe.

– Egyenes megbízást kaptunk Kiss Sándorral, hogy Somló hegyre Szent István emlékére olyan emlékművet vagy jelet – óriás jelet – emeljünk, amely egy 16,5 méter magas keresztből és előtte egy 3,5-4 méter magas, kőből és bronzból kialakított Szent István-szoborból áll. Az egyre inkább ujjakká vonaladó, alul tömör, fölfele térbeli vonalakká szakadó keresztet a 8-as útról nyolcvan kilométerről lehet majd látni a Somló hegyi plató végén. A platóról pedig a 4 méter magas, közélről megismerhető, gyönyörűséges szobrot. Boldogság, ha az ember kiváló társakkal olyasmit csinálhat, ami az ég alatt, a tájban – Kondor Bélát idézve – „jelet hagy”.

– A gellérthegyi víztároló – szinte teljesen benőve borostyánnal, repkénynyel – olyan, mintha a hegy természetes folytatása volna, pontosabban az ember nem is gondol arra, hogy mögötte építmény, hatalmas építmény van.

– Százhuszezer köbméteres két tüdő van az óriási mellkas alatt, ami hogyha kiömlene – mondjuk, egy nagyon erős vasorrú bába megnyomná –, lemosná a hídig szinte a fél hegyet. 1981 körül, tehát majdnem húsz éve, nemzetközi tervpályázaton első díjat nyertünk. Kiváló társam volt Baraczka Katalin, aki a kertészetét, a park építését, az egésznek a tájba illesztését művelte velem együtt. Kiváló társam volt Széll András egy olyan munkában, ami iszonyatosan nehéz volt számunkra, mert mindennek a negatívját kellett megrajzolni. Ez olyan volt, mint amikor a gyerekek játszanak a vizes homokban a sablonokkal, hogy az úgy jöjjön ki végül, hogy domború legyen ott, ahol neki homorúnak kell lennie. Egy idős betonozómester volt ott a mi segítségünkre, aki úgy

Zalaegerszegi lakótelep

Csipkeházak Zalaegerszegen

A gellérthegy víztároló

A Mohácsi Történelmi Emlékpark, részlet

látta az egésznek a fordítottját, hogy csak az ő segítségével tudtuk – minimális hibával – ezt a furcsa, metszett földvárat megcsinálni. Végül nagyon szép lett az egész, és most valahogy úgy érzem, ahogy mondta, Judit, hogy befogadta a hegy. A hegy magáénak érzi. A hegy átöleli, növényvel, virággal övezi, tulajdonképpen megkoszorúzza. Mint ahogy megkoszorúzta Lessenyey Márta a legtetjén lévő kilátókővel, a budai hídfőjével, a királlyal, és a pesti hídfőjével, a királylánnyal, és azzal a folyammal, ami, ha lenézünk, ott van alattunk.

Budapest, Orbánhegyi úti irodaház (1996)

– Három-négy évvel ezelőtt fejeződött be az Ádám Ildikó társammal tervezett Orbánhegyi út 49., egy nagyon érdekes és egyszerű irodaház. A nehézsége az volt, hogy irodaházat kellett produkálni egy olyan környezetben, ahol családi házak, jobb nivójú úri családi házak sorakoznak. Sikerült olyan épületet csinálnunk, amellyel megkaptuk a Pro Architectura díjat, és az épület a maga fegyelmességével, az áttolt szimmetriájával szellemi és formabéli tisztulást érzékeltet és sugároz.

Újpest, üzletház-lakóház (1996)

– Basa Péterrel, fiatal építésztanítvánnyal közös munkánk az Árpád út 56. saroképület, és eléggé meghatározó azon a területen a vörös klinkertéglájával, terrakottaszínével, a belső kivájságával. A sziklának és a lépcsőnek, a technikának és az ősiségnek valami olyan belső megnyilvánulásával, ami szokatlan egy átriumháznál. A külső többszólamú, mégis fegyelmezett hangjával örömteli dolog. Az év Építőipari Nívódíjat kaptuk meg, nagy örömeinkre, és egymás vállát veregetve jöttünk ki az ünnepségről. Neki egyszerűbb volt, mert ő a magasabb.

Vác, Hattyú utcai lakóházak (1997)

– Vác is gyönyörűség. Takács Tamás építész barátommal csináltuk azt a nagyon izgalmas, szép épülecsoportot. U alakú építészeti tömb negyven-egynéhány lakással, változatos alaprajzú és nagyságrendű lakásaival, nagy, árnyékos és árnyéktalan felületeivel, fölfele szűkülő ritmusú nyílásaival. A nappalikban íves kialakítású, szinte szentélyszerű enteriőrökkel, ami kívül finoman, puhán fordul körbe, érzékeltetve a súrolt fényt, a vetett fényt, az önárnyéknak minden gyönyörűség leheletét, amely, éppen a fehérségével, föl is fokozza azt.

– Mit szeretne még megépíteni, megtervezni?

– Nincs kis feladat, és nincs nagy feladat. Szeretném azt csinálni, ami a dolgom. Ha kapok egy megbízást, abba előbb-utóbb beleszeretek, és minden igyekezettel fáradozom azokkal a társaimmal, akiket magam mellé vehetek.

– A magyar építészek társadalmában hol helyezi el magát? Egyáltalán, méri-e magát a többiekhez, vagy megy a saját útján?

– Hogyha építészskörben érezhető vagyok, akkor ez nekem már elég. Nem érdekelnek a stílusok. Nem annyira az a fontos, hogy mit okoz bennem, hanem az én munkálkodásom mit okoz másban. Ha elragadtatást, akkor nem éltem hiába. Ha nem, akkor pechem volt, nem sikerült úgy a működésem. Nekem nagy öröm, hogy építészmérnök lehetek. Nincs bennem irigység a másik nagy nevű, nagy hírnévű építésszel szemben, aki jobb, vagy nem jobb, nem is érdekel. Örülök, hogyha látom az épületeit. A féltékenység lassan elmúlt belőlem. Büszke vagyok arra, hogy klassz tanítványaim vannak. A fiaimon keresztül a huszonéves, igen nagy képességű fiatal generációval össze tudunk dolgozni, és hinni a jót, amit tennünk kell. És ha befejeződött, akkor elvégeztem a dolgomat. Örömmre szolgált. Nem nagyon érdekel, hogy mi lesz a halálom után az épületeimmel, mert – ahogy kezdtük a beszélgetést – ez egy folyamat. Ennek a folyamatnak része lenni eleve boldogság.

A műsört a Vadász Györgyöt bemutató könyv előszavának részletével kezdtem, következzen most az idézet vége Kúnos Lászlótól: „Íme az ember. A szív építész. Mert a szív az, aminek fogalomkörében mindaz együtt van és egyesül, amit róla és műveiről elmondhatunk. A kiszámíthatóság és a spontaneitás. A fegyelem és a játékoság. Az erő és a lágyág. A komolyság és a humor. A szigorúság és a szeretet.”

DIPLOMAMUNKÁK KIÁLLÍTÁSA A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYETEMEN

Best of Diploma

Enteriőrök
a tárlatról

Kiállításal zárta az idei tanévet is – *Best of Diploma* címen – a Magyar Képzőművészeti Egyetem a fővárosban, az Andrássy úti épületében. A már hagyományosnak számító, augusztus 31-éig látogatható kiállításon az ez évi diplomaművek legjavát láthatja a nagyközönség, legyen szó a vizuális művészet különféle ágairól: festészetéről, grafikáról, szobrászatról, intermédiáról vagy látványtervezésről. A Best of Diploma kiállítás a végzős hallgatók egyetemi éveinek csúcspontja, a közönség és a szakma itt veheti szemügyre a különböző szakokon végzett diplomázók alkotásait, továbbá első lépés lehet a galériák világa és a nemzetközi bemutatkozás felé.

A hallgatók diplomamunkáit az egyetem oktatóiból és külső szakértőkből álló zsűri értékeli. A kiállítás célja, hogy a védésekre meghívott szakmai zsűritagok által a legjobbnak ítélt munkákon keresztül mutassa be az egyetemen folyó művészsképzés eredményeit. Az idén százhetvenhét diplomázó munkájából közel húsz alkotás került a legizgalmasabbak közé.

Erős István, az MKE rektora az idei diplomamunkákról a július 10-i kiállításmegnyitón elmondta: „A 2024-ben diplomázó művészhallgatóink mindennapi életében összesűrűsödnek azok az érzések és kihívások, amelyeket a Z generáció tudhat magáénak: olyan globális problémákkal szembesülnek, mint a klíma-

válság, a háború fenyegető közelsége, a gyors és kiszámíthatatlan technológiai változások, illetve az az olykor szorongató alapélmény, hogy mindenki látja a másik tevékenységét, megosztja életének legapróbb eseményeit. Ugyanakkor ez az *Igaz Generáció*, amelyik mély hittel és idealizmussal fordul egy jobb és kevésbé fenyegető világ felé, és talán egyik eszköze ennek a művészet, amely ezeket a belső megéléseket transzformálja át valami szebbé, valami értékessé.”

Az idei kiállítás egyik újdonsága, hogy első ízben jelentek meg rajta a két éve alapított vizuális művészet szak végzőseinek alkotásai. A Vizuális Művészet Tanszék azért jött létre, hogy interdiszciplináris alternatívát nyújtson azon tehetséges hallgatók számára, akik még nem kötelezték el magukat egyetlen műfaj mellett sem.

Idén először nyári programsorozat is kíséri a *Best of Diploma* kiállítást. Koncertek, színházi est, szubjektív tárlatvezetés és gyerekeknek szóló múzeumpedagógiai foglalkozás várta és várja az érdeklődőket. A kísérőprogramokról további részletek az MKE honlapján és Facebook-oldalán találhatóak. A tárlat helyszíne az évszázados kiállítási hagyományokra visszatekintő Barcsay Terem és Aula az Andrássy úti főépületben, valamint az Epreskert Parthenonfríz kiállítótere a VI. kerületi Kmety György utcában.

🔗 (Az MKE tudósítása alapján: W. I.)

Sved Angelina
tervezőgrafikus:
Hófehérke,
művészkönyv

MKE
Best of
Diploma

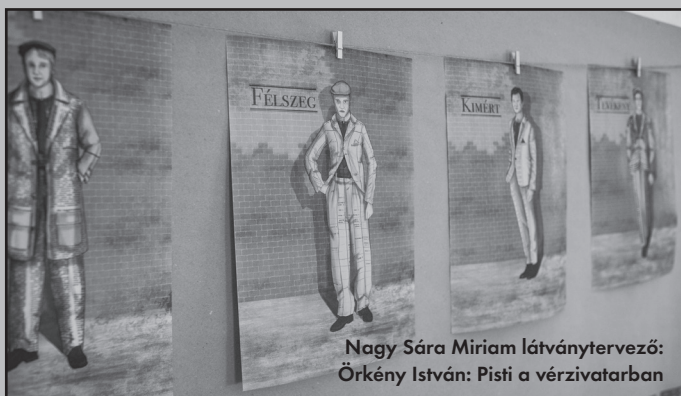
Glauer Lisa Árnika
szobrász:
Lélekmozdulat

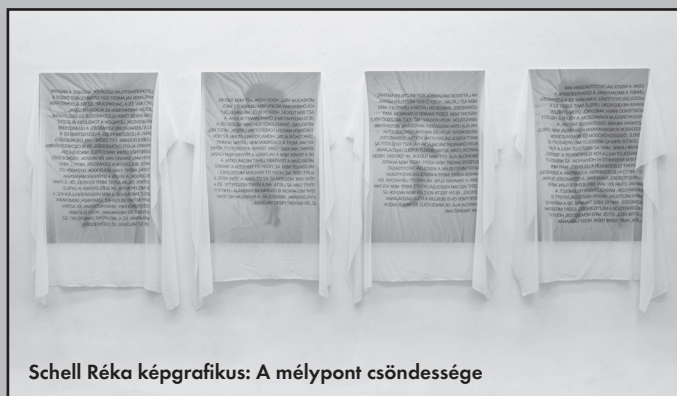
Fébert Zsófia festő: Az ősz allegóriája

Majer Viktória Katalin képzőművész:
Megelevenedett emlékek

Nagy Sára Miriam látványtervező:
Örkény István: Pisti a vérzivatarban

Schell Réka képgrafikus: A mélypont csöndessége

LYUKASÓRA OLVASÓI LAP
XXXIII. évfolyam, 5. szám, 2024/5.

A szerkesztőbizottság tagjai:
**Alföldy Jenő, Ágh István,
Bertalan Tivadar, Czigány György,
Dobai Péter, Iancu Laura,
Próhle Gergely, Raffay Dávid,
Rózsássy Barbara,
Rozsondai Marianne,
Szakonyi Károly, Szikora János**

Főszerkesztő: **Sághy Ildikó**
Főmunkatárs: **Szakonyi Károly**
Művészeti vezető: **Réti Attila**
Olvasószerkesztő: **Bognár Antal**
Rovatvezetők: **Weltler Ildikó,
Simon Erika**

Szerkesztőségi postacím:
1052 Budapest, Városház u. 7.
Telefon: 30/131-0245; 30/121-5280
E-mail: iroegy@gmail.com

Kiadja: Magyar Írók Egyesülete
Elnök, kiadóigazgató:
Szakonyi Károly

Nyomdai kivitelezés:
VIRTUÓZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.
1037 Budapest, Bécsi út 267.
Felelős vezető: **Tolonics Gergely**

Terjeszti: Magyar Posta Zrt.
Hírlap Üzletága és regionális társaságai.
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailben a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, 06-1-767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu.
Előfizetési díj: fél évre 1800 Ft, egész évre 3600 Ft.
Egy példány ára: 650 Ft.
Megjelenik: kéthavonta.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

LEXIKON

**HIC ET NUNC - ITT ÉS MOST
PRO FUTURO - A JÖVŐÉRT
ESCA DEORUM - ISTENEK ELEDELE
PRO BONO PUBLICO - A KÖZJÓÉRT
VESTIBULUM - ELŐCSARNOK, BEJÁRAT**

TARTALOM

Mátyás király Corvina könyvtára **B/2**

Szakonyi Károly: Vojna i mir **1**

A HÓNAP KÖLTŐJE BENKŐ ATTILA

Benkő Attila: Kis előszó, Duna, Látogatás,

Nyarak, Csütörtök, péntek, Csontváry-freskó,

Régen és most, Megálló, Állva alvó utas,

Gellért tér, 1956, Infarktusz, Felszabadulás

útja, Nincs levél **2-3**

Alföldy Jenő: Benkő Attila,

Régi és új versek 1972-2022 **4-6**

André Kertész 130 **6-7**

Balassa Sándor-díj 2024 **8-9**

Mátyás király Corvina könyvtára, Újabb 28

corvina hazatalált **10-13**

Borbély László: Dobai Péter

80. születésnapjára **14-17**

Megelevenített történelmünk **18-19**

Borbély László:

Az elveszett nemzedék **20-22**

A 35. Budapesti Bach-héten **23**

XXXIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem

és Diáktábor **24-29**

A woke-kal dacoló hírlanc **29**

Czigány György: Tizedek 30

Király Farkas: kéz a kézben, halál **31**

Pályatársak voltunk,

Alföldy Jenő kötetéről **31**

Móricz Zsigmond-szobor-avató

Kápolnásnyéken **32**

Nagy János: „Keleti vér, nyugati élet”
32-33

Végh Attila: Emberhalászok **34-35**

Orosz István kiállítása **36-37**

MOZ.GO 2024 **38-40**

OSSKÁR-díj 2024 **41**

Lévai-Kanyó Judit:

Vadász György (1933-2024) **42**

Osskó Judit: „A szív építésze”, Televíziós

beszélgetés Vadász Györggyel **43-47**

Best of Diploma 2024 **48-49**

Réfi János: Versgaléria – Evangélista

Szent János, Lázár feltámasztása,

Önarckép (1661), Alvó cigánylány **51**

A napfény szerelmese,

Kepenyes Pál vándorkiállítás **52-B/3**

Móricz Zsigmond-szobor-avató

Kápolnásnyéken **B/4**

KÜLÖNSZÁM:

Az OSZK kincseiből:

a Magyar Akadémiai Album

és az Országgyűlési Album **2-17**

A magyarság totemállatainak

nyomában **18-B/4**

Kedves Olvasóink!

Kérjük önöket, hogy támogassák a Lyukasóra folyóirat megjelentetését azzal, hogy előfizetőink lesznek (lásd: postai előfizetésnél), de segíthetnek alkalmoszerű támogatással is! Ezt ma már adójuk 1%-ának felajánlásával is megtehetik. Bankszámlaszámunk: Kereskedelmi és Hitelbank 10200940-21519541-00000000. Ha erre a bankszámlára nevük és címük feltüntetése mellett befizetik az éves előfizetési díjat, vagyis a 3600 forintot, a szerkesztőségből is folyamatosan megküldhetjük önöknek a Lyukasóra aktuális számainat. Előre is köszönjük, üdvözzel: a Szerkesztőség.

A MEGJELENÉS TÁMOGATÓI

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

Nemzeti Kulturális Alap

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

- Kulturális és Innovációs Minisztérium (KIM)
- Nemzeti Kulturális Alap Petőfi Irodalmi Ügynökség
- Pest Megyei Kormányhivatal Magyar Építő Zrt.
- Szerencsejáték Zrt.
- Körmenyi Galéria

Számunkat az OSZK virtuális kiállításanyagával, Benkő Attila fotóival, az MNM André Kertész 130 kiállításának képeivel, az MMA dokumentumképeivel, Dobai Péter filmképeivel, Szípal Márton fotóival, Tolcsay Béla felvételeivel, Albert Zsuzsa dokumentumfotóival, a XXXIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor eseményfotóival, Orosz István grafikáival, a MOZ.GO 2024 filmkockáival, Vadász György épületfotóival, a Magyar Képzőművészeti Egyetemen kiállítás képeivel, L. Simon László tárlatfotóival, Klotz Miklós fotográfiáival, valamint a Lyukasóra folyóirat archív fotó- és dokumentumanyagaival illusztráltuk.

SZERZŐINK

Alföldy Jenő, 1939
Benkő Attila, 1942
Bognár Antal, 1951
Borbély László, 1968
Czigány György, 1931

Király Farkas, 1971
Lévai-Kanyó Judit, 1967
Nagy János, 1981
Osskó Judit, 1950
Réfi János, 1972
Sághy Ildikó, 1941

Simon Erika, 1971
Tolcsay Béla, 1946
Tóth Ida, 1980
Végh Attila, 1962
Szakonyi Károly, 1931
Weltler Ildikó, 1970

RÉFI JÁNOS

VERSGALÉRIA

EVANGÉLISTA SZENT JÁNOS

(Anthony van Dyck
festménye nyomán)

Mintha Jézus maga volna tán,
pedig csupán kedves tanítványa,
János ő, ki vele volt, s ki látta
az utolsó pászka vacsorán.

Kezében a borral telt kehely,

s imát mond, miként az Úr is tette,
mielőtt a nehéz, nagy keresztre
rásimult, mint könnyű hópehely.

Csak ő látja: vérré vált a bor.
Csak ő tudja: ostyaszín a teste.
Pillantása barna, mint az este...
Krisztus tekint rá, a Salvator.

LÁZÁR FELTÁMASZTÁSA

(Sebastiano del Piombo
festménye nyomán)

Döbbenet, mélységes döbbenet.
A halálból Lázár visszatért!
Felhördül a kíváncsi tömeg,
csodálkozik, ámde mit sem ért.

Négy napig a sír sötétje zárta,
holttestén a romlás vett erőt...
Jézusnak egyetlen szavára
megjelent az ámulók előtt.

Még rajta volt rőt halotti leple,
de szemét a Mesterre emelte
a halálból visszaérkezett.

Mert ő az Úr, néki szolgál minden,
égben, és e földi létben, itt lenn.
Ő parancsol mindenek felett.

ALVÓ CIGÁNYLÁNY

(Henri Rousseau festménye nyomán)

Töretlen éj. A lány magába mélyedt.
Fehér a hold, nem látni ily fehéret.
Nyugalma mély. A vállánál motozván
erre tévedt, hatalmas hím oroszlán.

Sárga szeme a lány arcába révedt.
Nem látott még bőrénél feketébbet.
Nem bántja őt, csak csendesesen szagolgat.
Az éjszakába' árnyuk összeolvadt.

A lány botját a jobb kezébe fogja.
Vetett ágya: dűnék futóhomokja.
Ha felébredne, megrémülne nyilván.
Holdfény játszik hathúros mandolinján.

Az oroszlán robusztus, barna teste
fölé hajol. Oly rendkívüli este.
Tán továbbmegy és puha macskalába
nyomot se hagy a sivatag porába'.

KEPENYES PÁL VÁNDORKIÁLLÍTÁSA

A napfény szerelmese

A 2024-es esztendőben vándorkiállítást rendeztek Kepenyés Pál Kossuth-díjas magyar szobrász- és ötvösművész alkotásaiból A napfény szerelmese címmel. A tárlat járt már Szolnokon, Nyíregyházán, Kápolnásnyéken, Gyulán, s tovább vándorol majd, hogy honunk jelentős kiállítóhelyein sorra bemutathassák.

A mostani számunkban közreadott felvételeket munkatársunk, L. Simon László író készítette és küldte el lapunknak a vándorkiállítás kápolnásnyéki, Halász Gedeon Eseményközpontban május végén rendezett állomásáról.

Miklósa Erika a kiállítás megnyitón

L. Simon László és Schmidt Mária a kiállításon

Kepenyés Pál időskori portréja

Kepenyés Pál 1926. december 8-án született Kondoroson. Tanulmányait a budapesti Iparművészeti Főiskolán, majd a Képzőművészeti Karon Ferenczi Béni tanítványaként folytatta, ám innen osztályidegen minősítéssel elbocsátották.

1950-ben koholt vádak alapján – fegyverrejtegetésért – tíz év börtönbüntetésre ítélték: büntetésének letöltését Szegeden kezdte, majd két és fél év kényszermunkát követően Tatabányára került, aztán Márianosztrára vittek. Miután 1956-ban kiszabadították, részt vett az '56-os budapesti harcokban a Kálvin téren és a Rákóczi úton, a forradalom leverése után el kellett hagynia hazáját, 1956 novemberében öccsével együtt hóesésben lépte át az osztrák határt. Lágerbe került, autóstoppal eljutott Bécsig, onnan háromszáz társával együtt különvonattal vitték Párizsba. Az 1960-as évek elején Mexikóvárosba költözött, majd onnan Acapulcoba, amelyet második hazájának tekintett. Ennek is köszönhető, hogy alkotásaiban a magyar mellett mexikói motívumokat is használt. Nemzetközi elismertségét jelzi, hogy több köztéri szobra jelenleg is áll Mexikóban áll, illetve ott a becsületrendet is megkapta.

Szobrai nemesfém-ből készítette, expresszionista, valamint szürrealista stílusban. Ékszereiből

vásárolt már Jacqueline Kennedy, Elizabeth Taylor, Arnold Schwarzenegger, Bill Gates, Richard Nixon és Madonna is. Sikeres művészi pályafutását Kossuth-díjjal jutalmazta a magyar kormányzat, amelyet Magyarország mexikóvárosi nagykövetségén, a 2020. október 23-án tartott ünnepségen vehetett át. Kepenyés Pál 2021. február 28-án Acapulcóban hunyt el. Szülőföldjén, Kondoroson temették el.

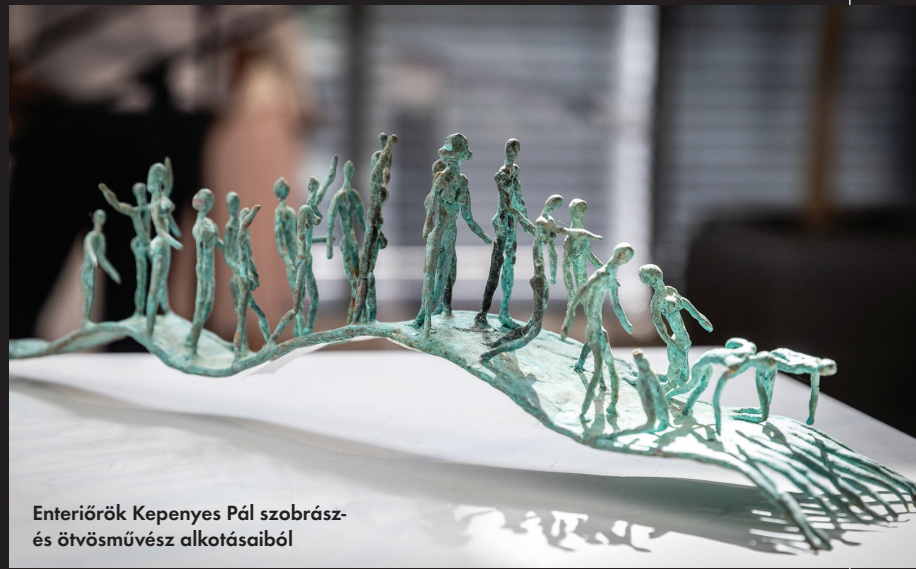
Závogyán Magdolna, a KIM kultúráért felelős államtitkáraként így emlékezett meg pályájáról: – Életútja regénybe illő. Különös egyvelege a komikumnak és a tragikumnak. Ő volt az a vasakarátú kondorosi fiatalember, aki kenyérdarabokból faragott kispasztikákat a börtön falai között. A hideg, rideg cellában fogadta meg, hogy egyszer napfényes helyen fog élni. Mindeközben Kepenyés Pál sosem szűnt meg ízig-vérig magyarnak lenni. Rafinált szobrai és ékszerei, formabontó alkotásai folyamatosan játékra hívnak bennünket. Kötelességünk hát megőrizni ezt a szépséget, a művészetét. Kiállítását látva mi magunk is megsejthetjük azt a napfényvel teli életérzést, mely alkotásaiból árad.

Schmidt Mária, a Terror Háza múzeum igazgatója a kápolnásnyéki megnyitón kifejtette: – Kepenyés Pál nevében a köpönyeg szó rejlik. A köpeny, ami beborít, eltakar, sőt, elrejt.

A vándorok, a kalandot keresők, az országutak vándorai burkolóznak be a köpenyeikbe. Titokzatos idegenek ők, akik hol itt, hol ott bukkannak fel. Akik mindenhol otthon vannak, és sehol sincs maradásuk. Megpihennek, elidőznek, aztán kisvártatva tovább vándorolnak. Kepenyés is ilyen köpönyeges ember volt – vándor. Folytonosan úton volt, küzdelmet vívott a mozgással, a változással, az elmúlással, az újjászületéssel, vagyis az idővel. Ezeknek a titkát akarta megfejteni, ezekre a kérdésekre kereste a választ műveiben. Rokonságként, ismerősként fogadott minden olyan embert, minden olyan kultúrát, ami hozzá hasonlóan ezekre kereste a választ. Ezért értette meg, ezért érezte magáénak az ősi indián kultúrát, ezért tudta felfejteni az üzeneteit. Hisz az indián kultúra alkotói ugyanazokkal a kételyekkel, bizonytalanságokkal küzdöttek, mint ő. Ez a titokzatoságát őrző és megfeythetetlen indián kultúra megérintette Kepenyés szívét, ősi azonosság, ismerősségérzet kerítette hatalmába, ihletet merített belőle. A saját kulturális örökségével, a saját kultúrájával egyesítve új minőséget – egy ismerős-ismeretlen, de minden elemében saját világot teremtett belőle. Ezek a szobrok interaktívak anélkül, hogy ez a kifejezés akkor egyáltalán létezett volna... *W. I.*

Kepenyés-enteriőr
a Halász Gedeon
Eseményközpontban

Enteriőrök Kepenyés Pál szobrász-
és ötvösművész alkotásából

Móricz Zsigmond- szobor-avató Kápolnásnyéken

Cikkünk a 32. oldalon

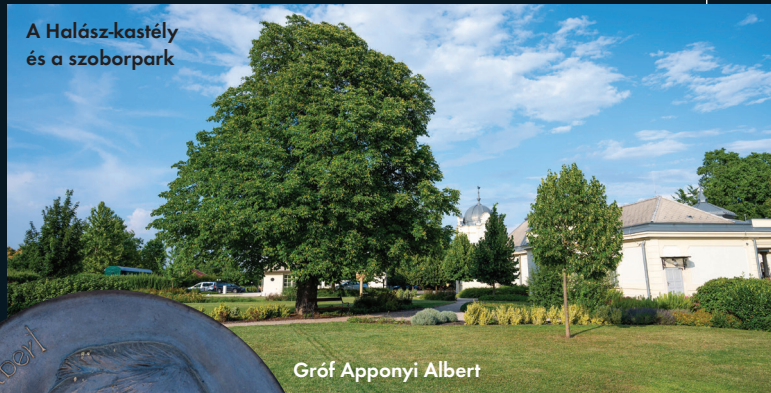
A Halász-kastély parkjában

Móricz Zsigmond mellszobra, Somogyi József munkája alapján
Pogány Gábor Benő szobrászművész készítette

L. Simon László író, Nagy János államtitkár, Pogány Gábor Benő
szobrász, Erős Kinga elnök és Podhorszki István polgármester

A Halász-kastély
és a szoborpark

Gróf Apponyi Albert

Pihenő kápolnában a lombátor alatt

Széchenyi
István
mellszobra

